

Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018

National accounts by institutional sectors 2015–2018

Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018

National accounts by institutional sectors 2015–2018

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Rachunków Narodowych
Statistics Poland, National Accounts Department

Pod kierunkiem

supervised by

Alicja Truszyńska

Zespół autorski

Editorial team

Małgorzata Buba, Monika Burdzicka, Jolanta Gałkowska, Marta Górniak, Monika Grabani, Joanna Jaroszewska, Marta Kaźmierska, Piotr Krawczyk, Karolina Król, Daniel Michalik, Anna Milewska, Katarzyna Pawlak, Karol Sawicki, Ewa Szczerbińska, Piotr Tkaczyk, Zofia Wnuk

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Danuta Niwińska, Anna Drewnik, Paweł Luty

ISBN 978-83-66466-17-3

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, Al. NIEPODLEGŁOŚCI 208

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji – tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 252/2020

Przedmowa

Niniejsze opracowanie jest pierwszą edycją publikacji analitycznej, w której przedstawiony został szeroki zakres informacji i danych dotyczących rachunków narodowych według sektorów instytucjonalnych oraz według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007). Dane zostały zestawione zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010), wprowadzonego Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 549/2013 z dnia 21 maja 2013 r.

W publikacji przedstawiona została analiza danych makroekonomicznych w zakresie niefinansowych rachunków narodowych w latach 2015–2018, zarówno dla gospodarki ogółem, jak i dla sektorów instytucjonalnych.

Prezentowane w publikacji rozdziały zawierają dane dotyczące m.in. produktu krajowego brutto, dochodu narodowego brutto, spożycia sektora gospodarstw domowych, oszczędności, zadłużenia lub wierzytelności sektorów instytucjonalnych, w tym sektora instytucji rządowych i samorządowych. W niniejszej publikacji przedstawiono również informacje na temat szarej gospodarki i działalności nielegalnej ujętych w rachunkach narodowych oraz produktu krajowego brutto według parytetu siły nabywczej.

Uzupełnieniem części analitycznej są uwagi metodologiczne zawierające podstawowe informacje dotyczące koncepcji i zasad przyjętych w ESA 2010 oraz źródła danych wykorzystywane do kompilacji rachunków narodowych. Szczegółowe dane zawarte zostały w aneksie tabelarycznym dostępnym w pliku Excel.

Dotychczasowe edycje publikacji, wydawane w ramach serii Informacje statystyczne, zawierały także dane dotyczące podsektorów instytucjonalnych. W tegorocznej publikacji prezentowane analizy i dane ograniczone zostały do sektorów instytucjonalnych. Zmiana ta związana jest z zaplanowaną na wrzesień 2020 r. rewizją benchmarkingową rachunków narodowych, w wyniku której ponownie przeliczone zostaną dane za okres począwszy od 1995 r.

Przekazując Państwu publikację Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018 wyrażamy nadzieję, że zawarte w niej informacje okażą się istotnym źródłem wiedzy na temat zmian zachodzących w polskiej gospodarce narodowej. Jednocześnie prosimy o przekazanie wszelkich uwag i propozycji, które przyczynią się do udoskonalenia metod i zakresu informacji prezentowanych w niniejszej publikacji.

Dyrektor
Departamentu Rachunków Narodowych

Anita Perzyna

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Warszawa, sierpień 2020 r.

Preface

This study is the first edition of an analytical publication which presents a wide range of information and data on national accounts by institutional sector and according to the Polish Classification of Activities (PKD 2007). The data were compiled in accordance with the principles of the European System of National and Regional Accounts in the European Union (ESA 2010), introduced by Regulation (EU) No 549/2013 of the European Parliament and of the Council (EU) of 21 May 2013.

The publication presents an analysis of macroeconomic data on non-financial national accounts for the years 2015–2018, both for the total economy and for institutional sectors. The chapters presented in the publication contain data on, gross domestic product, gross national income, household final consumption expenditure, saving, net lending or net borrowing of institutional sectors, including general government sector. This publication presents also information on the hidden economy and illegal activities in national accounts and gross domestic product in purchasing power parity.

The analytical part is complemented by methodological notes containing basic information on the concepts and principles adopted in ESA 2010 and the data sources used for the compilation of national accounts. Detailed data are contained in a table annex available in an Excel file.

The previous editions of publications, published within the statistical information series, also included data on institutional sub-sectors. In this year's publication, the analyses and data presented were limited to the institutional sectors. This change results from the benchmark revision of national accounts scheduled for September 2020. National accounts data will be revised for the period from 1995 onwards as a result of the above mentioned benchmark revision.

By providing you with the publication National accounts by institutional sectors 2015–2018, we hope that the information contained in this publication will prove to be an important source of knowledge on the changes taking place in the Polish national economy in the years 2015–2018. At the same time, we ask you to provide any comments and proposals that will contribute to improvements of the methods and scope of information presented in this publication.

Director
Department of National Accounts

Anita Perzyna

President
Statistics Poland

dr Dominik Rozkrut

Warsaw, August 2020

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis treści	5
Contents	5
Spis tablic	7
List of tables	7
Spis wykresów	9
List of charts	9
Ważniejsze skróty	10
Major abbreviations	10
I. Synteza	11
I. Executive summary	13
II. Analiza gospodarki w latach 2015–2018	15
II. Analysis of the economy in the years 2015–2018	15
Rozdział 1. Gospodarka narodowa ogółem	15
Chapter 1. Total national economy	15
Rozdział 2. Sektor przedsiębiorstw niefinansowych	25
Chapter 2. Non-financial corporations sector	25
Rozdział 3. Sektor instytucji finansowych	29
Chapter 3. Financial corporations sector	29
Rozdział 4. Sektor instytucji rządowych i samorządowych	33
Chapter 4. General government sector	33
Rozdział 5. Sektor gospodarstw domowych	39
Chapter 5. Households sector	39
Rozdział 6. Sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych	43
Chapter 6. Non-profit institutions serving households sector	43
Rozdział 7. Sektor zagranica	47
Chapter 7. Rest of the world sector	47
III. Uwagi metodologiczne	49
III. Methodological notes	61
IV. Źródła danych i ich wykorzystanie	73
IV. Sources and use of data	79
Aneksy	
Annexes	
1. Zakres podmiotowy sektorów instytucjonalnych w rachunkach narodowych	83
1. Subjective scope of institutional sectors and in the national accounts	99
2. Produkt krajowy brutto wg parytetu siły nabywczej	87
2. Gross domestic product at purchasing power parity	103
3. Szara gospodarka i działalność nielegalna w rachunkach narodowych	95
3. Hidden and illegal economy in national accounts	111

Spis tablic

List of tables

Tablica 1. Dynamika podstawowych kategorii makroekonomicznych (ceny stałe)	16
Table 1. Indices of main macroeconomic categories (constant prices)	16
Tablica 2. Udział poszczególnych elementów w tworzeniu PKB od strony dochodowej	18
Table 2. Share of main components in generating of GDP from income approach	18
Tablica 3. Udział poszczególnych sektorów instytucjonalnych w tworzeniu dochodów mierzonych nadwyżką operacyjną brutto	22
Table 3. Share of institutional sectors in generating of income account measured by gross operating surplus	22
Tablica 4. Relacja oszczędności w sektorach instytucjonalnych do PKB	23
Table 4. Relation of saving in institutional sectors to GDP	23
Tablica 5. Relacja nakładów brutto na środki trwałe w sektorach instytucjonalnych do PKB	23
Table 5. Relation of gross fixed capital formation in institutional sectors to GDP	23
Tablica 6. Relacja podstawowych kategorii ekonomicznych w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych do PKB	28
Table 6. Relation of main economic categories in non-financial corporations sector to GDP	28
Tablica 7. Relacja nakładów brutto na środki trwałe do wybranych kategorii rachunków narodowych w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych	28
Table 7. Relation of gross fixed capital formation to selected categories of national accounts in non-financial corporations sector	28
Tablica 8. Produkcja globalna, zużycie pośrednie, wartość dodana brutto pozostałych banków i SKOK (bez NBP)	29
Table 8. Output, intermediate consumption, gross value added of other monetary institutions (without NBP)	29
Tablica 9. Produkcja globalna, zużycie pośrednie, wartość dodana brutto zakładów ubezpieczeń	30
Table 9. Output, intermediate consumption, gross value added of insurance companies	30
Tablica 10. Relacja wybranych kategorii rachunków narodowych do PKB w sektorze instytucji rządowych i samorządowych	35
Table 10. Relation of selected categories of national accounts to GDP in general government sector	35
Tablica 11. Relacje wybranych kategorii rachunku wykorzystania dochodów oraz rachunku kapitałowego do dochodów do dyspozycji brutto	41
Table 11. Relation of selected categories of use of disposable income account and capital account to gross disposable income	41
Tablica 12. Struktura spożycia w sektorze instytucji niekomercyjnych według klasyfikacji COPNI	45
Table 12. Consumption structure of non-profit institution serving households sector according to COPNI classification	45
Tablica 13. Proces przejścia od PKB do DNB	48
Table 13. The transition process from GDP to GNI	48
Tablica 14. Wskaźniki parytetu siły nabywczej (PPP) w zakresie PKB w krajach UE	89
Table 14. Indices of Purchasing Power Parity (PPP) for GDP in EU countries	105
Tablica 15. Produkt krajowy brutto w krajach UE według parytetu siły nabywczej	90
Table 15. Gross domestic product of EU countries at purchasing power parity	106
Tablica 16. Udział krajów w PKB Unii Europejskiej według parytetu siły nabywczej	91
Table 16. Share of countries in GDP of European Union at purchasing power parity	107

Tablica 17. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w krajach UE według parytetu siły nabywczej ...	92
Table 17. Gross domestic product per capita in EU countries at purchasing power parity	108
Tablica 18. Indeksy wolumenu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE według parytetu siły nabywczej	93
Table 18. Volume indices of gross domestic product per capita in EU countries at purchasing power parity	109
Tablica 19. Szacunki rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej w tworzeniu PKB (ceny bieżące)	98
Table 19. The estimates of the size of hidden economy in creating GDP (current prices)	114
Tablica 20. Szacunki rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej w PKB od strony rozdy-sponowania (ceny bieżące)	98
Table 20. The estimates of the size of hidden economy and illegal activity in GDP from the expenditure approach	114

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1. Skala wpływu poszczególnych kategorii makroekonomicznych na wzrost realny PKB	17
Chart 1. The scale of impacts of macroeconomic categories on GDP	17
Wykres 2. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)	19
Chart 2. Structure of gross value added by activity (current prices)	19
Wykres 3. Udział sekcji PKD 2007 w tworzeniu PKB w 2018 r. (ceny bieżące)	20
Chart 3. The share of NACE Rev. 2 sections in generating of GDP in 2018 (current prices)	20
Wykres 4. Udział sektorów instytucjonalnych w tworzeniu PKB w 2018 r. (ceny bieżące)	21
Chart 4. The share of institutional sectors in generating of GDP in 2018 (current prices)	21
Wykres 5. Podstawowe kategorie ekonomiczne w gospodarce narodowej (ceny bieżące)	24
Chart 5. Main economic categories in national economy (current prices)	24
Wykres 6. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)	26
Chart 6. Structure of gross value added in non-financial corporations sector by activity (current prices)	26
Wykres 7. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych	27
Chart 7. Main economic categories in non-financial corporations sector	27
Wykres 8. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze instytucji finansowych	31
Chart 8. Main economic categories in financial corporations sector	31
Wykres 9. Dochód mierzony nadwyżką operacyjną brutto dla podmiotów sektora instytucji finansowych	32
Chart 9. Income measured by gross operating surplus for entities of financial corporations sector	32
Wykres 10. Relacja dochodów i wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem w relacji do PKB	33
Chart 10. Relation of revenues and expenditures of general government sector to GDP	33
Wykres 11. Struktura dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych	34
Chart 11. The structure of general government revenues	34
Wykres 12. Struktura wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych	34
Chart 12. The structure of general government expenditures	34
Wykres 13. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze instytucji rządowych i samorządowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)	36
Chart 13. Structure of gross value added in general government by activity (current prices)	36
Wykres 14. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze instytucji rządowych i samorządowych	36
Chart 14. Main economic categories in general government sector	36
Wykres 15. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze gospodarstw domowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)	40
Chart 15. Structure of gross value added in households sector by activity (current prices)	40
Wykres 16. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze gospodarstw domowych	41
Chart 16. Main economic categories in households sector	41
Wykres 17. Struktura spożycia indywidualnego wyrobów i usług w grupowaniu zgodnie z Klasyfikacją Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP) (ceny nominalne)	42
Chart 17. Structure of households' final consumption expenditure according to COICOP classification (nominal prices)	42
Wykres 18. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)	44
Chart 18. Structure of gross value added by activity (current prices)	44

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności Polish Classification of Activities
DNB GNI	Dochód narodowy brutto Gross national income
ESA	Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej European System of National and Regional Accounts in the European Union
NBP	Narodowy Bank Polski
PKB GDP	Produkt krajowy brutto Gross domestic product
FISIM	Usługi pośrednictwa finansowego mierzone pośrednio Financial intermediation services indirectly measured
COICOP	Klasyfikacja spożycia indywidualnego według celu Classification of individual consumption by purpose
Eurostat	Europejski Urząd Statystyczny European Statistical Office
PPPs	Parytet siły nabywczej Purchasing Power Parity
PPS	Standard siły nabywczej Purchasing Power Standard

I. Synteza

W 2018 r. wartość wytworzonego **produktu krajowego brutto** (PKB) wyniosła 2 120,5 mld zł. W porównaniu do roku poprzedniego, odnotowano realny wzrost gospodarczy na poziomie 5,3% oraz na poziomie 13,9% w odniesieniu do 2015 r. Wartość **PKB na jednego mieszkańca** w 2018 r. wyniosła 54 559 zł i była wyższa o 5,4% od wartości w 2017 r. i o 14,1% od wartości w 2015 r.

PKB wyrażony w PPS na 1 mieszkańca dla Polski wyniósł 21 800 PPS (UE-28) i wzrósł w badanym okresie o 1 900 PPS (dla UE-28 = 31 000 PPS). Natomiast w odniesieniu do UE-27, PKB wyrażony w PPS na 1 mieszkańca dla Polski był niższy i osiągnął wartość 21 400 PPS. Polska znalazła się w grupie dziewięciu krajów (Litwa, Portugalia, Słowacja, Węgry, Łotwa, Grecja, Rumunia i Chorwacja), w których poziom realnego PKB na 1 mieszkańca znajdował się w przedziale 60–80% średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Na wzrost PKB w Polsce w 2018 r., od strony produkcji, wpłynął m.in. wzrost **produkcji globalnej**, która była wyższa niż przed rokiem o 5,9% osiągając wartość 4 308,2 mld zł.

Zużycie pośrednie charakteryzowało się w całym analizowanym okresie szybszym tempem wzrostu niż wytworzona produkcja globalna. W 2018 r. wzrost zużycia pośredniego wyniósł 6,3% i osiągnął wartość 2 451,7 mld zł.

Efektom zmian produkcji globalnej i zużycia pośredniego był wzrost **wartości dodanej brutto** w 2018 r. o 5,3% do poziomu 1 856,5 mld zł.

Od strony rozdysponowania PKB, na szybkie tempo wzrostu gospodarczego w Polsce wpłynął **popyt krajowy**, którego realne tempo wzrostu w 2018 r., w porównaniu do roku poprzedniego, wyniosło 5,6%. Polska odnotowała również wzrost składowych popytu krajowego, tj. **popytu inwestycyjnego i konsumpcyjnego**. Realny wzrost popytu inwestycyjnego ukształtował się w 2018 r. na poziomie 9,4%. W przypadku popytu konsumpcyjnego odnotowano realny wzrost w 2018 r. o 4,2%.

W całym analizowanym okresie odnotowano dodatnie **saldo handlu zagranicznego**. Saldo obrotów zagranicznych dla Polski wyniosło 72,7 mld zł w 2018 r. i było niższe o 0,6% od salda w roku 2017.

Największy udział w tworzeniu PKB w 2018 r. (w cenach bieżących) miały dwie grupy sekcji, tj.: przemysł oraz usługi obejmujące handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację (odpowiednio 21,9% i 26,4%).

W ujęciu sektorowym, **największy udział w tworzeniu PKB** (w cenach bieżących) miał sektor przedsiębiorstw niefinansowych (46,2%) oraz sektor gospodarstw domowych (24,4%).

W okresie 2015–2018 głównym przeznaczeniem **dochodów do dyspozycji** było spożycie. Udział spożycia i oszczędności w dochodach do dyspozycji brutto ulegał nieznacznym zmianom. Ostatecznie w 2018 r. spożycie stanowiło 79,1%, a oszczędności 20,9% dochodów do dyspozycji brutto.

Oszczędności ogółem w relacji do PKB w 2018 r. wyniosły 20%. W tym samym czasie stopa inwestycji ukształtowała się na poziomie 18,2%. Jedynie w 2015 r. zarówno relacje oszczędności, jak i inwestycji do PKB przekroczyły poziom 20%.

W badanym okresie 2015–2018 Polska odnotowała wierzytelności netto. Jednak **wskaźnik prezentujący relację wierzytelności netto do PKB** stopniowo malał z 2,6% w 2015 r. do 0,8% w 2018 r. Ujemny wskaźnik dla sektora instytucji rządowych i samorządowych wskazuje na występowanie deficytu w tym sektorze. W 2015 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 2,6% i uległ obniżeniu do 0,2% w 2018 r.

W latach 2015–2018 odnotowano wzrost poziomu **długu sektora instytucji rządowych i samorządowych** w ujęciu nominalnym. W 2018 r. nominalny dług tego sektora zwiększył się o 12% w porównaniu do 2015 r.

I. Executive summary

In 2018, the value of generated **gross domestic product** (GDP) amounted to PLN 2,120.5 billion. In comparison to the previous year, real economic growth was recorded in Poland at the level of 5.3% and at the level of 13.9% compared to 2015. The value of **GDP per capita** in 2018 was PLN 54,559 and was higher by 5.4% than the value in 2017 and by 14.1% than the value in 2015.

GDP expressed in PPS per capita for Poland amounted to PPS 21,800 (EU-28) and showed an increase in the analyzed period 2015-2018 by PPS 1,900 (for the EU-28 = PPS 31,000). However, in relation to the EU-27, GDP expressed in PPS per capita for Poland was lower and reached the value of PPS 21,400. Poland was included in the group of nine countries (Lithuania, Portugal, Slovakia, Hungary, Latvia, Greece, Romania and Croatia) where the level of real GDP per capita was in the range of 60–80% of the average level in the European Union.

The GDP growth in Poland in 2018, from production approach, was influenced among others by the increase in **global output**, which was higher by 5.9% than in the previous year, reaching the value of PLN 4,308.2 billion.

In the entire analyzed period, **intermediate consumption** was characterized by a faster growth rate than the generated output. In 2018, the increase in intermediate consumption was 6.3% and amounted to PLN 2,451.7 billion.

Changes in global output and intermediate consumption resulted in an increase in **gross value added** in 2018 by 5.3% to PLN 1,856.5 billion.

From the expenditure approach of GDP, the high economic growth in Poland was influenced by the **domestic demand**, of which real growth rate in 2018 was higher by 5.6% than in the previous year. Poland also recorded an increase in the components of the domestic demand, i.e. **investment demand and consumer demand**. The increase in investment demand in 2018 was 9.4%. In the case of consumer demand, there was a real increase in 2018 by 4.2%.

A positive **foreign trade balance** was recorded in the entire analyzed period. The foreign trade balance for Poland amounted to PLN 72.7 billion in 2018 and was lower by 0.6% than in 2017 (a decrease from PLN 83.2 billion).

The largest share in the generation of GDP in 2018 (in current prices) belonged to two groups of sections, i.e. industry and services including trade, repair of motor vehicles, transport and storage, accommodation and catering as well as information and communication (21.9% and 26.4%).

In terms of institutional sectors, the non-financial corporations sector (46.2%) and the households sector (24.4%) had **the largest share in generation of GDP** (in current prices).

In the period 2015-2018, the main destination of **disposable income** was consumption expenditure. The share of consumption expenditure and saving in gross disposable income changed slightly. Ultimately, in 2018 consumption expenditure accounted for 79.1% and saving for 20.9% of gross disposable income.

Total saving in relation to GDP in 2018 amounted to 20%. At the same time, the investment rate was 18.2%. Only in 2015 both categories were above 20%.

In the period 2015–2018, Poland recorded net lending. However, the **indicator showing the ratio of net lending to GDP** gradually decreased from 2.6% in 2015 to 0.8% in 2018. A negative indicator for the general government sector indicates a deficit in this sector. In 2015, the general government deficit amounted to 2.6%, and has been reduced to 0.2% in 2018.

In the years 2015–2018, an increase in the level of **debt of general government** in nominal terms was recorded. In 2018, the nominal debt of this sector increased by 12% compared to 2015.

II. Analiza gospodarki w latach 2015–2018

II. Analysis of the economy in the years 2015–2018

Rachunki narodowe dostarczają szeregu danych na temat wszystkich podmiotów gospodarki grupowanych według określonych kryteriów w sektory instytucjonalne i gałęzie gospodarki. Działalność tych podmiotów przedstawiana jest w postaci pełnej sekwencji rachunków narodowych, według ściśle określonych zasad, które obowiązują wszystkie kraje Unii Europejskiej. Stosowanie jednolitej metodologii oraz spójnych procesów kompilacji umożliwia prowadzenie analiz zmian zachodzących w gospodarce w długich szeregach czasowych.

Rachunki narodowe Polski są opracowane zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) dla okresu od 1995 r., natomiast przedstawiona w tej publikacji analiza koncentruje się na danych dotyczących lat 2015–2018. Obecna polityka rewizji rachunków narodowych przewiduje regularne aktualizacje danych, zarówno w ujęciu rocznym jak i kwartalnym. Opracowanie ostatecznych danych rocznych o produkcie krajowym brutto następuje w drugim roku po okresie sprawozdawczym (t+2 lata), dlatego też w niniejszej publikacji ostatnim analizowanym okresem jest rok 2018.

Rozdział 1

Chapter 1

Gospodarka narodowa ogółem

Total national economy

W analizowanym okresie 2015–2018, główne kategorie makroekonomiczne, z wyjątkiem akumulacji brutto, charakteryzowały się systematycznym wzrostem wartości absolutnych. W 2018 r. wartość wytworzonego **produktu krajowego brutto** wyniosła 2 120,5 mld zł. W świetle szacunku PKB za 2018 r. odnotowano w Polsce realny wzrost gospodarczy na poziomie 5,3% w porównaniu do roku poprzedniego, oraz 13,9% w porównaniu do roku 2015. Wartość PKB na jednego mieszkańca w 2018 r. wyniosła 54 559 zł i była wyższa o 5,4% od wartości w 2017 r. i o 14,1% od wartości w 2015 r.

Na wzrost PKB Polski w 2018 r., od strony produkcji, wpłynął m.in. wzrost **produkcji globalnej**, która wzrosła o 5,9% osiągając wartość 4 308,2 mld zł. W poprzednich latach dynamika wolumenu produkcji globalnej kształtowała się na poziomie 5,2% w 2017 r. oraz 3,9% i 5,4% odpowiednio w latach 2016 i 2015.

Zużycie pośrednie, w całym analizowanym okresie, charakteryzowało się szybszym tempem wzrostu niż wytworzona produkcja globalna. W 2018 r. wzrost zużycia pośredniego wyniósł 6,3% i osiągnął wartość 2 451,7 mld zł. W poprzednich latach, tj. w 2015 r., 2016 r. i 2017 r. zużycie pośrednie wzrastało osiągając odpowiednio wartości: 1 983,5 mld zł, 2 070,8 mld zł i 2 249,3 mld zł. Efektem tych zmian był wzrost wartości dodanej brutto w gospodarce do 1 597,2 mld zł w 2015 r., do 1 644,0 mld zł w 2016 r., do 1 747,1 mld zł w 2017 r., oraz do 1 856,5 mld zł w 2018 r. Mimo tendencji wzrostowych w ujęciu nominalnym zarówno produkcji globalnej, zużycia pośredniego jak i wartości dodanej brutto, w 2016 r. odnotowano spowolnienie dynamiki wartości dodanej brutto.

Tablica 1. Dynamika podstawowych kategorii makroekonomicznych (ceny stałe)
 Table 1. Indices of main macroeconomic categories (constant prices)

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018	
	rok poprzedni =100 previous year = 100				2015=100
Produkcja globalna Output	105,4	103,9	105,2	105,9	115,7
Zużycie pośrednie Intermediate consumption	106,8	104,6	105,5	106,3	117,4
Wartość dodana brutto Value added, gross	103,7	103,0	104,8	105,3	113,6
Produkt krajowy brutto Gross domestic product	103,8	103,1	104,9	105,3	113,9
Popyt krajowy Domestic demand	103,3	102,3	104,9	105,6	113,3
Spożycie Final consumption expenditure	102,8	103,5	104,1	104,3	112,3
Akumulacja brutto Gross capital formation	104,9	98,0	107,9	110,6	116,9
Eksport towarów i usług Exports of goods and services	107,7	108,8	109,5	107,0	127,4
Import towarów i usług Imports of goods and services	106,6	107,6	109,8	107,6	127,1
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca Gross domestic product per capita	103,9	103,1	105,0	105,4	114,1

Od strony rozdysponowania PKB, na szybkie tempo wzrostu gospodarczego w Polsce wpłynął **popyt krajowy**, którego udział w 2018 r. stanowił 96,6% PKB. W latach 2015–2017 udział ten kształtował się na podobnym poziomie (w 2017 r. na poziomie 95,8%, w 2016 r. na poziomie 96,0% i w 2015 r. na poziomie 96,9%). Realne tempo wzrostu popytu krajowego w 2018 r. w porównaniu do roku poprzedniego wyniosło 5,6% (4,9% w 2017 r., 2,3% w 2016 r. i 3,3% w 2015 r.).

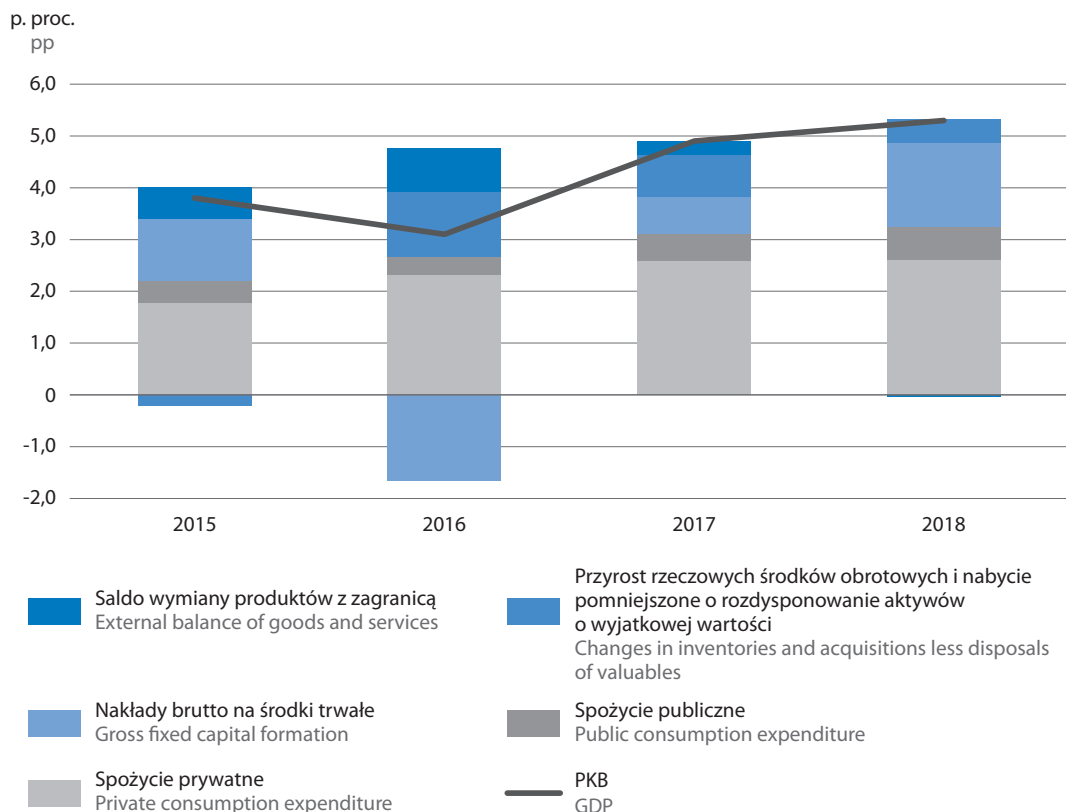
Polska odnotowała również wzrost składowych popytu krajowego, tj. popytu konsumpcyjnego i popytu inwestycyjnego. W przypadku **popytu konsumpcyjnego** odnotowano realny wzrost w całym analizowanym okresie, tj. w 2018 r. osiągnął on wzrost na poziomie 4,2%, a w latach 2015–2017 odpowiednio 3,0%, 3,9% i 4,5%. Dynamika **popytu inwestycyjnego** w 2018 r. ukształtowała się na poziomie 9,4%. W latach poprzednich, z wyjątkiem roku 2016 (spadek o 8,2%), zarejestrowano wzrost nakładów brutto na środki trwałe.

W całym analizowanym okresie odnotowano dodatnie saldo handlu zagranicznego. W 2018 r. **eksport** ogółem wyniósł 1 175,9 mld zł i był wyższy o 7,0% w porównaniu do roku 2017. Natomiast **import** ogółem wyniósł 1 103,2 mld zł i ukształtował się na poziomie wyższym niż w 2017 r. o 7,6%. Zarówno w strukturze polskiego importu jak i eksportu największy udział miały towary, które stanowiły odpowiednio 86% i 79%. Pomimo wyższego wzrostu importu w stosunku do eksportu, relacje importu do eksportu były korzystne. Saldo obrotów zagranicznych dla Polski wyniosło 72,7 mld zł w 2018 r. i było niższe od salda w roku 2017 o 12,6%. W latach poprzednich saldo eksportu netto stopniowo rosło, osiągając w 2015 r. wartość 5,7 mld zł, a w 2016 r. 75,1 mld zł.

Oprócz struktury oraz tempa wzrostu, analizie poddano także **skalę wpływu poszczególnych kategorii makroekonomicznych na dynamikę produktu krajowego brutto**. W 2015 r. zaobserwowano dodatni wpływ spożycia prywatnego (1,8 p. proc.) oraz nakładów brutto na środki trwałe (1,2 p. proc.) na

wzrost PKB. Ujemny wpływ popytu inwestycyjnego (1,7 p. proc.) przyczynił się do spowolnienia dynamiki PKB (3,1%) w 2016 r. Na dynamikę PKB w 2016 r. wpłynął także wzrost spożycia prywatnego (2,3 p. proc.) oraz dodatnia zmiana stanu zapasów (1,2 p. proc.). W roku 2017 na wzrost PKB wpłynęło przede wszystkim spożycie prywatne (2,6 p. proc.) oraz dodatnia zmiana stanu zapasów (0,8 p. proc.). Z kolei w 2018 r. skala wpływu spożycia prywatnego pozostała na tym samym poziomie co w roku 2017 (2,6 p. proc.). Wzrosła natomiast rola popytu inwestycyjnego (1,6 p. proc.), który jest głównym czynnikiem zapewniającym trwałą wzrost gospodarczy. Osłabieniu uległa rola zapasów, a eksport netto miał neutralny wpływ na wzrost PKB w 2018 r. Zmiany jakie zaszły w 2018 r. w porównaniu do 2015 r., to przede wszystkim wzrost roli popytu konsumpcyjnego o 0,8 p. proc. oraz zmiany stanu zapasów o 0,7 p. proc. Istotnie zmniejszyła się również rola eksportu netto w porównaniu do 2015 r. (0,6 p. proc.).

Wykres 1. Skala wpływu poszczególnych kategorii makroekonomicznych na wzrost realny PKB
Chart 1. The scale of impacts of macroeconomic categories on GDP

Wyniki analizy struktury strony dochodowej PKB w 2018 r. wskazują, że podstawowe dochody wynikające z procesu produkcji, były zdominowane przez **koszty związane z zatrudnieniem oraz nadwyżkę operacyjną brutto i dochód mieszany**. Natomiast udział podatków związanych z produkcją i importem pomniejszonych o dotacje stanowił 13,0% PKB. W 2018 r. w porównaniu do roku 2015 zaobserwowano wzrost udziału kosztów związanych z zatrudnieniem o 2,2 p. proc. oraz zmniejszenie udziału nadwyżki operacyjnej brutto i dochodu mieszanego o 3,5 p. proc. Z kolei podatki związane z produkcją i importem pomniejszone o dotacje zwiększyły swój udział w PKB o 1,3 p. proc.

Tablica 2. Udział poszczególnych elementów w tworzeniu PKB od strony dochodowej
 Table 2. Share of main components in generating of GDP from income approach

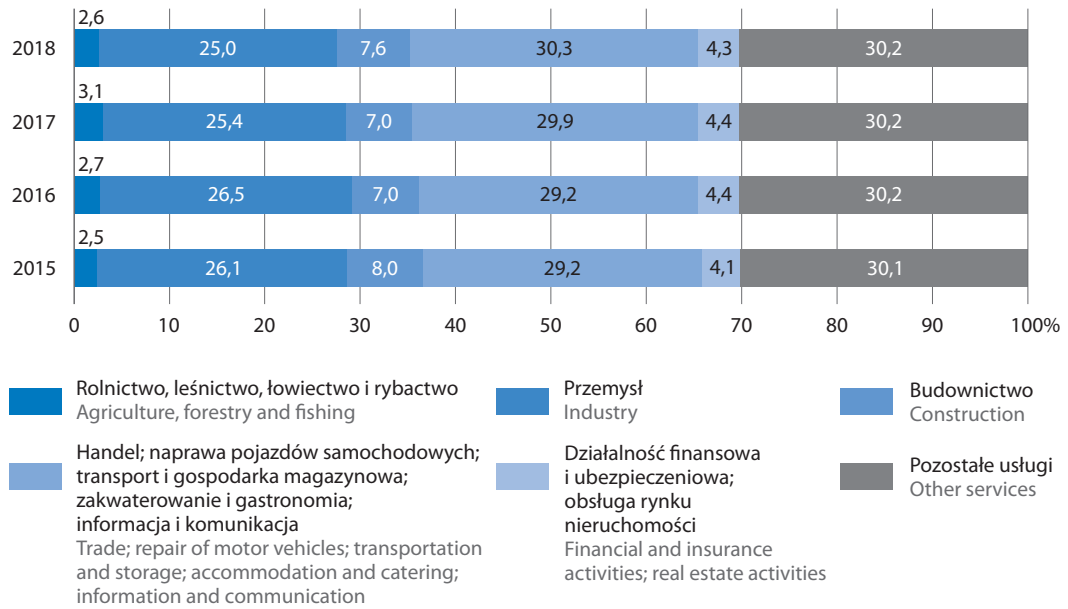
Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w % in %			
Koszty związane z zatrudnieniem Compensation of employees	37,1	38,2	38,5	39,3
Podatki związane z produkcją i importem pomniejszone o dotacje Taxes on production and imports less subsidies	11,7	11,8	12,6	13,0
Nadwyżka operacyjna brutto i dochód mieszany Operating surplus, gross and mixed income, gross	51,2	50,0	48,9	47,7

Z analizy strukturalnej gospodarki w latach 2015–2018 wynika, że największy udział w tworzeniu wartości dodanej brutto miał przemysł oraz usługi obejmujące handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację. Udział przemysłu oraz wyżej wymienionych usług stanowił w 2018 r. odpowiednio 25,0% i 30,3% wartości dodanej brutto, co odpowiadało wartości 464,4 mld zł i 562,0 mld zł. Wśród sekcji zaliczanych do przemysłu, największy udział w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2018 r. miało przetwórstwo przemysłowe (19,2%), natomiast najmniejszy udział odnotowano dla sekcji dostawy wody, gospodarowania ściekami i odpadami oraz działalności związanej z rekultywacją (1,3%).

Podobnie ukształtowały się wyniki dla lat poprzednich, tj. wartość dodana brutto generowana była głównie przez podmioty zaangażowane w przemysł oraz usługi obejmujące handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację. W latach 2015–2017 przemysł odpowiedzialny był za wygenerowanie ponad 25%, a wyżej wymienione usługi za prawie 30% wartości dodanej brutto. W okresie 2015–2018 zauważalny był wzrost znaczenia usług obejmujących handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację o 1,1 p. proc. przy jednoczesnym spadku udziału przemysłu o 1,1 p. proc. (Wykres 2)¹.

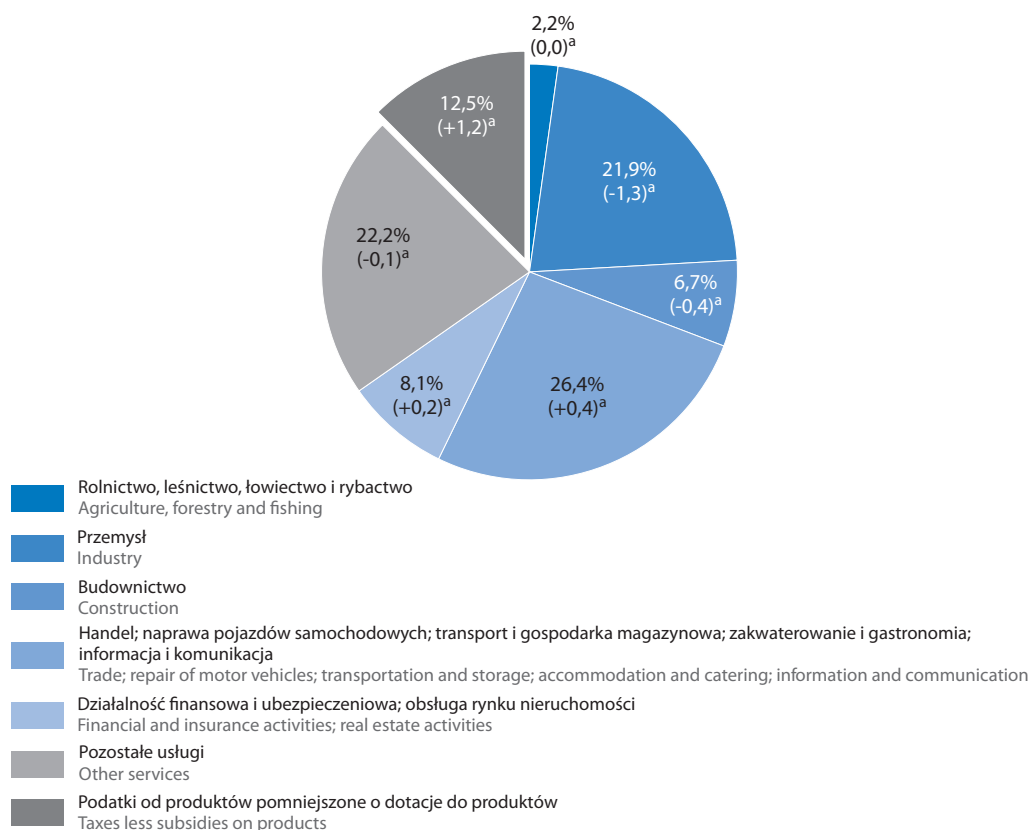
¹ Szczegółowa struktura wartości dodanej według rodzajów działalności, w ujęciu wartościowym, przedstawiona została w załączniku: Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018, w tablicach 12, 17, 22 i 27 dostępnych w formacie Excel.

Wykres 2. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)
 Chart 2. Structure of gross value added by activity (current prices)

W 2018 r. przemysł oraz usługi obejmujące handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację miały także największy wkład w PKB (odpowiednio 21,9% i 26,4%) (Wykres 3).

Wykres 3. Udział sekcji PKD 2007 w tworzeniu PKB w 2018 r. (ceny bieżące)
 Chart 3. The share of NACE Rev. 2 sections in generating of GDP in 2018 (current prices)

^a Zmiana do 2015 (w p. proc.)
^a Change compared to 2015 (in percentage points)

Analiza dynamiki zmian w poszczególnych gałęziach polskiej gospodarki w 2018 r. wskazuje, że w większości obszarów gospodarczych zaobserwowany został realny wzrost wartości dodanej brutto. W porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego, wyniósł on odpowiednio: w przemyśle 5,2%, w budownictwie 11,7%, w usługach obejmujących handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację 6,1%, w działalności finansowej i ubezpieczeniowej 15,7%, a w pozostałych usługach 3,1%.

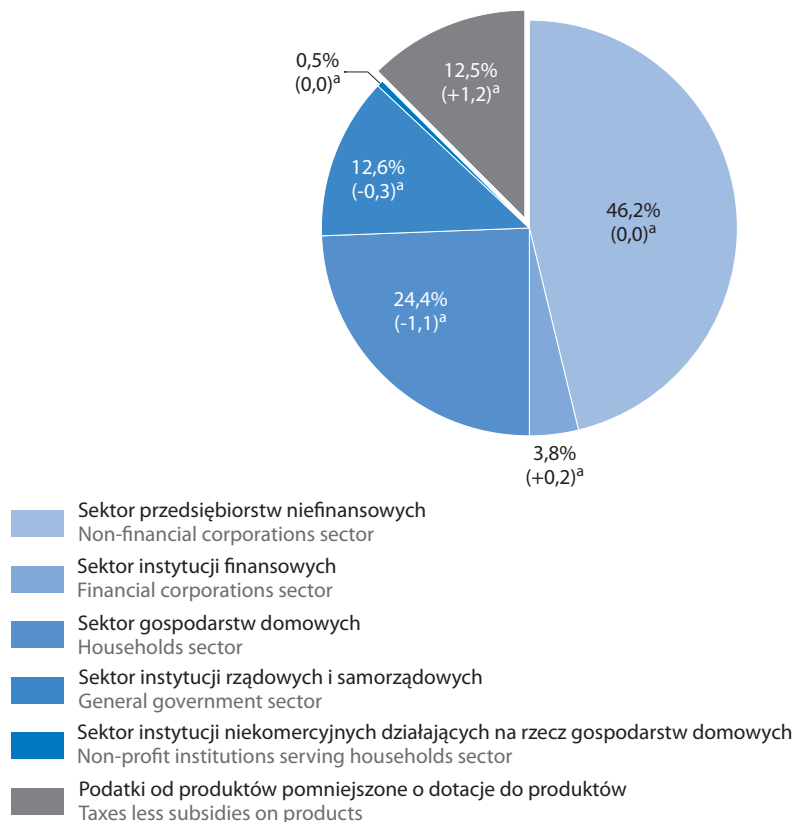
Także w 2018 r. w porównaniu do roku 2015 w ujęciu realnym we wszystkich obszarach działalności zanotowano wzrost, za wyjątkiem sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo oraz górnictwo i wydobywanie (odpowiednio 96,1% i 88,1%). Największym wzrostem charakteryzowała się sekcja informacja i komunikacja (32,6%), administrowanie i działalność wspierająca (28,9%) oraz zakwaterowanie i gastronomia (24,6%).

Analiza skali wpływu wskazuje, że największy wpływ na dynamikę PKB w 2018 r. miały usługi obejmujące handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację (1,6 p. proc.) oraz przemysł (1,1 p. proc.). W analizowanym okresie 2015–2018 oddziaływanie tych dwóch grup sekcji PKD 2007 na PKB podlegało zauważalnym zmianom. Wpływ wyżej wymienionych usług wzrósł w 2018 r. w porównaniu do 2015 r. o 0,9 p. proc., natomiast skala wpływu przemysłu wykazała wzrost w 2018 r. w porównaniu do 2015 r. o 0,3 p. proc.

Analiza danych według sektorów instytucjonalnych pokazała, że sektory charakteryzujące się najwyższym udziałem w tworzeniu PKB, tj. sektor przedsiębiorstw niefinansowych oraz sektor gospodarstw domo-

wych (w cenach bieżących) w 2018 r. stanowiły odpowiednio 46,2% i 24,4% PKB, a ich udział w stosunku do 2015 r. zmienił się nieznacznie. Najmniejszy udział nadal miał sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych (0,5%) (Wykres 4.)².

Wykres 4. Udział sektorów instytucjonalnych w tworzeniu PKB w 2018 r. (ceny bieżące)
Chart 4. The share of institutional sectors in generating of GDP in 2018 (current prices)

a Zmiana do 2015 (w p. proc.)
a Change compared to 2015 (in percentage points)

Jednym ze sposobów mierzenia poziomu wielkości dochodów z działalności podmiotów zaliczanych do danego sektora instytucjonalnego jest udział tego sektora w tworzeniu nadwyżki operacyjnej brutto dla gospodarki ogółem. Największy udział w kształtowaniu wielkości dochodów mierzonych nadwyżką operacyjną brutto ma sektor przedsiębiorstw niefinansowych i sektor gospodarstw domowych (każdy ponad 40%). W roku 2015 sektorem o najwyższym poziomie nadwyżki operacyjnej brutto był sektor przedsiębiorstw niefinansowych (46,4%), ale w kolejnych latach 2016–2018 był to sektor gospodarstw domowych, którego udział wyniósł odpowiednio 46,0%, 46,4% i 46,3%. Sektorem, który miał najmniejszy, ale stały udział w tworzeniu dochodów mierzonych nadwyżką operacyjną brutto w całym badanym okresie, był sektor instytucji niekomercyjnych (0,1%). Pozostałe dwa sektory instytucjonalne w latach 2015–2018 zwiększyły swój udział, tj. udział sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrósł z 4,6% do 4,9%, a sektora instytucji finansowych wzrósł z 3,8% do 4,2%³.

² Szczegółowa struktura wartości dodanej brutto w latach 2015–2018 według sektorów instytucjonalnych zamieszczona została w załączniku: Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018, w tablicach 33, 41, 49, 57, dostępnych w formacie Excel.

³ Szczegółowe dane prezentujące pełną sekwencję rachunków narodowych w ujęciu wartościowym przedstawione zostały w załączniku: Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018, w tablicach 32–63 dostępnych w formacie Excel.

Tablica 3. Udział poszczególnych sektorów instytucjonalnych w tworzeniu dochodów mierzonych nadwyżką operacyjną brutto

Table 3. Share of institutional sectors in generating of income account measured by gross operating surplus

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Sektor przedsiębiorstw niefinansowych Non-financial corporations sector	46,4	45,0	44,5	44,5
Sektor gospodarstw domowych Households sector	45,1	46,0	46,4	46,3
Sektor instytucji rządowych i samorządowych General government sector	4,6	4,7	4,7	4,9
Sektor instytucji finansowych Financial corporations sector	3,8	4,2	4,3	4,2
Sektor instytucji niekomercyjnych Non-profit institutions serving households sector	0,1	0,1	0,1	0,1

Dochody do dyspozycji brutto stanowiące pozycję bilansującą rachunku podziału wtórnego dochodów, przeznaczone są na **spożycie** rejestrowane w trzech sektorach instytucjonalnych (spożycie prywatne, tj. spożycie sektora gospodarstw domowych i spożycie sektora instytucji niekomercyjnych oraz spożycie publiczne sektora instytucji rządowych i samorządowych) oraz na **oszczędności**, które występują we wszystkich sektorach instytucjonalnych. W latach 2015–2018 głównym przeznaczeniem dochodów do dyspozycji było spożycie, które w 2018 r. stanowiło 79,1%, natomiast oszczędności stanowiły 20,9% dochodów do dyspozycji brutto. W poprzednich latach poddanych analizie udziały te nieznacznie się zmieniały z tendencją do zwiększania udziału spożycia i zmniejszania udziału oszczędności.

Analizując wydatki na spożycie można zauważyć, że wzrosły one w ujęciu realnym o 12,3% między 2015 r. a 2018 r. W roku 2016 w porównaniu do 2015 r. wzrosły o 3,5%, a w roku 2017 w stosunku do 2015 r. o 7,7%. Natomiast wydatki na spożycie w ujęciu realnym w latach 2015–2018 wzrastały odpowiednio o 2,8% w 2015 r., o 3,5% w 2016 r. o 4,1% w 2017 r. i o 4,3% w 2018 r. Największy udział w wydatkach na spożycie mają dwa sektory: sektor gospodarstw domowych (88,2%) oraz sektor instytucji rządowych i samorządowych (27,4%). W latach 2015–2018 udziały obu sektorów w spożyciu wzrastały.

Oszczędności w ujęciu nominalnym w 2018 r. wzrosły o 14,1% w porównaniu do 2015 r. W roku 2016 w porównaniu do roku 2015 zmniejszyły się o 2,1%, natomiast w 2017 r. w stosunku do 2015 r. wzrosły o 6,7%. Dynamika oszczędności (rok do roku) w ujęciu nominalnym w latach 2015–2018 zmieniała się wynosząc kolejno 4,6%, -2,1%, 9,0% i 7,0%.

Największy udział w tworzeniu oszczędności w 2018 r. miał sektor przedsiębiorstw niefinansowych oraz sektor instytucji rządowych i samorządowych, odpowiednio 70,5% i 18,2% w oszczędnościach ogółem. W latach 2015–2018 udział sektora przedsiębiorstw niefinansowych zmalał o 11,3 p. proc., natomiast udział sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrósł o 12,4 p. proc.

Niedostateczny poziom oszczędności krajowych może hamować procesy inwestycyjne i powodować konieczność korzystania z oszczędności zagranicznych, napływających do kraju w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych i innych źródeł kapitału zagranicznego. Ponadto oszczędności krajowe stanowią czynnik stabilizujący wzrost gospodarczy w długim okresie. W 2018 r. **oszczędności ogółem w relacji do PKB** wyniosły 20%. Poziom ten był porównywalny do wyników w latach poprzednich, przy czym relacja oszczędności do PKB osiągnęła najwyższy poziom w roku 2015 i wyniosła 20,7%. Analiza danych dla poszczególnych sektorów instytucjonalnych pokazała, że najwyższy poziom relacji oszczędności do PKB w całym badanym okresie utrzymywał się w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych (Tablica 4).

Tablica 4. Relacja oszczędności w sektorach instytucjonalnych do PKB
Table 4. Relation of saving in institutional sectors to GDP

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Ogółem Total	20,7	19,6	19,9	20,0
Sektor przedsiębiorstw niefinansowych Non-financial corporations sector	16,9	14,5	14,3	14,0
Sektor gospodarstw domowych Households sector	1,9	3,1	2,2	1,4
Sektor instytucji rządowych i samorządowych General government sector	1,2	0,8	2,4	3,7
Sektor instytucji finansowych Financial corporations sector	1,2	1,7	1,5	1,5
Sektor instytucji niekomercyjnych Non-profit institutions serving households sector	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6

Stopa inwestycji, mierzona relacją nakładów brutto na środki trwałe do produktu krajowego brutto w latach 2015–2018 obniżyła się z 20,1% w 2015 r. do 18,2% w roku 2018, przy czym najniższy poziom osiągnęła w roku 2017 (17,5%). Oszczędności, które są istotnym źródłem finansowania inwestycji w Polsce, generuje głównie sektor przedsiębiorstw niefinansowych. Relacja oszczędności tego sektora do PKB systematycznie malała w badanym okresie. W 2018 r. oszczędności osiągnęły poziom 14% PKB, a w latach 2015–2017 wyniosły odpowiednio 16,9%, 14,5% i 14,3% PKB. Z kolei relacja nakładów brutto na środki trwałe w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych do PKB wykazała tendencję spadkową w latach 2015–2017, wynosząc odpowiednio 10,6%, 9,9% i 9,2%. W 2018 r. nastąpił wzrost inwestycji w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych do 9,8% PKB.

Najwyższy poziom relacji oszczędności w sektorze gospodarstw domowych do PKB zanotowano w 2016 r. (3,1%). W kolejnych latach zauważalne jest stopniowe obniżanie relacji oszczędności do PKB, która w 2018 r. osiągnęła poziom 1,4%. W 2016 r. w przypadku sektora gospodarstw domowych wzrostowi oszczędności towarzyszył spadek inwestycji. Natomiast w kolejnych latach nastąpił wzrost inwestycji przy jednoczesnym spadku oszczędności. Odmienne przedstawiała się sytuacja w sektorze instytucji rządowych i samorządowych, w którym zarówno oszczędności, jak i inwestycje zmalały w 2016 r. Natomiast obie kategorie uległy poprawie w kolejnych analizowanych latach.

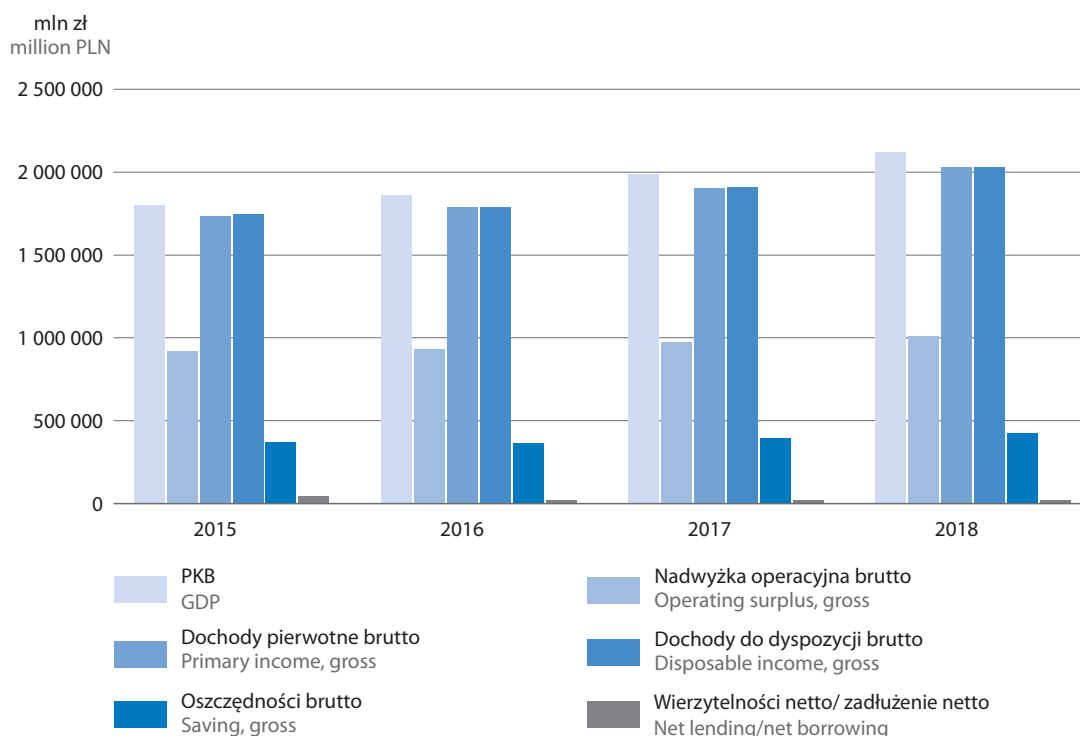
Tablica 5. Relacja nakładów brutto na środki trwałe w sektorach instytucjonalnych do PKB
Table 5. Relation of gross fixed capital formation in institutional sectors to GDP

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Ogółem Total	20,1	18,0	17,5	18,2
Sektor przedsiębiorstw niefinansowych Non-financial corporations sector	10,6	9,9	9,2	9,8
Sektor gospodarstw domowych Households sector	4,6	4,4	3,9	3,3
Sektor instytucji rządowych i samorządowych General government sector	4,5	3,3	3,8	4,6
Sektor instytucji finansowych Financial corporations sector	0,4	0,4	0,5	0,5
Sektor instytucji niekomercyjnych Non-profit institutions serving households sector	0,0	0,0	0,1	0,0

Oszczędności wykorzystywane są do finansowania nakładów inwestycyjnych, umożliwiając transfery kapitałowe pomiędzy sektorami instytucjonalnymi. Jeżeli środki wydatkowane na nabycie aktywów rzeczowych są za małe lub za duże, to pozycją bilansującą są **wierzytelności netto lub zadłużenie netto**. Wierzytelności netto odpowiadają kwocie dostępnej w jednostce czy sektorze na cele finansowania, bezpośrednio lub pośrednio do innych jednostek czy sektorów. Z kolei zadłużenie netto odpowiada kwocie, którą jednostka czy sektor zmuszone są pożyczyć od innych jednostek czy sektorów. Wierzytelności netto oznaczają zatem nadwyżkę finansową pożyczoną dłużnikom, a zadłużenie netto – finansowanie deficytu.

W badanym okresie 2015–2018 wskaźnik wierzytelności netto/ zadłużenie netto do produktu krajowego brutto dla gospodarki ogółem był dodatni. Wskaźnik ten jednak stopniowo malał z 2,6% w 2015 r. do 0,8% w 2018 r. Ujemny wskaźnik dla sektora instytucji rządowych i samorządowych pokazuje występowanie deficytu w tym sektorze. W 2015 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 2,6% i uległ obniżeniu do 0,2% w 2018 r.

Wykres 5. Podstawowe kategorie ekonomiczne w gospodarce narodowej (w cenach bieżących)
Chart 5. Main economic categories in national economy (in current prices)

Główne kategorie makroekonomiczne dla Polski w analizowanych latach systematycznie wzrastały, za wyjątkiem wierzytelności netto/ zadłużenia netto, które wykazywały tendencję spadkową. W 2016 r. w porównaniu do 2015 r. wierzytelności netto/ zadłużenia netto zmniejszyły się o ponad 50%, w 2017 r. o ponad 55%, a w 2018 r. o ponad 60%.

Rozdział 2

Chapter 2

Sektor przedsiębiorstw niefinansowych

Non-financial corporations sector

W prezentowanych rachunkach narodowych, do sektora przedsiębiorstw niefinansowych zaliczane są samodzielne jednostki instytucjonalne, posiadające osobowość prawną i będące producentami rynkowymi, których podstawową funkcją jest produkcja wyrobów i usług niefinansowych celem ich sprzedaży na rynku. Przychody ze sprzedaży produkcji są głównym źródłem przychodów jednostek tego sektora. Szczegółowe kryteria dotyczące sektoryzacji jednostek instytucjonalnych przedstawiono w Aneksie 1.

W latach 2015–2018 udział **wartości dodanej brutto** sektora przedsiębiorstw niefinansowych w tworzeniu produktu krajowego brutto wahał się między 45,9% a 46,2%. Jedynie w 2017 r. udział ten spadł do poziomu 45,6%.

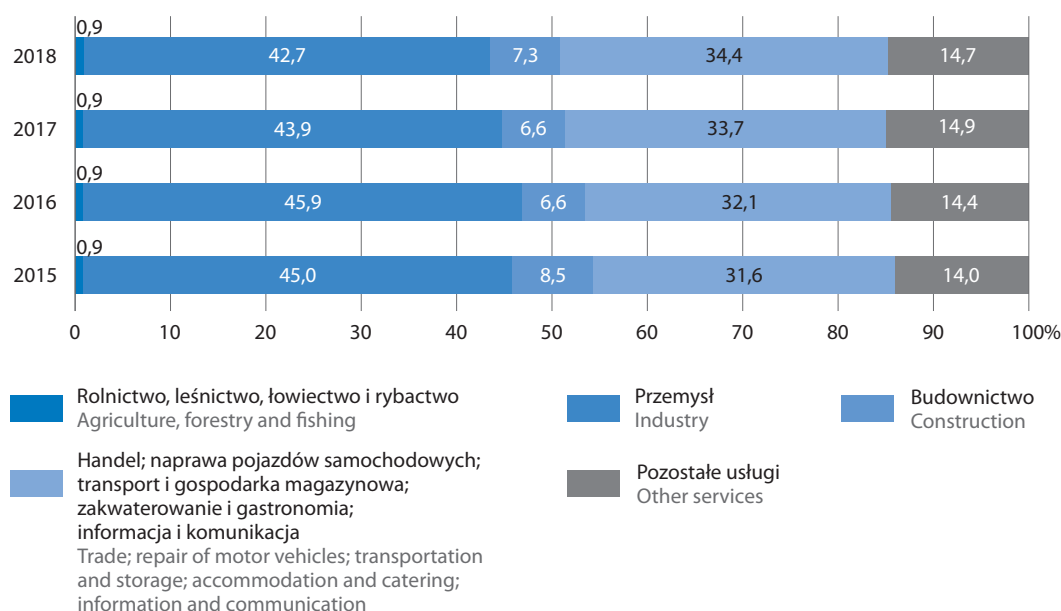
W latach 2015–2018 zaobserwowano w sektorze systematyczny wzrost **wartości dodanej brutto**. W okresie tym **produkcja globalna** zwiększyła się o 554 366 mln zł, co stanowiło wzrost o 23,6%, natomiast **zużycie pośrednie** zwiększyło się o 407 423 mln zł, co stanowiło wzrost o 26,9%. Wzrost produkcji globalnej i zużycia pośredniego nastąpił we wszystkich sekcjach sektora przedsiębiorstw niefinansowych, jednak największy odnotowano w sekcji przetwórstwo przemysłowe. Wartość dodana brutto w sektorze w 2018 r. zwiększyła się w stosunku do 2015 r. o 146 943 mln zł (17,7%).

W latach 2015–2018 dominującą działalnością w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych był **przemysł** (ponad 40% wartości dodanej brutto), w którym przetwórstwo przemysłowe wygenerowało ponad 75% wartości dodanej brutto. W okresie tym zauważalny jest wzrost znaczenia usług obejmujących handel, naprawę pojazdów samochodowych, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię oraz informację i komunikację (o 2,8 p. proc.). Jednocześnie odnotowano zmniejszenie udziału przemysłu (o 2,3 p. proc.) i budownictwa (o 1,2 p. proc.). Udział pozostałych usług wzrósł o 0,7 p. proc., natomiast rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo utrzymały się na tym samym poziomie przez wszystkie lata.

W grupie sekcji obejmujących handel, transport i gospodarkę magazynową, zakwaterowanie i gastronomię, informację i komunikację największe znaczenie miał handel, który stanowił ponad 50% wartości dodanej brutto całej grupy (w badanym okresie jego produkcja globalna zwiększyła się o 23,8%, natomiast zużycie pośrednie o 22,2%). Z kolei transport oraz informacja i komunikacja generowały odpowiednio 21% i 20% wartości dodanej brutto.

Wykres 6. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)

Chart 6. Structure of gross value added in non-financial corporations sector by activity (current prices)

W badanym okresie udział kosztów związanych z zatrudnieniem do wytworzonej przez przedsiębiorstwa wartości dodanej brutto miał tendencję wzrostową z 47,6% w roku 2015 do 52,8% w roku 2018. **Koszty związane z zatrudnieniem**, składające się z wynagrodzeń, składek na ubezpieczenia społeczne oraz innych kosztów związanych z zatrudnieniem również rosły, przy czym największy wzrost nastąpił między 2017 r. a 2018 r., i wyniósł 52 348 mln zł (o 11,3%). Zwiększenie kosztów związanych z zatrudnieniem w omawianym okresie mogło wynikać zarówno ze wzrostu płac jak i ze zwiększenia liczby osób zatrudnionych, szczególnie w przedsiębiorstwach średnich, zatrudniających od 10 do 49 osób. W latach 2015–2018 wartość nadwyżki operacyjnej brutto w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych wyniosła odpowiednio 427 392 mln zł, 419 394 mln zł, 432 225 mln zł i 449 647 mln zł. Jedynie w roku 2016 odnotowano spadek w porównaniu z rokiem poprzednim.

Odsetki otrzymane w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych stanowiły między 60,7% a 66,6% przychodów z tytułu własności. Wyjątkiem był 2016 r., w którym udział odsetek stanowił 71,0% tej kategorii przychodów. Drugą kluczową pozycję stanowiły **dywidendy**, choć w 2018 r. większe znaczenie od dywidend miały reinwestowane zyski z zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

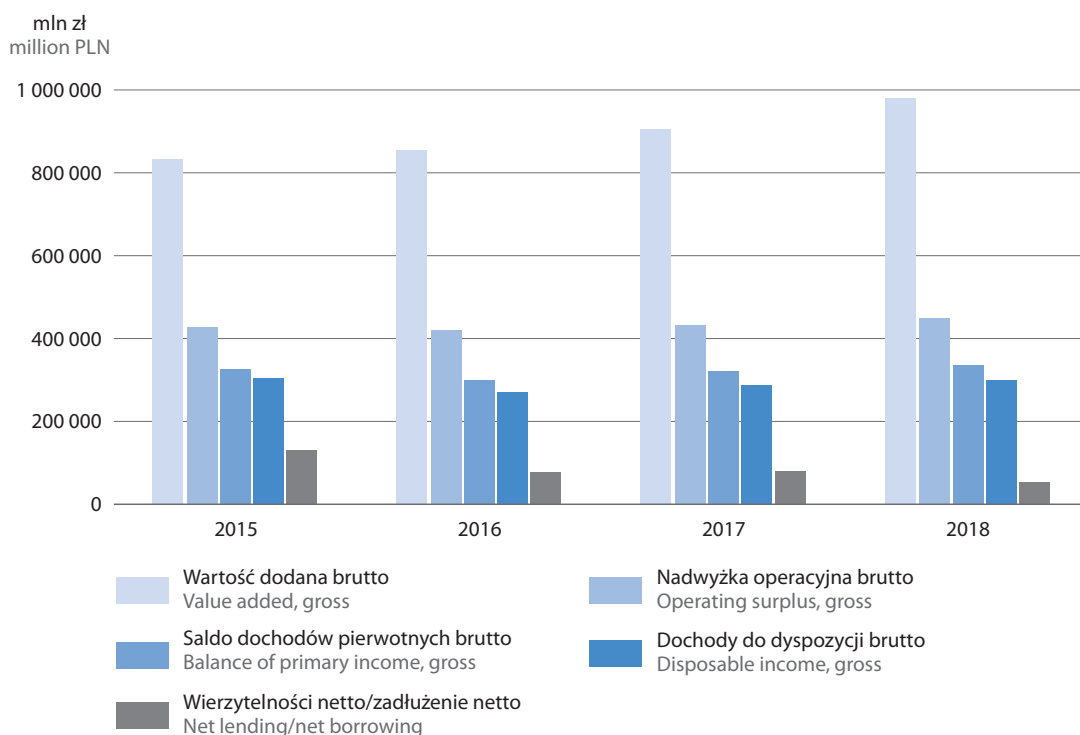
W analizowanym okresie największy udział w rozchodach z tytułu własności miał **dochód podzielony** przedsiębiorstw (wypłacone dywidendy i dochód podzielony jednostek typu przedsiębiorstwo), który stanowił ponad 50% tej kategorii rozchodów. Ujemne saldo dochodów z tytułu własności ukształtowało saldo z dochodów pierwotnych na poziomie niższym niż nadwyżka operacyjna brutto w całym analizowanym okresie.

Największy wpływ na poziom dochodów do dyspozycji brutto w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych miały **podatki dochodowe**, które w roku 2018 wyniosły 42 828 mln zł i były wyższe o ok. 25% od podatków zapłaconych przez przedsiębiorstwa w 2015 r. Saldo pozostałych transferów bieżących w całym analizowanym okresie było dodatnie, a zatem pozytywnie wpływało na poziom dochodów do dyspozycji. Wartość **dochodów do dyspozycji** brutto w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych zmniejszyła się z 303 971 mln zł w 2015 r. do 299 091 mln zł w 2018 r. i stanowiła ponad 30% wygenerowanej przez przedsiębiorstwa wartości dodanej brutto. W sektorze przedsiębiorstw niefinansowych dochody do dyspozycji brutto są równe oszczędnościom brutto.

Nakłady brutto na środki trwałe stanowiły ponad 20% wartości dodanej wygenerowanej przez przedsiębiorstwa. W ujęciu nominalnym najwyższy poziom nakładów zanotowano w roku 2018 i był on wyższy o 9% od wartości nakładów w 2015 r. W 2016 r. odnotowano spadek inwestycji w ujęciu nominalnym w stosunku do 2015 r. o 6 637 mln zł i choć w 2017 r. przedsiębiorstwa zwiększyły wydatki na inwestycje, to ich relacja do wygenerowanej wartości dodanej brutto w 2017 r. była najniższa w analizowanym okresie (20,4%).

Środki wydatkowane na nabycie aktywów rzeczowych nie były znaczące, dlatego też na rachunku kapitałowym odnotowano **wierzytelności netto** w całym analizowanym okresie. Wierzytelności netto w 2018 r. spadły o ponad 50% w stosunku do 2015 r., ale największe zmiany w tej pozycji bilansującej odnotowano w roku 2016, kiedy wierzytelności netto spadły w porównaniu z rokiem 2015 o ok. 40%.

Wykres 7. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych
Chart 7. Main economic categories in non-financial corporations sector

Tablica 6. Relacja podstawowych kategorii ekonomicznych w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych do PKB

Table 6. Relation of main economic categories in non-financial corporations sector to GDP

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Wartość dodana brutto Value added, gross	46,2	45,9	45,6	46,2
Nadwyżka operacyjna brutto Operating surplus, gross	23,7	22,5	21,7	21,2
Saldo dochodów pierwotnych brutto Balance of primary income, gross	18,2	16,1	16,2	15,9
Dochody do dyspozycji brutto Disposable income, gross	16,9	14,5	14,4	14,1
Wierzytelności/ zadłużenie netto Net lending/ net borrowing	7,2	4,1	4,0	2,5

W latach 2015–2018 nakłady brutto na środki trwałe stanowiły ponad 20% wartości dodanej, przy czym najniższy udział (20,4%) osiągnęły w 2017 r.

Tablica 7. Relacja nakładów brutto na środki trwałe do wybranych kategorii rachunków narodowych w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych

Table 7. Relation of gross fixed capital formation to selected categories of national accounts in non-financial corporations sector

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Nakłady brutto na środki trwałe / wartość dodana brutto Gross fixed capital formation / value added, gross	22,9	21,5	20,4	21,2
Nakłady brutto na środki trwałe / nadwyżka operacyjna brutto Gross fixed capital formation / operating surplus, gross	44,5	43,8	42,7	46,1
Nakłady brutto na środki trwałe / dochody do dyspozycji brutto Gross fixed capital formation / disposable income, gross	62,6	67,9	64,2	69,3

Dane dla sektora przedsiębiorstw zmieniły się w stosunku do opublikowanych w poprzedniej edycji publikacji z tytułu przeklasyfikowania wybranych jednostek instytucjonalnych do sektora instytucji rządowych i samorządowych, które zgodnie z ESA 2010 są jednostkami spełniającymi kryteria klasyfikowania jednostek do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Rozdział 3

Chapter 3

Sektor instytucji finansowych

Financial corporations sector

W prezentowanych rachunkach narodowych, do sektora instytucji finansowych zaklasyfikowano samodzielne jednostki instytucjonalne posiadające osobowość prawną i będące producentami rynkowymi, których podstawową działalnością jest świadczenie usług finansowych. Do tych jednostek instytucjonalnych należą wszystkie instytucje i jednostki typu przedsiębiorstwo, które angażują się głównie w:

- pośrednictwo finansowe (instytucje pośrednictwa finansowego),
- pomocniczą działalność finansową (pomocnicze instytucje finansowe).

W 2018 r. udział sektora instytucji finansowych w tworzeniu produktu krajowego brutto wyniósł 3,8% i był wyższy o 0,2 p. proc. w porównaniu z rokiem 2015.

W latach 2015–2018 zaobserwowano systematyczny wzrost poziomu nominalnego **produkcji globalnej** w sektorze instytucji finansowych. W 2016 r. nastąpił wzrost produkcji globalnej w stosunku do roku poprzedniego o 9 844 mln zł (8,3%). Wzrost ten wynikał głównie ze zwiększenia produkcji globalnej banków, funduszy inwestycyjnych oraz innych dużych jednostek zajmujących się działalnością finansową, sprawozdających się na formularzach statystycznych GUS. W 2017 r. do dalszego wzrostu produkcji globalnej sektora instytucji finansowych o 7 290 mln zł (5,7%) przyczynił się przede wszystkim wzrost produkcji globalnej banków. W 2018 r. produkcja globalna wzrosła do 140 251 mln zł (3,8%), czego powodem był głównie wzrost produkcji instytucji ubezpieczeniowych oraz dużych jednostek zajmujących się działalnością finansową, sprawozdających się na formularzach statystycznych GUS. W tym samym okresie dynamika nominalna **wartości dodanej brutto** (rok do roku), kształtowała się na poziomie 93,8% w 2015 r., 111,5% w 2016 r., 107,4% w 2017 r. i 103,5% w 2018 r.

Tablica 8. Produkcja globalna, zużycie pośrednie, wartość dodana brutto pozostałych banków i SKOK (bez NBP)

Table 8. Output, intermediate consumption, gross value added of other monetary institutions (without NBP)

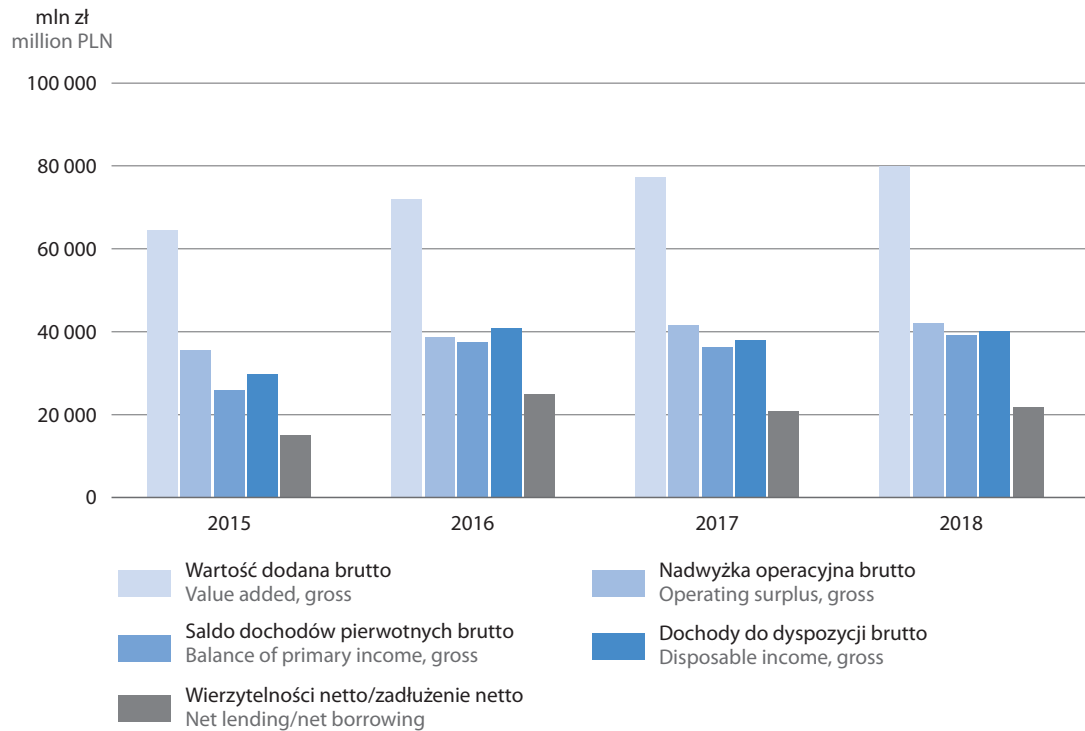
Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w mln zł		in mln PLN	
Produkcja globalna ogółem Output	51 758	55 763	61 502	61 711
Usługi Pośrednictwa Finansowego Mierzone Pośrednio (FISIM) Financial Intermediation Services Indirectly Measured (FISIM)	30 888	34 120	38 689	38 999
Zużycie pośrednie Intermediate consumption	14 264	16 073	18 043	17 911
Wartość dodana brutto Value added, gross	37 494	39 690	43 459	43 800

Tablica 9. Produkcja globalna, zużycie pośrednie, wartość dodana brutto zakładów ubezpieczeń
 Table 9. Output, intermediate consumptions, gross value added of insurance companies

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w mln zł		in mln PLN	
Produkcja globalna ogółem Output	22 990	23 222	24 983	26 926
Krajowe zakłady ubezpieczeń: Domestic insurance companies:				
Zakłady ubezpieczeń na życie (Dział I) Life insurance companies (Division I)	9 570	8 424	8 475	8 564
Działalność bezpośrednia Direct activity	9 558	8 409	8 462	8 563
Reasekuracja Reinsurance	12	15	13	1
Pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe (Dział II) Non-life insurance (Division II)	11 398	12 195	14 310	16 141
Działalność bezpośrednia Direct activity	11 070	11 763	13 672	15 444
Reasekuracja Reinsurance	328	432	638	697
Zużycie pośrednie Intermediate consumption	15 204	13 193	14 289	15 033
Wartość dodana brutto Value added, gross	7786	10029	10694	11893

Na dalsze funkcjonowanie instytucji finansowych będą miały wpływ uregulowania dotyczące przekształcenia otwartych funduszy emerytalnych i dobrowolnych funduszy emerytalnych w specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte oraz umożliwienie towarzystwom funduszy inwestycyjnych, powszechnym towarzystwom emerytalnym, pracowniczym towarzystwom emerytalnym oraz zakładom ubezpieczeń zarządzania funduszami zdefiniowanej daty w ramach Pracowniczych Planów Kapitałowych.

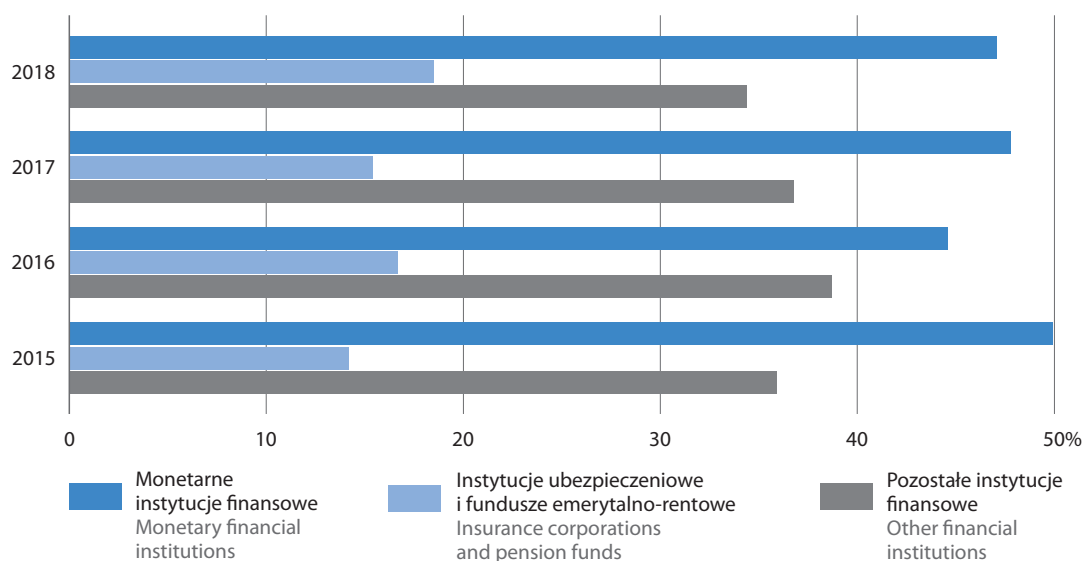
Wykres 8. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze instytucji finansowych
 Chart 8. Main economic categories in financial corporations sector

W omawianym okresie **wartość dodana brutto** kształtowała się odpowiednio na poziomie: 64 569 mln zł w 2015 r., 71 970 mln zł w 2016 r., 77 318 mln zł w 2017 r. oraz 80 055 mln zł w 2018 r. Największy w ujęciu nominalnym wzrost wartości dodanej brutto od 2015 r. do 2018 r. odnotowano w segmencie banków oraz segmencie ubezpieczeń.

Poziom **nadwyżki operacyjnej brutto** w sektorze instytucji finansowych również systematycznie wzrastał i wynosił odpowiednio: 35 447 mln zł w 2015 r., 38 694 mln zł w 2016 r., 41 602 mln zł w 2017 r. i 42 074 mln zł w roku 2018. Na przestrzeni lat 2015–2018 największy w ujęciu nominalnym wzrost nadwyżki operacyjnej brutto nastąpił w segmencie instytucji ubezpieczeniowych.

Wykres 9. Dochód mierzony nadwyżką operacyjną brutto dla podmiotów sektora instytucji finansowych
 Chart 9. Income measured by gross operating surplus for entities of financial corporations sector

Dochody pierwotne brutto sektora instytucji finansowych w analizowanym okresie wykazywały tendencję wzrostową: od 29 725 mln zł w 2015 r. do 40 239 mln zł w 2018 r.

Dochody z tytułu własności w sektorze instytucji finansowych, mierzone głównie sumą dywidend i odsetek otrzymanych, osiągnęły odpowiednio wysokość: 57 352 mln zł w 2015 r., 62 981 mln zł w 2016 r., 54 540 mln zł w 2017 r. i 70 831 mln zł w 2018 r. Główną pozycję przychodów z tytułu własności stanowił przepływ odsetek.

Pozycją bilansującą w rachunku kapitałowym sektora instytucji finansowych są **wierzytelności netto**, odpowiadające kwocie dostępnej w sektorze na cele finansowania. W latach 2015–2018 sektor instytucji finansowych osiągnął dodatni wynik netto, przy czym najwyższy poziom wierzytelności odnotowano w roku 2016 (25 046 mln zł), a najniższy w roku 2015 (15 212 mln zł).

Dane dla sektora instytucji finansowych zmieniły się w stosunku do opublikowanych w poprzedniej edycji publikacji z tytułu przeklasyfikowania wybranych jednostek instytucjonalnych do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Rozdział 4

Chapter 4

Sektor instytucji rządowych i samorządowych

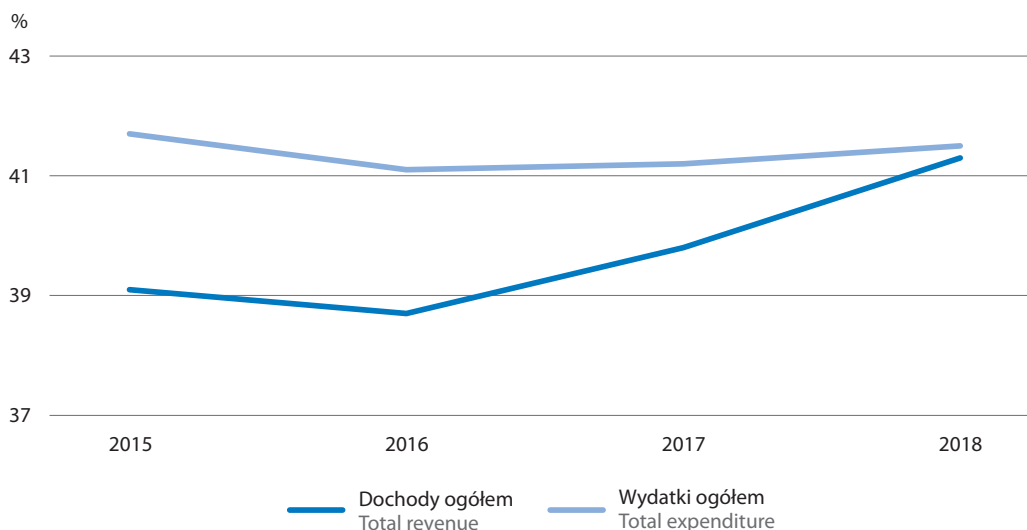
General government sector

Sektor instytucji rządowych i samorządowych pełniąc funkcje polityczne i funkcje w zakresie regulacji gospodarczej zajmuje się także produkcją nierynkowych usług przeznaczonych na cele spożycia (indywidualnego i ogólnospołecznego) oraz prowadzi transakcje związane z redystrybucją dochodu i majątku narodowego. Do pełnienia swoich funkcji sektor instytucji rządowych i samorządowych potrzebuje funduszy pieniężnych, które uzyskuje w sposób bezpośredni lub pośredni poprzez obowiązkowe płatności nałożone na jednostki z innych sektorów instytucjonalnych, takie jak podatki i składki na ubezpieczenia społeczne.

W 2018 r. **relacja dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem do PKB** osiągnęła 41,3%. Poziom ten porównywalny jest do lat poprzednich, przy czym w roku 2018 relacja dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem do PKB osiągnęła najwyższy poziom. W porównaniu do 2015 r. relacja ta wzrosła o 2,2 p. proc. Natomiast **relacja wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem w relacji do PKB** wyniosła 41,5%. Poziom ten jest porównywalny do lat poprzednich.

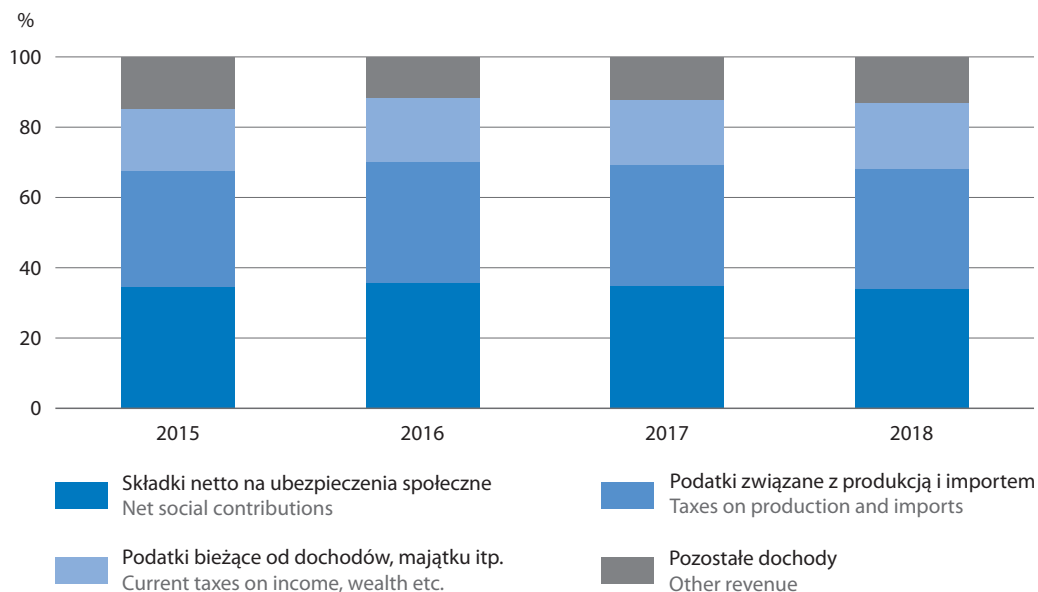
Wykres 10. Relacja dochodów i wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych ogółem w relacji do PKB

Chart 10. Relation of revenues and expenditures of general government sector to GDP

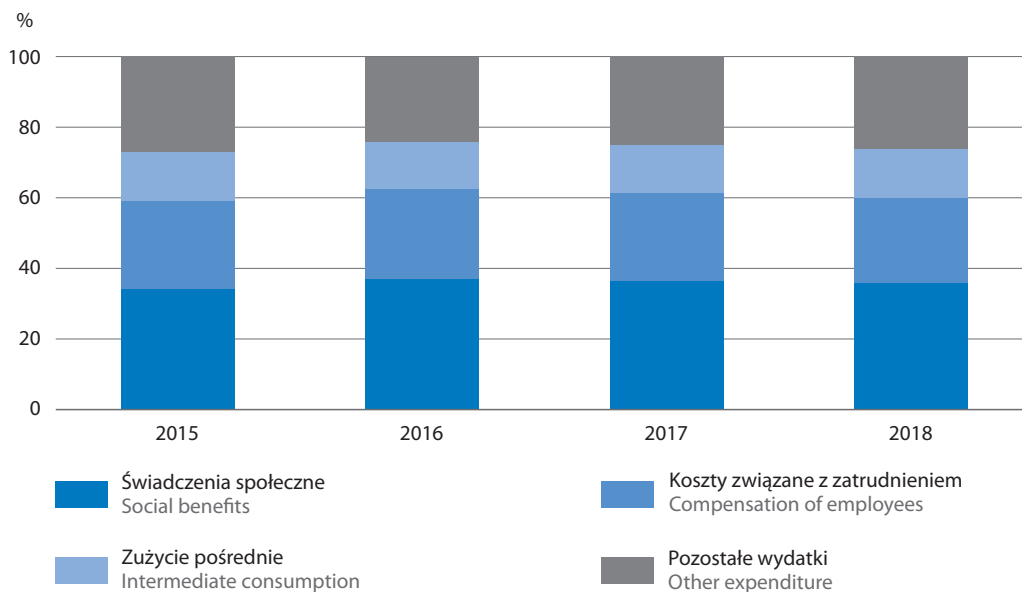
W strukturze dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych dominują **podatki i składki na ubezpieczenia społeczne**. W 2018 r. składki na ubezpieczenia społeczne stanowiły 34,1% natomiast podatki 52,9% dochodów ogółem. W porównaniu do 2015 r. udział składek zmniejszył się o 0,5 p. proc., a podatków wzrósł o 2,1 p. proc.

Wykres 11. Struktura dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych
Chart 11. The structure of general government revenues

W **strukturze wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych** w analizowanym okresie największy udział miały świadczenia społeczne, stanowiące 35,8% wszystkich wydatków w 2018 r. (wzrost o 1,5 p. proc. w porównaniu do 2015 r.). Kolejną największą pozycję stanowiły koszty związane z zatrudnieniem, których udział w 2018 r. wyniósł 24,4%, co oznacza spadek o 0,5 p. proc. w porównaniu do 2015 r. W analizowanym latach udział zużycia pośredniego kształtował się na tym samym poziomie i stanowił około 14% wydatków ogółem sektora.

Wykres 12. Struktura wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych
Chart 12. The structure of general government expenditures

W analizowanym okresie zaobserwowano wzrost **produkcji globalnej** w ujęciu nominalnym o 15,9% w 2018 r. w stosunku do 2015 r. Natomiast jej relacja do PKB w porównaniu do roku 2015 zmniejszyła się o 0,3 p. proc. Świadczy to o szybszym tempie wzrostu PKB w stosunku do produkcji globalnej wypracowanej przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych.

W **strukturze spożycia** sektora instytucji rządowych i samorządowych przeważa spożycie indywidualne, czyli wydatki przeznaczone na zaspokojenie indywidualnych potrzeb gospodarstw domowych. W analizowanym okresie stanowiły one prawie 10% produktu krajowego brutto.

W latach 2015–2018 odnotowano wzrost poziomu **długu sektora instytucji rządowych i samorządowych** w ujęciu nominalnym. W 2018 r. nominalny dług sektora zwiększył się o 12% w porównaniu do 2015 r. Jednocześnie należy zauważyć, że w ostatnich latach, relacja generowanego przez sektor długu do PKB uległa zmniejszeniu (w 2018 r. zanotowano spadek o 2,5 p. proc. w porównaniu do roku 2015). W szeregu lat zauważalna jest również poprawa wyniku sektora instytucji rządowych i samorządowych zarówno w wartościach nominalnych jak i w relacji do PKB.

Tablica 10. Relacja wybranych kategorii rachunków narodowych do PKB w sektorze instytucji rządowych i samorządowych

Table 10. Relation of selected categories of national accounts to GDP in general government

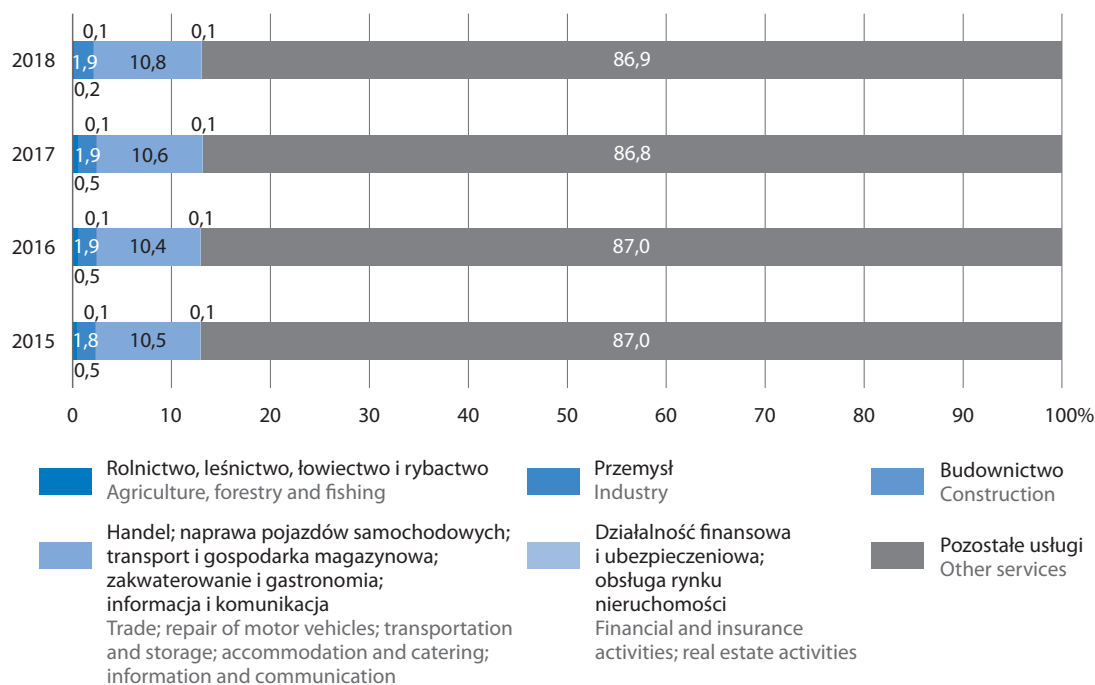
Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Produkcja globalna Output	18,6	18,4	18,2	18,3
Spożycie Final consumption expenditure	18,0	17,9	17,7	17,8
Spożycie indywidualne Individual final consumption expenditure	9,8	9,8	9,7	9,7
Spożycie ogólnospołeczne Collective final consumption expenditure	8,2	8,1	8,0	8,1
Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych Deficit of the general government sector	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych General government consolidated gross debt	51,3	54,3	50,6	48,8

W 2018 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, **wartość dodana brutto** sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrosła nominalnie (w cenach bieżących) o 6,5%. Największy udział w wartości dodanej brutto generowanej przez sektor instytucji rządowych i samorządowych miały pozostałe usługi, które nieznacznie spadły z 87,0% w 2015 r. do 86,9% w 2018 r. Natomiast największe znaczenie w pozostałych usługach miała działalność dotycząca administracji publicznej, obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (sekcja O), której udział stanowił 43,8% w 2015 r. i 44% w 2018 r.

W analogicznym okresie zaobserwowano również wzrost dochodów do dyspozycji brutto o 14%, co związane jest z wyższymi wpływami ze składek na ubezpieczenia społeczne oraz podatków dochodowych.

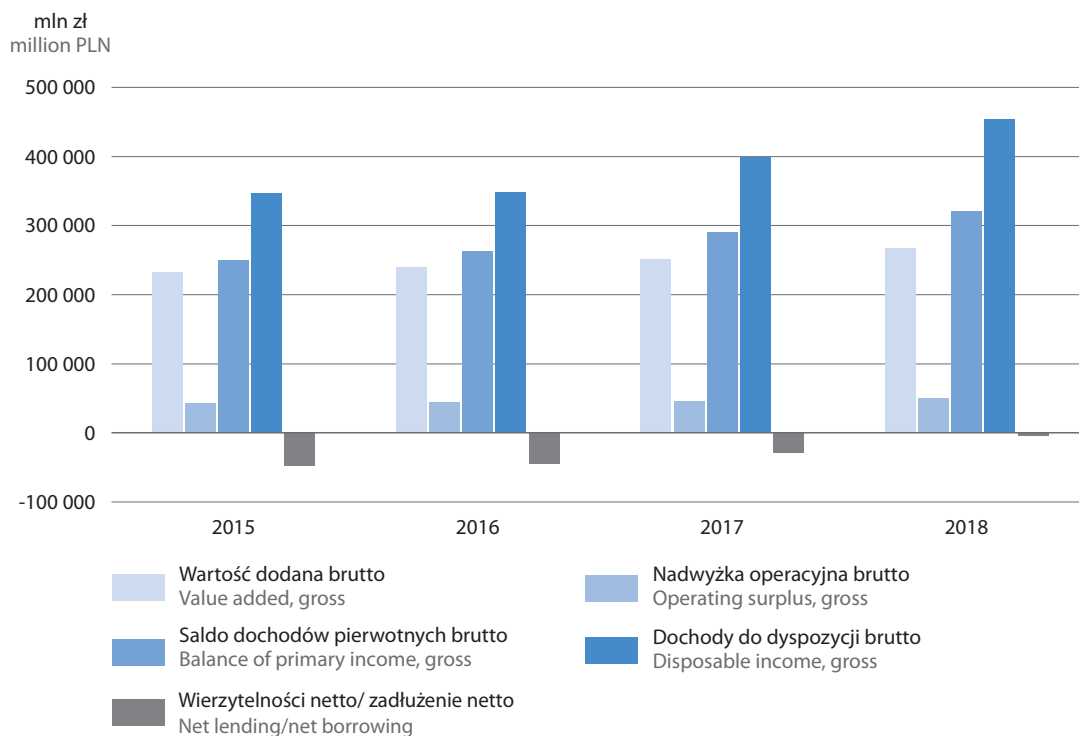
Wykres 13. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze instytucji rządowych i samorządowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)

Chart 13. Structure of gross value added in general government by activity (current prices)

Wykres 14. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze instytucji rządowych i samorządowych

Chart 14. Main economic categories in general government sector

Dane dla sektora instytucji rządowych i samorządowych uległy nieznacznym zmianom w stosunku do opublikowanych w poprzedniej edycji publikacji w związku z przeklasyfikowaniem kolejnych jednostek publicznych do sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz wdrożeniem nowych wytycznych zawartych w zaktualizowanym podręczniku deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych (Manual on Government Deficit and Debt (MGDD), edycja 2019)⁴.

⁴ Szczegółowe dane dotyczące dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki sektora instytucji rządowych i samorządowych zaprezentowane zostały w załączniku: Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018, dostępnym w formacie Excel.

Rozdział 5

Chapter 5

Sektor gospodarstw domowych

Households sector

Sektor gospodarstw domowych obejmuje osoby fizyczne lub grupy osób fizycznych, wspólnie zamieszkujące i wspólnie utrzymujące się, tj. łączące dochody, wydatki i majątek oraz osoby fizyczne przebywające na stałe w instytucjach zbiorowego zamieszkania (np. mieszkańcy domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych, klasztorów, więzień), tzw. gospodarstwach zbiorowych, z których każde stanowi pojedynczą jednostkę instytucjonalną. Szczegółowy opis jednostek instytucjonalnych zaliczonych do sektora gospodarstw domowych i jego podsektorów, zgodnie z przyjętym w rachunkach narodowych kryterium klasyfikowania przedstawiono w Aneksie 1.

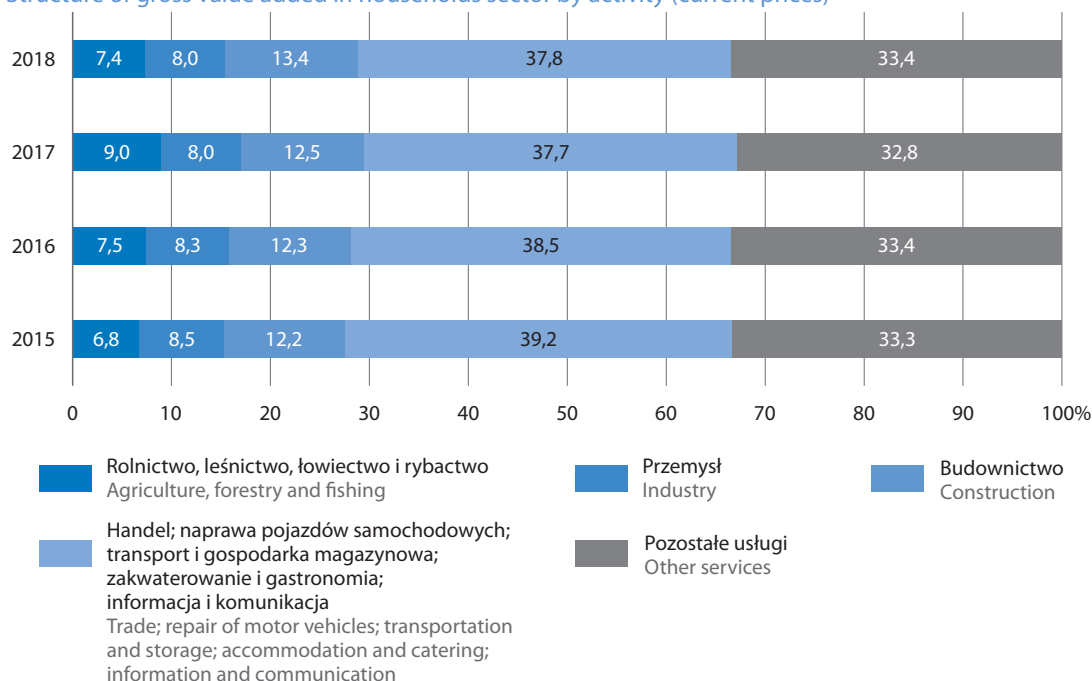
Podstawowymi funkcjami jednostek instytucjonalnych tworzących sektor gospodarstw domowych są: konsumpcja, dostarczanie siły roboczej oraz wytwarzanie produktów (wyrobów i usług niefinansowych) – w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej.

W sektorze gospodarstw domowych nie jest możliwe oddzielenie funkcji produkcyjnej od konsumpcyjnej, nie można bowiem wyraźnie wydzielić środków i decyzji podejmowanych przez konsumenta. Wypracowana więc przez ten sektor nadwyżka operacyjna, tj. część wartości dodanej brutto jaka pozostaje do dyspozycji gospodarstw domowych, jest dochodem mieszanym. Dochód mieszany zawiera w sobie elementy wynagrodzenia za pracę wykonywaną przez właściciela oraz innych członków gospodarstwa domowego, które nie mogą być w sposób rzetelny określone i odszacowane od zysku właściciela lub przedsiębiorcy.

Największy udział w tworzeniu wartości dodanej sektora miała grupa następujących sekcji: handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia oraz informacja i komunikacja. Łączny udział tej grupy sekcji zmniejszył się z 39,2% w 2015 r. do 37,8% w 2018 r. Z kolei udział sekcji budownictwa, która jest drugim istotnym obszarem działalności w sektorze gospodarstw domowych, wzrósł w analizowanym okresie z 12,2% w 2015 r. do 13,4% w 2018 r. Najniższy udział miała sekcja rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w tworzeniu wartości dodanej brutto w sektorze gospodarstw domowych, który wzrósł z 6,8% w 2015 r. do 7,4% w 2018 r.

Wykres 15. Struktura wartości dodanej brutto w sektorze gospodarstw domowych według rodzajów działalności (ceny bieżące)

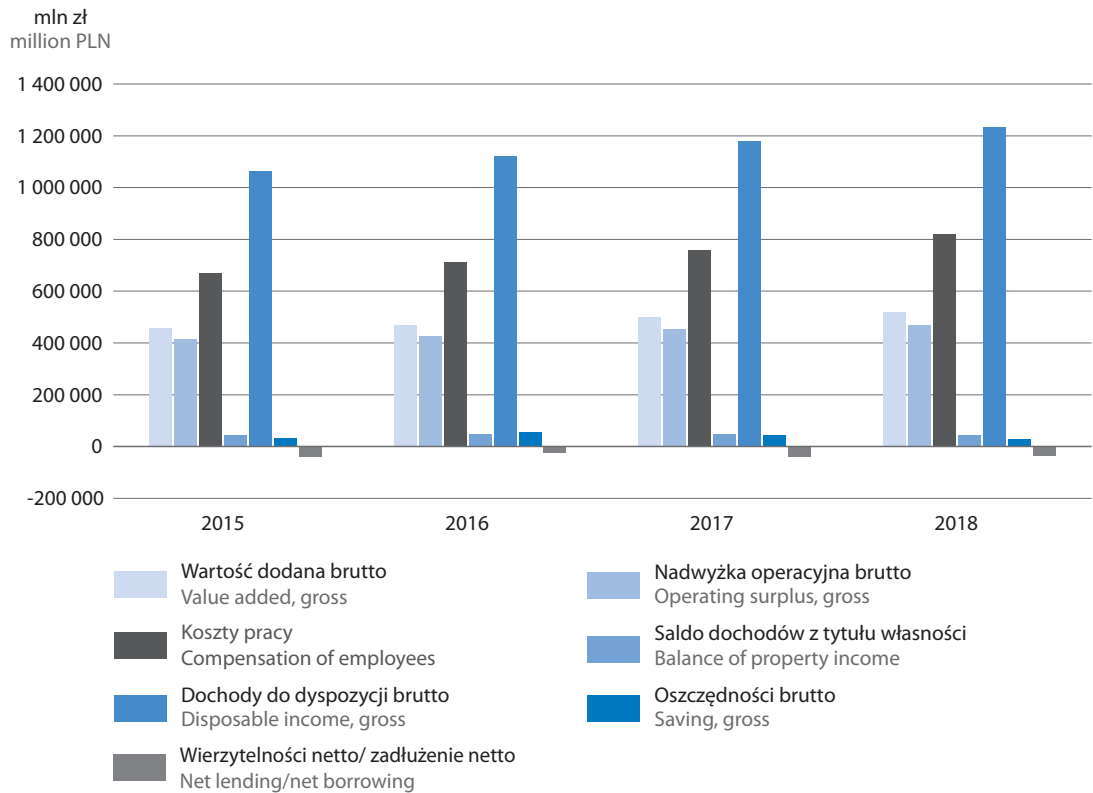
Chart 15. Structure of gross value added in households sector by activity (current prices)

W latach 2015–2018 do dyspozycji gospodarstw domowych pozostawało około 67% **wartości dodanej brutto** (odpowiednio: 66,6% w 2015 r., 68,2% w 2016 r., 67,5% w 2017 r. i 66,5% w 2018 r.). W 2018 r. dochody do dyspozycji wykazały dość stabilny udział względem wartości dodanej w gospodarce narodowej, co oznacza, że wzrost dochodów do dyspozycji brutto był zbliżony do wzrostu wartości dodanej w gospodarce narodowej.

Znaczącą kategorią w tworzeniu dochodów do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych jest **nadwyżka operacyjna brutto**. W analizowanym okresie stanowiła ona ok. 38% dochodów do dyspozycji brutto. Jednak największe znaczenie w kształtowaniu poziomu dochodów do dyspozycji miały **koszty pracy**, na które składają się wynagrodzenia brutto wraz ze składkami płaconymi przez pracodawców. Ich udział na przestrzeni lat 2015–2018 wzrósł z 63% w 2015 r. do 67% w 2018 r. Głównymi czynnikami wzrostu udziału kosztów pracy był wzrost zatrudnienia oraz wzrost średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej.

Wykres 16. Podstawowe kategorie ekonomiczne w sektorze gospodarstw domowych
 Chart 16. Main economic categories in households sector

Dochody pierwotne wypracowane przez sektor gospodarstw domowych kreują **dochody do dyspozycji brutto**. Ich poziom ma wpływ na rozdysponowanie dochodów do dyspozycji brutto na spożycie, oszczędności i nakłady brutto na środki trwałe.

Tablica 11. Relacje wybranych kategorii rachunku wykorzystania dochodów oraz rachunku kapitałowego do dochodów do dyspozycji brutto

Table 11. Relation of selected categories of use of disposable income account and capital account to gross disposable income

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	w %		in %	
Spożycie indywidualne / dochód do dyspozycji brutto Final consumption expenditure / disposable income, gross	97,6	95,8	97,1	98,3
Oszczędności brutto [1] / dochód do dyspozycji brutto Saving gross / disposable income, gross	3,2	5,1	3,7	2,5
Nakłady brutto na środki trwałe / dochód do dyspozycji brutto Gross fixed capital formation / disposable income, gross	7,7	7,3	6,7	5,6
Wierzytelności netto/zadłużenie netto / dochód do dyspozycji brutto Net lending net borrowing / disposable income, gross	-3,9	-2,3	-3,3	-3,1

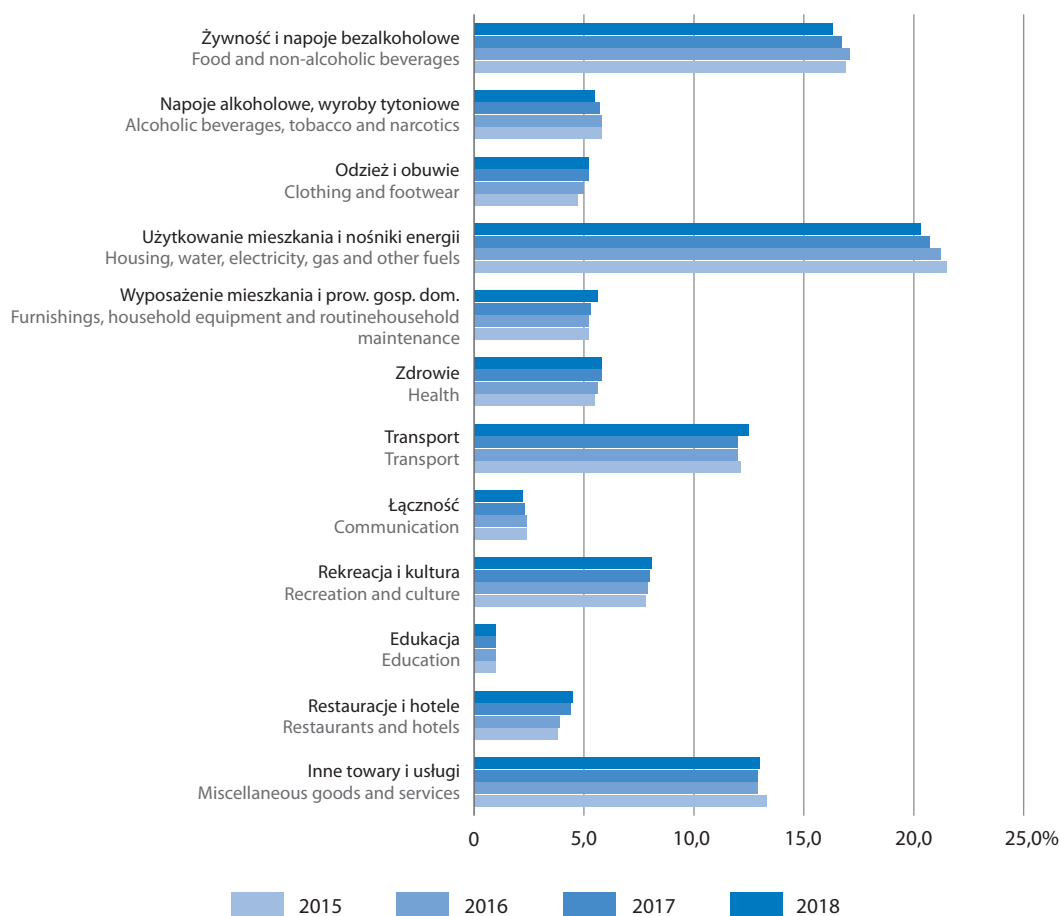
[1] łącznie z korektą z tytułu zmiany w uprawnieniach emerytalno-rentowych, która nie jest uwzględniona w dochodach do dyspozycji brutto.

Oszczędności brutto stanowią tę część dochodu do dyspozycji brutto, która nie została przeznaczona na zaspokojenie bezpośrednich, indywidualnych potrzeb gospodarstw domowych. Oszczędności wykorzystywane są do finansowania nakładów inwestycyjnych lub na spłatę zobowiązań. W analizowanych latach w sektorze gospodarstw domowych odnotowano zadłużenie netto, jednak poziom tego zadłużenia zarówno w ujęciu nominalnym, jak i w relacji do dochodów do dyspozycji, uległ zmniejszeniu.

Istotnym wskaźnikiem dla sektora gospodarstw domowych jest **wskaźnik stopy oszczędności**. Stopa oszczędności określa, w jaki sposób gospodarstwa domowe rozdysponowały swoje dochody pomiędzy konsumpcję i oszczędności. Wskaźnik ten ustalany jest na podstawie relacji oszczędności brutto do dochodów do dyspozycji brutto powiększonych o korektę z tytułu zmiany w uprawnieniach emerytalno-rentowych. Stopa oszczędności w Polsce jest relatywnie niska na tle innych krajów UE. W latach 2015–2018 wskaźnik ten wyniósł odpowiednio 3,2%, 5,1%, 3,7% i 2,5%.

Wykres 17. Struktura spożycia indywidualnego wyrobów i usług w grupowaniu zgodnie z Klasyfikacją Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP) (ceny nominalne)

Chart 17. Structure of households' final consumption expenditure according to COICOP classification (nominal prices)

Największy udział w strukturze spożycia gospodarstw domowych w roku 2018 stanowiły wydatki związane z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii, który wyniósł 20,3%. Drugą co do wielkości grupą jest dział obejmujący żywność i napoje bezalkoholowe. W analizowanym okresie jego udział zmniejszył się z 16,9% w roku 2015 do 16,3% w roku 2018. Najmniejszy udział miały wydatki związane z edukacją, który utrzymywały się na stałym poziomie 1%.

Rozdział 6

Chapter 6

Sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych

Non-profit institutions serving households sector

Sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych obejmuje jednostki niekomercyjne nierynkowe spełniające kryterium klasyfikowania zgodnie z ESA 2010, w tym podmioty wyznaniowe i podmioty, które prowadzą np. działalność edukacyjną, wydawniczą lub społeczną. Jednostki te służą gospodarstwom domowym dostarczając im wyrobów lub świadcząc na ich rzecz usługi niefinansowe. Źródło finansowania ich działalności stanowią głównie składki członkowskie oraz darowizny gospodarstw domowych. Jednostki te mogą też otrzymywać dotacje od sektora instytucji rządowych i samorządowych, transfery z sektora przedsiębiorstw i sektora instytucji finansowych oraz darowizny, zarówno z kraju, jak i z zagranicy.

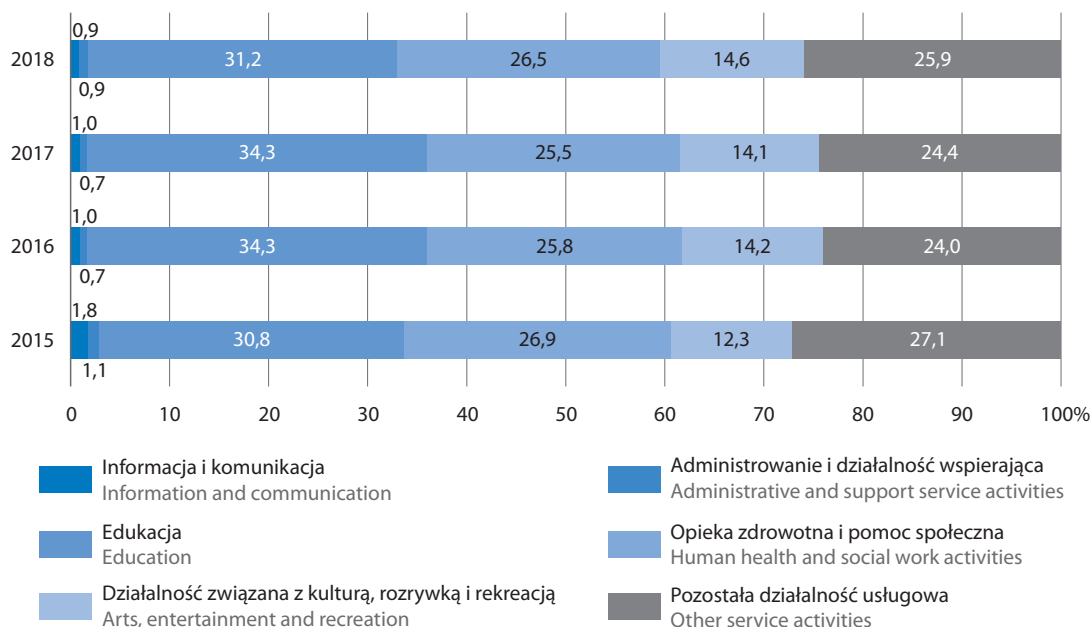
Produkcja sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych ma głównie charakter nierynkowy i równa się sumie oszacowanych kosztów bieżącej działalności jednostek zaklasyfikowanych do sektora, tj.:

- zużycia pośredniego,
- kosztów związanych z zatrudnieniem,
- podatków od producentów pomniejszonych o dotacje dla producentów,
- amortyzacji środków trwałych.

W prezentowanych latach 2015–2018 działalność sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych znajduje odzwierciedlenie zarówno po stronie tworzenia produktu krajowego brutto – w wartości dodanej tego sektora, która stanowi ok. 0,5% wartości dodanej brutto w całej gospodarce narodowej, jak i po stronie rozdysponowania PKB – jako spożycie sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych, stanowiąc ok. 1% PKB.

Szczegółowe dane dotyczące sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych prezentowane są dla wybranych działów w następujących sekcjach PKD 2007: sekcja J (Informacja i komunikacja), sekcja N (Administrowanie i działalność wspierająca), sekcja P (Edukacja), sekcja Q (Opieka zdrowotna i pomoc społeczna), sekcja R (Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) oraz sekcja S (Pozostała działalność usługowa). W tworzeniu wartości dodanej brutto sektora największy udział miały jednostki instytucjonalne prowadzące działalność związaną z edukacją, opieką zdrowotną i pomocą społeczną oraz pozostałą działalnością usługową. W analizowanym okresie nastąpiły nieznaczne przesunięcia pomiędzy sekcjami. Największy wzrost między rokiem 2015 a 2018 r. zanotowano w działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (o 2,3 p. proc.). Natomiast jej udział w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2018 r. wyniósł 14,6%. Proporcjonalnie do swojej wielkości, największy spadek udziału zarejestrowano w informacji i komunikacji, tj. z 1,8% w 2015 r. do 0,9% w 2018 r. Natomiast, największą stratę w punktach procentowych, odnotowała sekcja „Pozostała działalność usługowa”, która na przestrzeni omawianych czterech lat straciła 1,2 p. proc.

Wykres 18. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)
 Chart 18. Structure of gross value added by activity (current prices)

Spożycie w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych jest równe sumie pozostałej produkcji nierynkowej powiększonej o transfery socjalne w naturze od producentów rynkowych. Przedstawione zestawienie oparte jest na klasyfikacji COPNI (Klasyfikacja Wydatków Instytucji Niekomercyjnych Działających na Rzecz Gospodarstw Domowych według Celu), złożonej z dziewięciu głównych kategorii wydatkowych. Szczegółowa struktura spożycia w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych opracowywana jest na podstawie wyników badań statystycznych prowadzonych wśród jednostek niekomercyjnych na formularzach SOF. Zaprezentowane dane dotyczą lat 2016 i 2018, tj. lat, dla których dostępne są wyniki ww. badań.

Struktura spożycia w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych nie uległa istotnym zmianom. Największe przesunięcie w spożyciu nastąpiło w dwóch kategoriach wydatków – edukacji i usługach gdzie indziej niesklasyfikowanych. W tym samym okresie wydatki na rekreację i kulturę spadły o 1,7 p. proc., a wydatki na opiekę społeczną wzrosły o 1,6 p. proc.

Tablica 12. Struktura spożycia w sektorze instytucji niekomercyjnych według klasyfikacji COPNI
 Table 12. Consumption structure of non-profit institution serving households sector according to COPNI classification

Wyszczególnienie Specification	2016	2018
	w %	in %
Mieszkalnictwo Housing	0,1	0,1
Ochrona zdrowia Health	9,8	9,6
Rekreacja i kultura Recreation and culture	26,5	24,8
Edukacja Education	24,3	21,5
Opieka społeczna Social protection	18,5	20,1
Usługi org. wyznaniowych Religion	1,5	1,1
Usługi świadczone przez partie polityczne Political parties, labour and professional organisations	2,1	1,3
Ochrona środowiska Environment	2,8	3,0
Usługi gdzie indziej nie sklasyfikowane Services n.e.c.	14,4	18,5

Rozdział 7

Chapter 7

Sektor zagranica

Rest of the world sector

Sektor zagranica stanowią jednostki zagraniczne ale tylko w zakresie transakcji realizowanych z krajowymi jednostkami instytucjonalnymi (rezydentami). Rachunki zagranicy przedstawiają ogólny przegląd relacji ekonomicznych łączących gospodarkę narodową z zagranicą.

W prezentowanych rachunkach podmioty zagraniczne mają powiązania z jednostkami gospodarki narodowej poprzez następujące transakcje: saldo wymiany produktów z zagranicą, koszty związane z zatrudnieniem, przepływy odsetek, podatków bieżących od dochodów, majątku itp., składki netto na ubezpieczenia społeczne oraz świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze, dochody od inwestycji, transfery bieżące oraz transfery kapitałowe.

Zgodnie z metodologią ESA 2010, saldo wymiany produktów (wytworów i usług) z zagranicą uwzględnia szacunki dotyczące zakupów dokonywanych przez mieszkańców Polski za granicą oraz zakupów dokonywanych przez cudzoziemców w Polsce.

W latach 2015–2018 wartość **eksportu** przekroczyła wartość **importu**, a zatem odnotowano dodatnie saldo wymiany produktów z zagranicą, które wyniosło 72,7 mld zł w 2018 r., 83,2 mld zł w 2017 r., 75,1 mld zł w 2016 r. i 55,7 mld zł w 2015 r. Zarówno w strukturze polskiego importu jak i eksportu największy udział miały towary, które stanowiły odpowiednio 86% i 79%.

Koszty związane z zatrudnieniem obejmują wynagrodzenia oraz składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców. Saldo kosztów związanych z zatrudnieniem sektora zagranica w poszczególnych latach objętych analizą wyniosło: 3,6 mld zł w 2015 r., -0,4 mld zł w 2016 r., -7,9 mld zł w 2017 r. i -10,9 mld zł w 2018 r.⁵

Obok salda wymiany produktów ważną transakcją łączącą gospodarkę narodową z jednostkami zagranicznymi są **dochody z tytułu własności**. W transakcji tej główne kategorie to odsetki, dywidendy oraz reinwestowane zyski z zagranicznych inwestycji bezpośrednich. W latach 2015–2018 dochody z tytułu własności płacone za granicę znacznie przewyższały dochody otrzymywane z zagranicy. Saldo dochodów z tytułu własności, które ma największy wpływ na poziom DNB, wyniosło w analizowanym okresie odpowiednio: -83,0 mld zł, -93,8 mld zł, -86,9 mld zł i -91,0 mld zł.

W latach 2015–2018 wartość DNB ukształtowała się na poziomie niższym niż wartość PKB, co wynikało głównie z ujemnego salda dochodów z tytułu własności i ujemnego salda kosztów związanych z zatrudnieniem.

Dochód narodowy brutto jest jednym z podstawowych wskaźników ekonomicznych, który uwzględnia produkcję, jaka została wytworzona w danym czasie, przy pomocy czynników produkcji będących w posiadaniu rezydentów danego kraju, niezależnie od miejsca ich wykorzystania. Wyliczany jest jako suma produktu krajowego brutto oraz salda dochodu z zagranicy, na które składają się saldo kosztów związanych z zatrudnieniem, saldo dochodów z tytułu własności, dotacje otrzymywane z zagranicy oraz podatki od produkcji i importu płacone za granicę. Dochód narodowy brutto jest podstawą do wyliczenia jednego z czterech elementów składki państw członkowskich płaconych do budżetu UE (tzw. czwarta część zasobów własnych opartych na dochodzie narodowym brutto).

⁵ Szczegółowe dane prezentujące pełną sekwencję rachunków narodowych w ujęciu wartościowym przedstawione zostały w załączniku: Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych w latach 2015–2018, w tablicach 32–63 dostępnych w formacie Excel.

Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 516/2019 z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie harmonizacji dochodu narodowego brutto państwa członkowskie zobowiązane są do dostarczenia Komisji Europejskiej (Eurostatowi) danych dotyczących DNB i jego składników w formie kwestionariuszy oraz sprawozdań dotyczących jakości danych.

Tablica 13. Proces przejścia od PKB do DNB
Table 13. The transition process from GDP to GNI

Wyszczególnienie Specification	2015	2016	2017	2018
	ceny bieżące w mln zł current prices in mln PLN			
1. Produkt krajowy brutto 1. Gross domestic product	1 800 243	1 861 148	1 989 351	2 120 480
2. Koszty związane z zatrudnieniem otrzymywane z zagranicy 2. Compensation of employees received from the rest of the world	12 586	13 496	13 051	13 223
3. Dotacje otrzymywane z zagranicy 3. Subsidies received from the serving households sector	16 961	24 273	16 076	16 516
4. Dochody z tytułu własności otrzymywane z zagranicy 4. Property income received from the rest of the world	14 569	15 506	19 688	21 450
5. Koszty związane z zatrudnieniem płacone za granicę 5. Compensation of employees paid to the rest of the world	8 953	13 886	21 004	24 136
6. Podatki od produkcji i importu płacone za granicę 6. Taxes on production and imports paid to the rest of the world	2 895	3 369	3 557	3 911
7. Dochody z tytułu własności płacone za granicę 7. Property income paid to the rest of the world	97 592	109 348	106 625	112 544
8. Dochód narodowy brutto (8=1+2+3+4-5-6-7) 8. Gross national income (8=1+2+3+4-5-6-7)	1 734 919	1 787 820	1 906 980	2 031 078
	w % in %			
Udział DNB w PKB Share of GNI in GDP	96,4	96,1	95,9	95,8

Dane dla sektora zagranica zmieniły się w stosunku do opublikowanych w poprzedniej edycji publikacji z tytułu zmian w bilansie płatniczym, który jest głównym źródłem danych tego sektora.

III. Uwagi metodologiczne

1. Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) i polskie rachunki narodowe

Prezentowane w publikacji dane opracowano zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010), wprowadzonego Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 549/2013 z dnia 21 maja 2013 r.

System rachunków narodowych jest uporządkowanym wewnątrznie zbiorem spójnych, logicznych i zintegrowanych rachunków makroekonomicznych, bilansów i tablic opracowanych według obowiązujących norm i reguł statystycznych. ESA 2010 jest systemem zbudowanym w oparciu o uzgodnione międzynarodowe pojęcia, definicje, klasyfikacje i zasady rachunkowości. Tworzy go zbiór wzajemnie ze sobą powiązanych rachunków sporządzonych w określonym porządku. Każdy z nich odzwierciedla inny rodzaj działalności gospodarczej, prowadzonej przez przedmioty klasyfikowane do różnych sektorów instytucjonalnych i prowadzące działalność w kolejnych okresach czasowych.

W systemie rachunków narodowych wyróżniono:

- rachunki bieżące,
- rachunki akumulacji,
- bilanse (rachunki stanów).

Na **rachunki bieżące** składają się następujące rachunki:

- produkcji,
- tworzenia dochodów,
- podziału pierwotnego dochodów,
- wykorzystania dochodów do dyspozycji,
- wykorzystania skorygowanych dochodów do dyspozycji.

Rachunki akumulacji zawierają transakcje oraz inne zmiany oddziałujące na różnice między wielkościami występującymi w bilansie otwarcia i bilansie zamknięcia.

Na rachunki akumulacji składają się:

- rachunek kapitałowy prezentujący, w jaki sposób z oszczędności finansowane są inwestycje dotyczące różnego rodzaju aktywów niefinansowych,
- rachunek finansowy pokazujący pozyskiwanie oraz rozdysponowanie finansowych aktywów i pasywów,
- rachunek innych zmian wolumenu aktywów obejmujący wszystkie inne zmiany, jakie miały miejsce w bilansie otwarcia i zamknięcia a nie zostały wykazane jako transakcje w wyżej wymienionych rachunkach,
- rachunek przeszacowań ujmujący zyski/straty z tytułu posiadania majątku związane z poziomem i strukturą cen.

Na **bilanse** składają się:

- bilans otwarcia,
- zmiany w bilansie,
- bilans zamknięcia.

W systemie rachunków narodowych gospodarka narodowa opisywana jest poprzez działalność krajowych jednostek instytucjonalnych. Gospodarka narodowa ogółem opisywana jest przez jednostki krajowe i jednostki zagraniczne.

Jednostką krajową jest instytucjonalna jednostka zaangażowana (lub zamierzająca się zaangażować) w działalność gospodarczą lub transakcje o znaczącej skali ekonomicznej przez okres minimum jednego roku na terytorium ekonomicznym kraju.

W prezentowanych rachunkach narodowych ujęto wyniki działalności jednostek krajowych (rezydentów) oraz **jednostek zagranicznych** (nierezydentów) ale wyłącznie w zakresie transakcji z jednostkami instytucjonalnymi będącymi rezydentami.

Transakcje ekonomiczne kolejnych rachunków, opracowane w ustalony sposób, pozwalają na prowadzenie obserwacji, dokonywanie analiz oraz oceny gospodarki narodowej, z myślą dostarczenia odbiorcom systematycznego, a zarazem kompletnego obrazu gospodarki narodowej.

Rachunki narodowe sporządzane są w dużej agregacji, tj. dla całej gospodarki narodowej oraz na niższych poziomach agregacji, tj. w układzie sektorów instytucjonalnych i według rodzajów działalności. Transakcje według rodzajów działalności zestawiane są w rachunku produkcji i rachunku tworzenia dochodów, natomiast transakcje według sektorów instytucjonalnych opracowywane są dla całej sekwencji rachunków narodowych.

Przy opracowywaniu poszczególnych transakcji w zestawianych rachunkach wykorzystano informacje zawarte w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej REGON oraz klasyfikacje budżetowe obowiązujące w poszczególnych latach, Polską Klasyfikację Działalności (PKD 2007) i Bilanse Płatnicze na bazie transakcji.

W systemie rachunków narodowych ESA 2010, w dezagregacji gospodarki narodowej na sektory instytucjonalne, jednostką klasyfikacyjną jest jednostka instytucjonalna, tj. podmiot prowadzący działalność produkcyjną, posiadający autonomię decyzji w zakresie swojej działalności oraz prowadzący pełny zestaw rachunków.

Jednostką instytucjonalną jest:

- podmiot gospodarczy wytwarzający wyroby i niefinansowe usługi rynkowe i prowadzący księgi rachunkowe,
- podmiot gospodarczy zajmujący się pośrednictwem finansowym, pomocniczą działalnością finansową oraz działalnością ubezpieczeniową,
- podmiot gospodarki narodowej działający na zasadach określonych w prawie budżetowym oraz podmiot, którego system finansowy został określony odrębnymi ustawami, a którego podstawowym źródłem finansowania są dotacje z budżetu państwa,
- instytucja niekomercyjna (organizacje społeczne, partie polityczne, organizacje związków zawodowych, stowarzyszenia i fundacje, jednostki organizacji wyznaniowych),
- osoba fizyczna.

W rachunkach narodowych w dezagregacji gospodarki narodowej według rodzajów działalności jednostką klasyfikacyjną jest przedsiębiorstwo, tj. podmiot jak wyżej. W praktyce większość jednostek produkcyjnych prowadzi różnorodną działalność. Suma działalności pojedynczych jednostek tworzy działalność społeczno-ekonomiczną gospodarki narodowej. Prezentowane rachunki zestawione są według **przeważającego rodzaju działalności**.

Podmioty, których funkcją jest produkcja wyrobów i usług na rynek są tzw. **jednostkami rynkowymi**. Zachowanie ich uzależnione jest od działania rynku – sprzedają i kupują towary po cenach kształtujących popyt i podaż. Cechą charakterystyczną tych jednostek jest zatrudnianie siły najemnej, rozdział jednostki organizacyjnej od fizycznej osoby właściciela oraz prowadzenie ksiąg rachunkowych.

Jednostki nierynkowe (niekomercyjne) to producenci nierynkowi dostarczający innymi podmiotom całość lub większość swojej produkcji nieodpłatnie lub po cenach ekonomicznie nieuzasadnionych. Ceny ekonomicznie uzasadnione są to ceny, które mają znaczący wpływ na ilości towarów, które producenci są gotowi dostarczyć, oraz na ilości towarów, które kupujący chcą nabyć.

Podmioty gospodarcze określane jako jednostki niekomercyjne powoływane są celem wytwarzania wyrobów oraz usług, lecz ich statut nie zezwala na transfer dochodów, zysków lub innych elementów nadwyżki produkcyjnej na rzecz jednostek, które je utworzyły, bądź które je kontrolują lub finansują. W przypadku, gdy jednostki nierynkowe sprzedają swoją produkcję po cenach, które są ekonomicznie uzasadnione (znaczące), powinny być traktowane jako jednostki rynkowe i zaliczane, bądź do sektora przedsiębiorstw niefinansowych, bądź też do sektora instytucji finansowych, w zależności od rodzaju ich działalności.

Jednostki nierynkowe mogą być finansowane oraz kontrolowane również przez przedsiębiorstwa. Przykładem są izby handlowe, instytucje zajmujące się promocją towarów i usług, ośrodki badań naukowych, itp. Jednostki tego typu zaliczone zostały do sektora przedsiębiorstw niefinansowych, bądź też do sektora instytucji finansowych.

Pozostałe jednostki niekomercyjne służą gospodarstwu domowemu dostarczając im wyrobów lub świadcząc na ich rzecz usługi. Źródłem ich finansowania są głównie składki członkowskie, względnie darowizny gospodarstw domowych. Jednostki te mogą również otrzymywać dotacje od sektora instytucji rządowych i samorządowych, transfery z sektora przedsiębiorstw niefinansowych i instytucji finansowych oraz darowizny, zarówno z kraju jak i z zagranicy. Podmioty gospodarcze, o których mowa, określono jako jednostki niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych prowadzące działalność nierynkową.

Grupy krajowych jednostek instytucjonalnych charakteryzujące się wspólną funkcją pełnioną w procesie produkcji, celem ekonomicznym oraz rodzajem prowadzonej działalności tworzą sektory instytucjonalne.

System rachunków narodowych wyróżnia pięć krajowych **sektorów instytucjonalnych** utworzonych przez charakterystyczne jednostki instytucjonalne:

- sektor przedsiębiorstw niefinansowych, do którego zaliczono podmioty gospodarcze wytwarzające wyroby i niefinansowe usługi rynkowe i prowadzące księgi rachunkowe,
- sektor instytucji finansowych, do którego zaliczono podmioty gospodarcze zajmujące się pośrednictwem finansowym, pomocniczą działalnością finansową oraz działalnością ubezpieczeniową,
- sektor instytucji rządowych i samorządowych, do którego zaliczono jednostki będące producentami nierynkowymi, których produkcja przeznaczona jest na spożycie indywidualne i ogólnospołeczne, finansowane z obowiązkowych płatności dokonywanych przez jednostki należące do pozostałych sektorów, a także jednostki, których podstawową działalnością jest redystrybucja dochodu i bogactwa narodowego oraz jednostki kontrolowane przez sektor, które zgodnie z metodologią ESA 2010 spełniają kryteria zaliczenia do sektora,
- sektor gospodarstw domowych, który tworzą osoby fizyczne pracujące na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie oraz osoby fizyczne pracujące na własny rachunek poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie z liczbą pracujących do 9 osób i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową, a także osoby fizyczne uzyskujące dochód z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł,
- sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych, do którego zaliczono organizacje społeczne, partie polityczne, organizacje związków zawodowych, stowarzyszenia, fundacje oraz jednostki organizacji wyznaniowych.

Oprócz krajowych sektorów instytucjonalnych system rachunków narodowych wyróżnia sektor „zagranica”. Tworzą go podmioty gospodarcze będące własnością jednostek zagranicznych.

Szczegółowe zasady klasyfikowania jednostek instytucjonalnych do poszczególnych sektorów przedstawiono w Aneksie 1.

W prezentowanych rachunkach, grupy jednostek z przeważającym rodzajem działalności zestawiono w następujące sekcje PKD 2007:

- A.** Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo;
- B.** Górnictwo i wydobywanie;
- C.** Przetwórstwo przemysłowe;
- D.** Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę powietrze do układów klimatyzacyjnych;
- E.** Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją;
- F.** Budownictwo;
- G.** Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- H.** Transport i gospodarka magazynowa;
- I.** Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi;
- J.** Informacja i komunikacja;
- K.** Działalność finansowa i ubezpieczeniowa;
- L.** Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości;
- M.** Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna;

- N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca;
- O. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne;
- P. Edukacja;
- Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna;
- R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją;
- S. Pozostała działalność usługowa;
- T. Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby świadczące usługi na własne potrzeby;
- U. Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Dla celów praktycznych w tablicach nazwy sekcji zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji.

2. Rachunki i transakcje w rachunkach narodowych według sektorów instytucjonalnych

2.1 Transakcje rachunku produkcji

Rachunek produkcji obejmuje transakcje bezpośrednio związane z tworzeniem produktu krajowego brutto w gospodarce narodowej (wartości dodanej brutto w sektorach instytucjonalnych).

2.1.1 Produkcja globalna

Produkcja globalna – ogół produktów (wyrobów i usług) wytworzonych w ciągu okresu księgowego, równy sumie produktów wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub sumie produktów wszystkich rodzajów działalności.

Działalności, które zaliczane są do szeroko pojętej produkcji to:

- indywidualna oraz zbiorowa produkcja wyrobów i usług, które dostarczane są (lub mają być dostarczone) jednostkom innym niż ich producenci, łącznie z produkcją wyrobów i usług zużytych w procesie wytwarzania określonych produktów,
- produkcja na własny rachunek wszystkich wyrobów, które pozostają u producentów i stanowią wyroby przeznaczone na spożycie i na akumulację pod warunkiem, że ich wartość jest znacząca,
- produkcja na własny użytek usług świadczonych przez właścicieli mieszkań (tzw. czynsze umowne) oraz usług świadczonych przez opłacaną pomoc domową.

Według Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) produkcja zakładów i osób fizycznych, które wymykają się obserwacji statystycznej oraz kontroli organów władzy (w tym szara gospodarka i działalność nielegalna) powinny być zaliczone do produkcji rejestrowanej przez rachunki narodowe.

Zakres i metody zastosowane do oszacowania szarej gospodarki i działalności nielegalnej zostały zaprezentowane w Aneksie 3.

Pod pojęciem produkcji rozumie się działalność prowadzoną pod kontrolą i na odpowiedzialność jednostki ekonomicznej, która wykorzystuje wkład pracy, kapitał oraz zakupione materiały, surowce i usługi celem wytworzenia nowych produktów. Naturalne procesy wzrostu nie są traktowane jako produkcja. Teoretycznie na produkcję składają się także usługi wytwarzane w ramach gospodarstw domowych, itp. W rachunkach narodowych nie uwzględnia się także usług wytwarzanych przez gospodarstwa domowe na własne potrzeby, takie jak pranie, sprząatanie, gotowanie.

W sektorze przedsiębiorstw niefinansowych na produkcję globalną składa się produkcja, która została sprzedana lub w inny sposób dotarła na rynek, względnie jest przeznaczona na sprzedaż.

Produkcję globalną stanowi suma następujących pozycji:

- ogólna wartość sprzedanych wyrobów i usług niefinansowych,
- marża realizowana na sprzedaży towarów zakupionych z przeznaczeniem do odsprzedaży,

- ogólna wartość wyrobów bądź usług realizowanych w ramach wymiany barterowej,
- ogólna wartość wyrobów bądź usług w postaci rozliczeń w naturze,
- zmiany w stanie zapasów wyrobów gotowych oraz produkcji niezakończonyj,
- wartość wyrobów lub usług przeznaczonych na powiększenie wartości własnych środków trwałych.

Produkcja globalna jednostek małych i średnich zaliczanych do podsektora przedsiębiorstw prywatnych krajowych (bez spółdzielni) powiększana jest przychody z tytułu tzw. szarej gospodarki, tj. zaniżania efektów działalności przez podmioty gospodarcze zarejestrowane.

W sektorze instytucji finansowych produkcja globalna szacowana jest następująco:

- dla banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych – suma przychodów z prowizji, z działalności operacyjnej oraz z usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio (FISIM),
- dla domów maklerskich – saldo przychodów z działalności maklerskiej oraz przychodów z instrumentów finansowych przeznaczonych do obrotu i przychodów z instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz pozostałej działalności operacyjnej,
- dla jednostek pośrednictwa finansowego – przychody z usług związanych z doradztwem finansowym i doradztwem w zakresie obrotu papierami wartościowymi,
- dla towarzystw funduszy inwestycyjnych – przychody z działalności związanej z zarządzaniem funduszami powierzonymi,
- dla powszechnych towarzystw emerytalnych – przychody z działalności związanej z zarządzaniem otwartymi i dobrowolnymi funduszami emerytalnymi,
- dla instytucji ubezpieczeniowych – produkcja globalna równa się rzeczywistej składce zarobionej ogółem plus uzupełnienia/dodatki do składki minus odszkodowania/ roszczenia ogółem minus zmiana stanu pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych; produkcja ta liczona jest wg podziału na ubezpieczenia na życie i inne niż na życie, reasekurację,
- dla otwartych funduszy emerytalnych – produkcja liczona jest po kosztach jej wytworzenia.

FISIM wyznaczany jest i alokowany w oparciu o stopę odniesienia definiowaną jako „czysta” stopa procentowa, która nie zawiera premii za ryzyko. Obliczany jest wyłącznie od pożyczek udzielonych i depozytów przyjętych przez pośredników finansowych (bank centralny nie jest ujmowany w szacunkach FISIM).

Do producentów FISIM, poza bankami, zostały włączone jednostki instytucjonalne prowadzące działalność leasingu finansowego oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe.

W sektorze instytucji rządowych i samorządowych występuje produkcja globalna obliczana jako suma kosztów bieżącej działalności łącznie z amortyzacją środków trwałych, tj.:

- zużycia pośredniego,
- kosztów związanych z zatrudnieniem (wynagrodzenia oraz składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawcę),
- pozostałych podatków związanych z produkcją,
- amortyzacji środków trwałych.

Produkcja nierynkowa jest obliczana jako produkcja globalna pomniejszona o produkcję rynkową, produkcję na własne cele finalne oraz płatności za pozostałą produkcję nierynkową.

W sektorze gospodarstw domowych na produkcję globalną składają się:

- przychody ze sprzedaży wyrobów i usług wytworzonych przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (z wyjątkiem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową z uwzględnieniem produkcji przeznaczonej na własne inwestycje oraz przyrostu zapasów wyrobów gotowych i produkcji niezakończonyj,
- wartość produkcji globalnej w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (w tym wartość wyrobów i usług wytworzonych celem spożycia naturalnego), powiększonej o wypłaty z funduszy unijnych w ramach dopłat interwencyjnych Agencji Rynku Rolnego i Europejskiego Funduszu Gwarancji Rolnej oraz wypłaty dokonywane z budżetu państwa w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- wartość marży handlowej z tytułu sprzedaży produktów żywnościowych na targowiskach,
- wartość sprzedaży drewna z lasów będących własnością osób fizycznych oraz runa leśnego,
- wartość przychodów z wynajmu i dzierżawy,
- wartość napiwków za świadczone usługi,

- wartość usług świadczonych przez osoby zatrudnione do prac domowych w gospodarstwach domowych,
- wartość czynszów umownych w odniesieniu do mieszkań użytkowanych przez właścicieli i najemców oszacowana przy wykorzystaniu metody kosztów użytkownika. Zgodnie z tą wyceną na wartość usług mieszkaniowych składają się odpowiednie koszty ponoszone na utrzymanie i remonty bieżące, łącznie z amortyzacją i zyskiem użytkownika mieszkania,
- szacunki szarej gospodarki i działalności nielegalnej,
- wartość usług związanych z korzystaniem z samochodów służbowych do celów prywatnych.

W sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych występuje produkcja globalna nierynkowa, która równa się sumie oszacowanych kosztów bieżącej działalności, łącznie z amortyzacją środków trwałych, tj:

- zużycia pośredniego,
- kosztów związanych z zatrudnieniem, w tym wynagrodzeń w naturze,
- podatków od producentów pomniejszych o dotacje dla producentów,
- amortyzacji środków trwałych.

2.1.2 Zużycie pośrednie

Zużycie pośrednie – obejmuje wartość zużytych materiałów netto (po odjęciu wartości odpadów użytkowych), surowców (łącznie z opakowaniami), paliw, energii, gazów technicznych, usług obcych (obróbka obca, usługi transportowe, najem sprzętu, usługi telekomunikacyjne i obliczeniowe, prowizje płacone za usługi bankowe), usługi pośrednictwa finansowego mierzone pośrednio (FISIM) oraz koszty podróży służbowych (bez diet) oraz inne koszty (np. koszty reklamy, reprezentacji, dzierżawy i najmu), koszty biletów służbowych, koszty ryczałtów za używanie własnych pojazdów do celów służbowych, opłaty giełdowe i opłaty z tytułu uczestnictwa w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych. Przy czym wyroby i usługi są albo przekształcone, albo wykorzystane w procesie produkcji.

Sumą bilansującą rachunku produkcji jest **wartość dodana brutto**, a po uwzględnieniu podatków od produktów pomniejszych o dotacje do produktów – **produkt krajowy brutto**.

Produkt krajowy brutto (PKB) - obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. PKB stanowi sumę wartości dodanej brutto wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych lub wszystkich sekcji gospodarki narodowej powiększoną o różne składniki w zależności od tego, w jakich cenach obliczana jest wartość dodana brutto. PKB definiowany i mierzony jest według trzech następujących sposobów:

- a) podejście od strony produkcji: PKB stanowi sumę wartości dodanej brutto poszczególnych sektorów instytucjonalnych lub poszczególnych gałęzi powiększoną o podatki od produktów pomniejszone o dotacje do produktów;
- b) podejście od strony rozdysponowania: PKB stanowi sumę końcowego wykorzystania wyrobów i usług przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami (spożycie i akumulacja brutto), powiększonego o saldo handlu zagranicznego;
- c) podejście od strony dochodów: PKB stanowi sumę dochodów gospodarki ogółem, tj. koszty związane z zatrudnieniem, podatki związane z produkcją i importem pomniejszone o dotacje, nadwyżka operacyjna brutto oraz dochód mieszany brutto.

2.2 Tworzenie wartości PKB w warunkach cen producenta i cen bazowych

Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim.

Produkt krajowy brutto liczony jest w cenach rynkowych bez względu na przyjętą zasadę wyceny wartości dodanej. Wycena produkcji globalnej jest zawsze identyczna z wyceną wartości dodanej brutto. W zależności od tego, w jakich cenach obliczana jest wartość dodana brutto – różne są składniki stanowiące różnicę między produktem krajowym brutto a wartością dodaną brutto ogółem w gospodarce narodowej.

W warunkach cen producenta: wartość dodana brutto ogółem gospodarki narodowej powiększana jest o cła i inne opłaty importowe oraz o podatek od towarów i usług – VAT (od produktów krajowych i od importu).

W warunkach cen bazowych: wartość dodana brutto ogółem gospodarki narodowej brutto powiększana jest o podatki od produktów, tj. podatki płacone od jednostki dowolnego wyrobu lub usługi: podatek od towarów i usług – VAT (od produktów krajowych i od importu), podatki i cła od importu (łącznie z podatkiem akcyzowym), podatek akcyzowy od produktów krajowych i podatki od niektórych rodzajów usług (np. od gier liczbowych i loterii, zryczałtowany podatek od towarów i usług od okazjonalnych przewozów osób) oraz pomniejszana o dotacje do produktów; do kategorii dotacji do produktów zaliczane są w praktyce wszystkie dotacje określone w ustawie budżetowej jako podmiotowe.

Cena producenta definiowana jest jako kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o należny podatek od towarów i usług – VAT w przypadku płatnika tego podatku oraz o ewentualne rabaty i opusty.

Cena bazowa definiowana jest jako kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o podatki od produktu oraz o ewentualne rabaty i opusty, powiększona o dotacje otrzymywane do danego produktu.

2.3 Transakcje rachunku tworzenia dochodów

Rachunek tworzenia dochodów obejmuje transakcje bezpośrednio związane z procesem produkcji i procesem tworzenia dochodów.

2.3.1 Koszty związane z zatrudnieniem

Na koszty związane z zatrudnieniem składają się wynagrodzenia i składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców.

Na **wynagrodzenia** składają się:

- wynagrodzenia zasadnicze,
- wynagrodzenia w naturze,
- premie i nagrody,
- dodatki (np. za pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia, za staż pracy, za pełnienie funkcji specjalnych bądź kierowniczych itp.),
- wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych,
- wynagrodzenia za czas urlopów,
- wynagrodzenia za czas płatnych przestoju,
- prowizje i napiwki,
- odprawy emerytalne, nagrody jubileuszowe, odprawy wypłacane przy zwolnieniach grupowych,
- dochody z tytułu pracy nierejestrowanej,
- od 1999 r. wartość ustawowych składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne płaconych przez pracowników.

Składki na ubezpieczenia społeczne obejmują faktyczne składki stanowiące wartość ustawowych składek na ubezpieczenia społeczne płaconych przez pracodawców powiększoną o składki na Fundusz Pracy oraz składki przypisane umownie, które związane są głównie z imputacją w rachunkach narodowych składek dla pracowników służb mundurowych.

2.3.2 Podatki pomniejszone o dotacje związane z produkcją i importem

Podatki pomniejszone o dotacje związane z produkcją i importem obejmują:

- **podatki od produktów pomniejszone o dotacje do produktów.**

Transakcja ta prezentowana jest tylko na poziomie gospodarki narodowej ogółem. Tworzą ją:

- podatek od towarów i usług – VAT (od produktów krajowych i zagranicznych),
- podatki i cła od importu (łącznie z podatkiem akcyzowym),
- pozostałe podatki od produktów (podatek akcyzowy od produktów krajowych i podatki od niektórych rodzajów usług (np. od gier losowych i zakładów wzajemnych oraz do 2010 r. zryczałtowany podatek od towarów i usług od okazjonalnych przewozów osób autobusami zarejestrowanymi zagranicą),

- opłata paliwowa,
 - opłata przejściowa,
 - opłata skarbowa od osób prawnych, podatek od czynności cywilno-prawnych, opłata komunikacyjna
 - dotacje do produktów (dotyczą m.in. płatności cukrowej, oddzielnych płatności z tytułu owoców miękkich, owoców i warzyw itp., wsparcia specjalnego na rynku mleka).
- **pozostałe podatki związane z produkcją pomniejszone o dotacje związane z produkcją.**

Transakcja ta występuje w sektorach instytucjonalnych. Tworzą ją:

- pozostałe podatki związane z produkcją (m.in. podatek od środków transportu i nieruchomości wykorzystywanych na cele działalności gospodarczej, wpłaty zakładów pracy na PFRON, opłaty za zezwolenia na sprzedaż alkoholu, opłaty na Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, abonament, podatki bankowy, obowiązkowe wpłaty instytucji finansowych do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego), przychody ze sprzedaży uprawnień do emisji gazów cieplarnianych,
- pozostałe dotacje związane z produkcją (dotyczą wypłat z tytułu Jednolitej Płatności Obszarowej, w ramach funduszy z Unii Europejskiej).

Sumą bilansującą rachunku tworzenia dochodów jest **nadwyżka operacyjna brutto/dochód mieszany brutto**. W przypadku przedsiębiorstw nieposiadających osobowości prawnej w sektorze gospodarstw domowych, pozycja bilansująca rachunku tworzenia dochodów zawiera ukryty element odpowiadający wynagrodzeniu za pracę wykonywaną przez właściciela lub członków jego rodziny. Dochód z pracy na własny rachunek ma cechy wynagrodzeń oraz cechy zysku z tytułu pracy wykonywanej w charakterze przedsiębiorcy. Dochód ten, niebędący w ścisłym sensie ani wyłącznie wynagrodzeniem, ani wyłącznie zyskiem, określa się jako „dochód mieszany”.

Nadwyżkę operacyjną brutto stanowi wartość dodana brutto wytworzona przez jednostki krajowe rynkowe i nierynkowe pomniejszona o koszty związane z zatrudnieniem i pozostałe podatki związane z produkcją i powiększona o otrzymane pozostałe dotacje dla producentów.

2.4 Transakcje rachunku podziału pierwotnego i wtórnego dochodów

2.4.1 Transakcje podziału pierwotnego dochodów

Transakcje tworzące rachunek podziału pierwotnego dochodów, poza dochodami z tytułu własności, zostały omówione w punkcie 2.3.

Na **dochody z tytułu własności** składają się:

- odsetki otrzymane oraz zapłacone,
- dochód podzielony przedsiębiorstw i instytucji finansowych, tj.:
 - dywidendy, tj. wypłaty z zysku, dywidendy z funduszu założycielskiego płacone przez przedsiębiorstwa publiczne do budżetu państwa, dochody właścicieli przedsiębiorstw prywatnych, dywidendy akcjonariuszy; wpłaty z zysku NBP do budżetu państwa. Ponadto w związku z wypłatą dywidend przeprowadza się tzw. test superdywidendy. W tym celu dokonuje się porównania dochodu danego przedsiębiorstwa z wypłaconą dywidendą na rzecz sektora instytucji rządowych i samorządowych. W przypadku, gdy kwota wypłaconej dywidendy jest równa lub mniejsza od dochodu przedsiębiorcy, to rejestrowana jest ona jako dochód z tytułu własności z wpływem na wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych. Natomiast każdą kwotę, która przekracza dochód przedsiębiorcy, rejestruje się jako wycofanie kapitału i nie wpływa ona na wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych. Test taki przeprowadzany jest także dla wypłat zysku z NBP.
 - dochód podzielony jednostek typu przedsiębiorstwo, to kwoty, które jednostki wycofują do wykorzystania na własne cele z zysków zarobionych przez przedsiębiorstwo.
- reinwestowane zyski z zagranicznych inwestycji bezpośrednich,
- inne dochody z inwestycji tj. dochody przypisane posiadaczom polis ubezpieczeniowych (uwzględniono tu również zyski z inwestowania składek OFE),
- renty, w tym przychody ze sprzedaży częstotliwości.

Suma bilansująca rachunku podziału pierwotnego dochodów wszystkich sektorów instytucjonalnych równa jest **dochodowi narodowemu brutto**.

2.4.2 Transakcje podziału wtórnego dochodów

Elementami rachunku podziału wtórnego dochodów są podatki bieżące od dochodów, składki na ubezpieczenia społeczne, świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze oraz pozostałe transfery bieżące.

Na **podatki od dochodów i majątku składają się**:

- podatek dochodowy,
- podatek rolny i podatek leśny,
- wpływy z opłaty uzdrowiskowej pobieranej w gminach posiadających status gminy uzdrowiskowej,
- opłata od posiadania psów,
- podatek od nieruchomości i środków transportu niezwiązanych z wykonywaniem działalności gospodarczej,
- opłaty skarbowe, paszportowe, komunikacyjne, miejscowe, itp.

Składki netto na ubezpieczenia społeczne obejmują:

- faktyczne składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców,
- przypisane umownie składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców,
- faktyczne składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez gospodarstwa domowe,
- uzupełnienia do składek na ubezpieczenia społeczne płaconych przez gospodarstwa domowe,
- opłaty za usługi związane z systemem ubezpieczeń społecznych.

Składki (obowiązkowe i dobrowolne) wymienione powyżej płacone są przez gospodarstwa domowe i obejmują składki na fundusz emerytalny i rentowy, ubezpieczenia chorobowe i wypadkowe, Fundusz Pracy oraz składki na ubezpieczenie zdrowotne. Składki te, z wyjątkiem części stanowiącej odpis na rzecz OFE oraz PPE i IKE, są dochodem sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Ustawowe składki do OFE oraz dobrowolne składki na PPE i IKE rejestrowane są jako dochód sektora instytucji finansowych.

Świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze obejmują świadczenia z ubezpieczeń społecznych pieniężne i pozostałe świadczenia z ubezpieczeń społecznych.

Na **świadczenia z ubezpieczeń społecznych pieniężne** składają się:

- emerytury i renty płacone z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,
- emerytury i renty płacone z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- zasiłki, świadczenia rehabilitacyjne,
- jednorazowe odszkodowania powypadkowe z tytułu ubezpieczenia społecznego.

Na **pozostałe świadczenia z ubezpieczeń społecznych** składają się:

- świadczenia rodzinne od 1 V 2004 r., które obejmują zasiłek rodzinny i dodatki do zasiłku rodzinnego,
- świadczenie pielęgnacyjne oraz zasiłek pielęgnacyjny (do 30 IV 2004 r. – zasiłki rodzinne, wychowawcze i pielęgnacyjny),
- świadczenia z Funduszu Pracy (zasiłki dla bezrobotnych, dodatki szkoleniowe, stypendia dla absolwentów odbywających szkolenie lub staż u pracodawcy oraz do 31 VII 2004 r. – zasiłki i świadczenia przedemerytalne, które od 1 VIII 2004 r. finansowane są z budżetu państwa),
- stypendia dla uczniów, studentów i absolwentów szkół wyższych (bez stypendiów pracowniczych i fundowanych wypłacanych ze środków zakładów pracy),
- nagrody dla studentów i absolwentów szkół wyższych,
- od 1 X 2008 r. – świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego (do 30 IX 2008 r. – zaliczka alimentacyjna, do 30 IV 2004 r. – wypłaty z Funduszu Alimentacyjnego),
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka wypłacana od 9 II 2006 r.,
- pozostałe świadczenia społeczne realizowane na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Pozostałe transfery bieżące obejmują:

- składki na udziale własnym z tytułu pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (poza systemem ubezpieczeń społecznych),
- wypłacone odszkodowania ubezpieczeniowe w zakresie ubezpieczeń osobowych i majątkowych (poza systemem ubezpieczeń społecznych),
- bieżącą współpracę międzynarodową obejmującą od 2004 r. wartość wykorzystanych przez ostatecznego beneficjenta funduszy z Unii Europejskiej zakwalifikowanych jako transfery bieżące,
- przekazywane na rzecz instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych dotacje i darowizny oraz składki członkowskie,
- transfery bieżące (pieniężne i w naturze) pomiędzy gospodarstwami domowymi rezydentów i nierezydentów,
- rabat brytyjski od 2005 r.,
- opłaty administracyjne, tj. grzywny i kary nakładane na jednostki instytucjonalne,
- pozostałe transfery, nie ujęte gdzie indziej.

W ramach **zasobów własnych UE z tytułu VAT i DNB** rejestruje się trzecią część zasobów własnych UE z tytułu VAT oraz składkę członkowską do UE liczoną na podstawie dochodu narodowego brutto (tzw. czwarta część zasobów własnych UE).

Sumą bilansującą rachunku podziału wtórnego dochodów są **dochody do dyspozycji brutto**.

2.5 Transakcje rachunku wykorzystania dochodów do dyspozycji

2.5.1 Spożycie

Spożycie produktów stanowi wartość produktów (wyrobów i usług) zużytych na zaspokojenie potrzeb ludności i obejmuje:

a) **spożycie prywatne**, w tym:

- spożycie w sektorze gospodarstw domowych (popyt konsumpcyjny), stanowiące wydatki poniesione przez ludność na:
 - zakup wyrobów i usług, wycenianych w cenach płaconych przez konsumentów (w tym wydatki na zakupy w szarej gospodarce,
 - wartość oszustw na podatku od towarów i usług (tzw. VAT fraud),
 - spożycie naturalne produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji – wycenianych w cenach skupu surowych (nieprzetworzonych) produktów,

ponadto:

- wartość czynszów umownych, w odniesieniu do mieszkań użytkowanych przez właścicieli i najemców, szacowanych przy wykorzystaniu metody kosztów użytkownika,
- wartość czynszów najmu dla mieszkań w budynkach czynszowych (towarzystw budownictwa społecznego i wynajętych w celu osiągnięcia zysku) – w wycenie tych usług bierze się pod uwagę m.in. koszty utrzymania i remontów bieżących, amortyzację i zysk z tytułu najmu,
- opłaty za usługi związane z systemem ubezpieczeń społecznych,
- wartość usług związanych z korzystaniem z samochodów służbowych do celów prywatnych,
- wartość używanych samochodów osobowych importowanych z UE,
- wydatki na wyroby i usługi związane z działalnością nielegalną.

Spożycie sektora gospodarstw domowych nie obejmuje m.in.: zakupu ziemi, domów i mieszkań, kosztów podróży służbowych, wydatków na cele dobroczynne, opłat sądowych, celnych i paszportowych, składek na rzecz organizacji politycznych i społecznych, kar i mandatów, podatków od spadków i darowizn, itp.

- spożycie w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych przyjęte na poziomie produkcji globalnej nierynkowej pomniejszonej o odpłatność ludności i powiększonej o transfery socjalne w naturze. Zgodnie z metodologią ESA 2010 wartość wytworzonych usług nierynkowych w tym sektorze jest w całości przekazywana nieodpłatnie gospodarstwom domowym jako transfery socjalne w naturze.

W wartości spożycia sektora gospodarstw domowych w praktyce często wyodrębniana jest kategoria spożycia skorygowanego. Stanowi ono sumę spożycia w sektorze gospodarstw domowych i spożycia indywidualnego (w postaci transferów socjalnych w naturze) w sektorach: instytucji rządowych i samorządowych oraz instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych. Operacja ta nie powoduje zmiany wartości spożycia ogółem.

- b) **spożycie w sektorze instytucji rządowych i samorządowych**, stanowi wartość produkcji globalnej tego sektora pomniejszoną o produkcję rynkową oraz o odpłatność ludności za świadczone usługi nierynkowe, a powiększoną o wartość transferów socjalnych w naturze przekazanych gospodarstwom domowym za pośrednictwem producentów rynkowych.

Spożycie w sektorze instytucji rządowych i samorządowych obejmuje:

- spożycie indywidualne, które stanowi wartość wyrobów i usług nierynkowych przekazanych nieodpłatnie na rzecz gospodarstw domowych. Obejmuje ono usługi: oświaty i wychowania, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ochrony zdrowia i opieki społecznej, kultury fizycznej, sportu, turystyki.
- spożycie ogólnospołeczne, tj. spożycie wyrobów i usług nierynkowych, które nie posiadają konkretnych indywidualnych odbiorców. W kategorii tej uwzględniono głównie koszty poniesione na administrację publiczną, wymiar sprawiedliwości, obronę narodową, bezpieczeństwo publiczne, działalność naukowo-badawczą itp.

2.5.2 Korekta z tytułu zmiany w uprawnieniach emerytalno-rentowych

Korekta z tytułu zmiany w uprawnieniach emerytalno-rentowych dotyczy zmian w rezerwach ubezpieczeniowych, do których gospodarstwa domowe mają określone roszczenia. Taka pozycja korygująca jest niezbędna w celu uzgodnienia oszczędności gospodarstw domowych ze zmianami udziałów netto tych gospodarstw domowych w rezerwach funduszy emerytalnych rejestrowanych na rachunku finansowym w systemie rachunków narodowych. Korekta jest rejestrowana zgodnie z przepływami, które się na nią składają.

W prezentowanych rachunkach korekta równa się pełnej wartości składek na ubezpieczenia społeczne, w odniesieniu do płatności emerytalnych, wpłaconych do kapitałowych systemów ubezpieczeń społecznych pomniejszonej o pełną wartość emerytur wypłaconych w formie świadczeń oraz wartość opłat za usługi ubezpieczeniowe i powiększonej o pełną wartość uzupełnień do składek płaconych od dochodów z tytułu własności przypisanych posiadaczom polis ubezpieczeniowych.

Sumą bilansującą rachunek wykorzystania dochodów są **oszczędności**. Oszczędności stanowią tę część dochodów do dyspozycji, która nie jest wydatkowana na konsumpcję. Są one przeznaczone na akumulację (tworzenie i odtworzenie takich aktywów jak nakłady brutto na środki trwałe, przyrost rzeczowych środków obrotowych i aktywów o wyjątkowej wartości), transfery kapitałowe i/lub redukcję zadłużenia.

2.6 Transakcje rachunku kapitałowego

2.6.1 Akumulacja brutto obejmuje:

- **Nakłady brutto na środki trwałe (popyt inwestycyjny)**, tj. nakłady, które zwiększają wartość majątku trwałego bez nakładów będących pierwszym wyposażeniem inwestycji oraz odsetek od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.

W rachunku uwzględnia się również:

- nakłady ponoszone na systemy uzbrojenia (np. czołgi, pojazdy opancerzone, okręty wojenne, łodzie podwodne) oraz małe narzędzia, które są wykorzystywane w procesie produkcji dłużej niż jeden rok bez względu na ich wartość,
- wydatki na produkty własności intelektualnej, przeznaczone do użytkowania przez okres dłuższy niż jeden rok, które obejmują w szczególności wydatki na prace badawczo-rozwojowe i wydatki na oprogramowanie komputerowe (zakupione i wytworzone na własne potrzeby).

- **Przyrost rzeczowych środków obrotowych** obejmuje wartość przyrostu:
 - zapasów, materiałów i surowców, półfabrykatów obcej produkcji, paliw (o ile nie stanowią składnika wyposażenia), części zapasowych maszyn i urządzeń (o ile nie stanowią wartości środka trwałego), materiałów biurowych i druków,
 - produktów gotowych, tj. gotowych wyrobów i usług własnej produkcji, prac naukowo-badawczych, projektowych i geodezyjno-kartograficznych, zakończonych robót, inwentarza żywego hodowlanego oraz produkcji roślinnej i zwierzęcej,
 - produkcji niezakończonych obejmującej roboty i usługi w toku oraz półfabrykaty własnej produkcji,
 - towarów handlowych obcej produkcji zakupionych przez daną jednostkę gospodarczą w celu odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym,
 - rezerw państwowych (dane z Agencji Rezerw Materiałowych).

Zmiany rzeczowych środków obrotowych liczone są jako różnica między wartością na koniec i na początek okresu sprawozdawczego w cenach średniorocznych. Szacunki przyrostu rzeczowych środków obrotowych prowadzone są według rodzajów zapasów i według sektorów instytucjonalnych.

- **Nabycie pomniejszone o rozdysponowanie aktywów o wyjątkowej wartości**, tj.: wartość kamieni i metali szlachetnych, antyków i dzieł sztuki, biżuterii z kamieni i metali szlachetnych, pozycji kolekcjonerskich, które są nabywane jako lokata kapitału.

2.6.2 Transfery kapitałowe

Są to transfery kapitałowe pieniężne (w postaci kwot pieniężnych uzyskanych przez jednostkę dokonującą transferu poprzez rozdysponowanie innych aktywów, z wyjątkiem rzeczowych środków obrotowych, lub w postaci kwot pieniężnych na nabycie określonych aktywów, z wyjątkiem rzeczowych środków obrotowych, przez otrzymującego transfer) zgodnie z celem wskazanym przez dokonującego transfer oraz transfery kapitałowe w naturze (w postaci przekazania prawa własności aktywów innych niż rzeczowe środki obrotowe i gotówka lub w postaci umorzenia zobowiązania otrzymującego transfer wobec dokonującego transfer).

Transfery kapitałowe obejmują:

- podatki od kapitału,
- dotacje na inwestycje,
- pozostałe transfery kapitałowe.

Transfery kapitałowe mogą mieć różne formy, np.:

- podatków od spadku i darowizn za życia,
- podatków od wzrostu wartości gruntów rolnych z tytułu zmiany charakteru ich wykorzystania (np. pod budynki mieszkalne),
- wpłat dokonanych przez instytucje rządowe i samorządowe lub przez zagranicę na pokrycie strat związanych m.in. z klęskami żywiołowymi,
- odszkodowań za zniszczenie mienia lub obrażenia ciała nie objętych polisami ubezpieczeniowymi,
- transferów z instytucji rządowych i samorządowych do jednostek publicznych na pokrycie części lub wszystkich kosztów nakładów inwestycyjnych lub wysokich deficytów powstałych w ciągu dwóch lub więcej lat,
- umorzeń przez obce państwo długu rządowego.

Transfer kapitału w prezentowanych rachunkach obejmuje dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw, odszkodowania wypłacone w przypadkach klęsk żywiołowych, umorzenia zobowiązań w stosunku do zagranicy oraz podatki od spadków i darowizn. Od 2004 r. obejmuje również wartość wykorzystanych przez ostatecznego beneficjenta funduszy z Unii Europejskiej zakwalifikowanych jako transfery kapitałowe.

W pozycji tej dokonano również rozliczenia składek na ubezpieczenia społeczne, które prawdopodobnie nigdy nie zostaną zebrane. Transfery te skierowane są z sektora instytucji rządowych i samorządowych do pozostałych sektorów instytucjonalnych gospodarki narodowej.

Sumą bilansującą rachunek kapitałowy są **wierzytelności netto / zadłużenie netto**, które stanowią sumę wierzytelności netto lub zadłużenia netto sektorów instytucjonalnych. Reprezentują przychody netto, które gospodarka ogółem udostępnia zagranicy (jeśli są dodatnie) lub otrzymuje od zagranicy (jeśli są ujemne).

III. Methodological notes

1. European System of National and Regional Accounts (ESA2010) and Polish national accounts

Data presented in the publication were compiled according to the European System of National and Regional Accounts in European Union (ESA 2010), introduced by the Regulation (EU) No 549/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013.

The national accounts system is a internationally framework compatible with consistent, logical and integrated macroeconomic accounts, balances and tables developed according to the actual standards and statistical rules.

ESA 2010 is a system based on international concepts, definitions, classifications and accounting policies. It is created by a set of related accounts made in a specific order. Each of them shows a different type of economic affairs, made by subject from different institutional sectors and conducting economic affairs in successive periods of time.

In the system of national account are:

- current accounts,
- accumulation accounts,
- balance sheets (state accounts).

The **current accounts** contain:

- production account,
- generation of income account,
- primary distribution of income account,
- use of disposable income account,
- use of adjusted disposable income account.

Accumulation accounts contain transactions and other changes affecting the differences between the values in the opening balance and the closing balance.

Accumulation accounts contain:

- capital account, which presents how saving are financed by investments related to various types of non-financial assets,
- financial account, which presents the acquisition and disposal of financial assets and liabilities,
- other changes in the volume of assets account, which include all other changes that took place in the opening and closing balance sheet and were not recognized as transactions in the above mentioned accounts,
- revaluation account, which includes property gains / losses related to the level and structure of prices.

Balance sheet includes:

- opening balance sheet,
- changes in balance sheet,
- closing balance sheet.

In the national accounts system, the national economy is described by the activities of national institutional units. The national economy in general is described by domestic units and foreign units.

National unit is an institutional unit involved (or intending to be involved) in economic affairs or transactions with a significant economic scale for a minimum of one year in the economic territory of the country.

The presented national accounts include the results of activity of national units (residents) and **foreign entities** (non-residents) but only in the scope of transactions with resident institutional units.

Economic transactions in the accounts, developed in a determined way, make doing observations, analyzing and evaluating of the national economy, with a view to providing the recipients with a systematic and complete picture of the national economy.

National accounts are compiled in the high level of aggregation, ie for the entire national economy and at lower aggregation levels, ie by institutional sectors and by kind of activity. Transactions by kind of activity are compiled for the production account and for the generation of income account, however the transactions by institutional sectors are compiled for the whole sequence of national accounts

For developing transactions in national accounts was used information filled in REGON register and budget classifications applicable in individual years, NACE Rev. 2 and balance of payments based on the transactions.

In the ESA 2010 national accounts system, in the disaggregation of the national economy into institutional sectors, the classification unit is the institutional unit, i.e. the entity conducting production activity, having decision autonomy within its scope of operations and running a full set of accounts.

Institutional unit is:

- a national economy entity which produced goods and non-financial market services and keeps accounting books,
- a national economy entity which working in financial intermediation, ancillary financial activity and insurance activity,
- a national economy entity working under the rules set out in budgetary law and an entity whose financial system has been defined by separate laws, the main source of being subsidies from the state budget,
- non-profit institution (social organizations, political parties, trade union organizations, associations and foundations, units of religious organizations),
- an individual.

In the national accounts, national economy by the type of activity the enterprise is the classification entity, i.e. entity as described above. In practice most production entities lead different activities. The sum of the activities of individual entities creates the socio-economic activity of the national economy. The presented accounts are compiled according to the **prevailing type of activity**.

Entities whose function is to produce products and services on the market are called market units. Their behavior depends on the market - they sell and buy goods at prices shaped by demand and supply. A characteristic feature of these entities is the employment of hired force, the separation of the organizational unit from the physical person of the owner and the keeping of accounting books.

Non-market units (non-profit) are producers providing to other entities all or most of their production for free of charge or at economically unjustified prices. Economically justified prices are prices that have a significant impact on the quantity of goods that producers are ready to deliver, and on the amount of goods that buyers want to buy.

Economic entities named as non-profit entities are established for manufacturing goods and services, but their statutes do not allow the transfer of income, profits or other elements of surplus production to the entities that created them, or which control or finance them. If non-market units sell their production by prices which are economically justified (significant), they should be treated as market units and included either in the sector of non-financial corporations or in the sector of financial corporations, depending on the type of their activity.

Non-market units can be financed and controlled also by enterprises. Examples are chambers of commerce, institutions involved in the promotion of goods and services, research centers, etc. Such units have been included in the sector of non-financial enterprises or in the sector of financial corporations.

Other non-profit institutions serving households by providing them products or services. The source of their financing are mainly membership fees or household donations. These units may also receive subsidies from the general government sector, transfers from the non-financial corporations sector and financial corporations as well as donations both from the country and from the rest of the world. The economic entities, which mentioned, were defined as non-profit institutions serving households conducting non-market activities.

Groups of national institutional units characterized by a common function performed in the production process, the economic objective and type of kind of activity are defined as institutional sectors.

The system of national accounts identified five national **institutional sectors** set up by characteristic institutional units:

- non-financial corporations sector, which includes the business entities produce goods and non-financial market services and keeping accounting books,
- the financial corporations sector, which includes economic entities making the financial intermediation, auxiliary financial activities and insurance activities,
- the general government sector, which includes non-market producer units, whose production is intended for individual and collective final consumption expenditure, financed from obligatory payments made by units belonging to other sectors, as well as units whose main activity is the redistribution of income and national wealth and units controlled by the sector which, in accordance with the ESA 2010 methodology, comply the criteria for being included in the sector,
- the household sector, which includes own-account workers in private farms in agriculture as well as natural persons working outside private farms in agriculture, employing up to 9 persons and keeping simplified accounting books, as well as natural persons obtaining income from hired work and non-earned sources,
- the non-profit institutions serving households, which includes social organizations, political parties, trade union organizations, associations, foundations and religious organizations.

Besides of the national institutional sectors, the national accounts system creates the rest of the world sector, which includes business entities owned by foreign units.

Detailed rules for classifying institutional units to institutional sectors are presented in Annex 1.

In the presented accounts, the groups of entities with the predominant kind of activity are presented in the following sections of of NACE Rev. 2:

- A.** Agriculture, forestry and fishing
- B.** Mining and quarrying
- C.** Manufacturing
- D.** Electricity, gas, steam and air conditioning supply
- E.** Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
- F.** Construction
- G.** Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
- H.** Transportation and storage
- I.** Accommodation and food service activities
- J.** Information and communication
- K.** Financial and insurance activities
- L.** Real estate activities
- M.** Professional, scientific and technical activities
- N.** Administrative and support service activities
- O.** Public administration and defence; compulsory social security
- P.** Education
- Q.** Human health and social work activities
- R.** Arts, entertainment and recreation
- S.** Other service activities
- T.** Activities of households as employers; undifferentiated goods- and services-producing activities of households for own use
- U.** Activities of extraterritorial organizations and bodies.

For practical purposes, in the tables the section names have been shortened in relation to the current classification.

2. Accounts and transactions in national accounts by institutional sectors

2.1 Transactions in the production account

The production account includes transactions related to the production of gross domestic product in the national economy (gross value added in institutional sectors).

2.1.1 Output

Output – total products (goods and services) produced during the accounting period, equal to the sum of the products of all national institutional sectors or the sum of the products of all activities.

Activities, that are included in the output, are:

- individual and collective production of products and services that are delivered (or to be delivered) to entities other than their producers, including the production of products and services used in the production process of specific products,
- production on own use of all products that remain with producers and constitute products for final consumption expenditure and gross capital formation, if only their value is significant,
- production for own use of services provided by owners of flats (so-called imputed rents) and services provided by paid domestic help.

According to the European System of National and Regional Accounts (ESA 2010), the group of establishments and individuals that avoid statistical observation and control of the authorities (including hidden economy and illegal activity) should be included in the production in national accounts.

The scope and methodology used to estimate the hidden economy and illegal activity are presented in Annex 3.

The production is understood as an activity carried out under the control and responsibility of an economic unit that uses the work contribution, capital and purchased materials, resources and services to produce new products. Natural growth processes are not treated as production. In theory, the production also includes services produced within households. Services generated by households for their own use, such as laundry, cleaning and cooking are also excluded from the national accounts.

In **the non-financial corporations sector**, output is composed of production which has been sold or otherwise reached the market, or is intended for sale.

The total output is the sum of the following items:

- general value of products and non-financial services sold,
- margin realized on the sale of goods purchased for resale,
- the general value of products or services provided as part a barter of products,
- general value of products or services in the form of settlements in kind,
- changes in inventories of finished goods and work in progress,
- the value of goods or services intended to increase the value of own fixed assets.

The output of small and medium units included in the sub-sector national private corporations (excluding cooperatives) is increased by resources from the hidden economy, i.e. the undervaluation of economic entities registered.

Output of **the financial corporations sector** is estimated as follows:

- for banks and cooperative savings and credit unions – as a total of revenues from commission, other operating activity and financial intermediation services indirectly measured (FISIM),
- for brokerage houses – balance of revenues from brokerage activities and revenues from financial instruments intended for trading and revenues from financial instruments available for sale and other operating activities,
- for financial intermediaries – revenues from services related to financial consulting and consultancy in the field of trading in securities,

- for investment funds’ management companies – revenues from operations related to the management of entrusted funds,
- for pension societies – revenues from activities related to the management of open and voluntary pension funds,
- for insurance companies – output is equal to the total actual premium earned plus supplements/ additions to the premium minus total compensation/total claims minus change in the balance of other technical provisions; this output is divided into life and non-life insurance as well as reinsurance,
- for open pension funds - output is calculated at production cost.

FISIM is calculated and allocated based on a reference rate defined as a “clean” interest rate that does not include a risk premium. Calculations are based exclusively on loans granted and deposits accepted by financial intermediaries (the central bank is not included in the FISIM estimates).

Apart from banks, institutional units conducting financial leasing activities and cooperative savings and credit unions have been incorporated into FISIM producers.

The total output in **the general government** is calculated as a sum of operating costs, including consumption of fixed capital, i.e.:

- intermediate consumption,
- compensation of employees (wages and salaries as well as employers’ social contributions),
- other taxes on production,
- consumption of fixed capital.

The non-market output is calculated as the difference between the total output and market output, output for own final use and payments for non-market output.

In **the households sector** output is equal to:

- revenues from the sale of products and services manufactured by natural persons conducting economic activity (excluding private farms in agriculture) and keeping simplified accounting books, as well as taking into account production designated for own investments and changes in inventories of finished goods and work in progress,
- the value of production of private farms in agriculture (including the value of products designed for own consumption), increased by subsidies from EU funds as intervention subsidies from Agricultural Market Agency and European Agricultural Guarantee Fund and subsidies from country budget as a part of Rural Development Program,
- the value of trade margin on the sale of foodstuff articles at marketplaces,
- the value of the sale of timber originating from forests owned by natural persons and forest undergrowth,
- the value of revenues from renting and leasing,
- the value of tips for services rendered,
- the value of services rendered by persons employed to perform housework in households,
- the value of imputed rents referring to the dwellings occupied by householders (owners and others) estimated by the user cost method. According to this method the value of dwelling services constitutes appropriate costs borne on maintenance and repairs, including consumption of fixed capital and revenue of user of dwellings,
- the estimates of hidden economy and illegal activities,
- the value of services connected with the private use of company cars.

Gross output of the non-profit institutions serving household is calculated as a sum of the estimated current costs for non-market producers, i.e.:

- intermediate consumption,
- compensation of employees,
- other taxes on production less other subsidies on products,
- consumption of fixed capital.

2.1.2 Intermediate consumption

Intermediate consumption includes the value of net materials used (after deducting the value of utility waste), raw materials (including packaging), fuels, energy, technical gases, external services (external processing, transport services, rental of equipment, telecommunications and computing services, commissions paid for services banking), financial intermediation services indirectly measured (FISIM) and business travel costs (without diets) and other costs (for example: costs of advertising, representation, lease and rental), business tickets costs, lump sum costs for using own vehicles for business purposes, fees exchange and fees for participation in the National Depository of Securities. Products and services are either transformed or used in the production process.

The balancing value of the production account is **gross value added**, and after taking into account taxes on products less subsidies on products - **gross domestic product**.

Gross domestic product (GDP) - represents the final result of activity of all entities of the national economy. GDP is the sum of gross value added of all national institutional sectors or all sections of the national economy increased by various components depending on the prices at which the gross value added is calculated. GDP is defined and measured in the following three ways:

- a) production approach: GDP is the sum of gross value added of the various institutional sectors or the various industries plus taxes and less subsidies on products;
- b) expenditure approach: GDP is the sum of final uses of goods and services by resident institutional units (final consumption and gross capital formation), plus exports and minus imports of goods and services;
- c) income approach: GDP is the sum of uses in the total economy generation of income account i.e. compensation of employees, taxes on production and imports less subsidies, gross operating surplus and mixed income of the total economy.

2.2 Generation of the value of GDP at producer's and basic prices

Gross value added is the difference between output and intermediate consumption.

Gross domestic product is calculated at market prices regardless of the adopted value added valuation principle.

Gross domestic product illustrates the final result of the operation of all the national economy entities. GDP is the sum of the gross value added of all national institutional sectors or all sections of the national economy, increased by different components, depending on the prices at which the gross value added is calculated.

At producer's prices conditions: the total gross value added of the national economy is increased by customs duties and other import charges as well as goods and services tax – VAT (on domestic products and on imports).

At basic prices conditions: gross value added of the total gross national economy is increased by taxes on products, i.e. taxes paid per unit of any product or service: goods and services tax – VAT (on domestic products and on imports), taxes and duties from import (including excise duty), excise duty on domestic products and taxes on certain types of services (e.g. from numerical games and lotteries, lump sum tax on goods and services on occasional passenger transport) and reduced by subsidies on products; in the category of subsidies to products, all subsidies defined in the budget act as subjective in practice are included.

The producer price is defined as the amount of money received by the producer (including the trading unit) from the buyer per unit of product (product or service), less the due tax on goods and services – VAT in the case of the taxpayer and any discounts and rebates.

The basic price is defined as the amount of money received by the producer (including the trade unit) from the buyer per unit of product (product or service), less taxes on the product and any discounts and rebates, plus subsidies on product.

2.3 Transactions of the generation of income account

The generation of income account includes transactions directly related to the production process and the process of generating income.

2.3.1 Compensations of employees

The Compensations of employees consist of: wages and salaries and employers' social contributions.

The **wages and salaries** consist of:

- wages and salaries in cash,
- wages and salaries in kind,
- bonuses and prizes,
- bonuses (for example for work in harmful conditions, for seniority, for performing special or managerial functions, etc.),
- payments for overtime work,
- holiday pay,
- remuneration paid for the time of downtime,
- commissions and tips,
- retirement benefits, jubilee bonuses, severance pay paid on group dismissals,
- income from undeclared work,
- since 1999, the value of employers' social contributions and health insurance contributions paid by employees.

Employers' social contributions include the actual contributions being the value of constituting the value of employers' actual social contributions, increased by contributions to the Employee Benefits Fund and imputed social contributions, which are mainly related to the imputation in national accounts of contributions for uniformed services employees.

2.3.2 Taxes on production less subsidies and import

Taxes less subsidies on production and import include:

– **taxes less subsidies on products**

This transaction is presented only at the level of the total national economy, which consists of:

- value added taxes – VAT (from domestic and foreign products),
- taxes and duties on imports (including excise duty),
- other taxes on products (excise duty on domestic products and taxes on certain types of services (e.g. from games of chance and mutual wagering and until 2010 a flat-rate tax on goods and services on occasional passenger transport by buses registered abroad),
- fuel fee,
- temporary payment,
- stamp duty, taxes on civil-law transactions, transportation levy,
- subsidies on products (it concerns sugar payment, separate payments for soft fruit, fruit and vegetables, etc., special support in the milk market).

– **other taxes on production less other subsidies on production**

This transaction occurs in the institutional sectors. It consist of:

- other taxes on production (including tax on means of transport and industry used for business purposes, payment of workplaces for PFRON, fees for licenses for the sale of alcohol, fees for the Fund for Environmental Protection and Water Management, subscription, bank tax, mandatory payment of financial institutions to the Bank Guarantee Fund),
- other subsidies on production (this applies to payments under the Single Area Payment as part of funds from the European Union).

The balancing item of the generation of income account is the **operating surplus, gross / mixed income, gross**. In the case of enterprises without legal personality in the household sector, the balancing item of the generation of income account contains a hidden element corresponding to the for work by the owner or members of his family. Income from self-employment the work is in the form of wages and salaries and features of profit from work performed as an employer. This income, which is not in the strict sense a salary, or only a profit, is referred to as “mixed income”.

The operating surplus is the gross value added generated by domestic market and non-market units less wages and salaries and other taxes on production and increased by the other subsidies to the producers.

2.4 Transactions of the primary and secondary distribution of income account

2.4.1 Primary distribution of income transactions

Transactions forming the primary distribution of income account, except property income, were discussed in section 2.3.

The **property income** consists of:

- interest received and paid,
- distributed income of nonfinancial and financial corporations, i.e.:
 - dividends, i.e. withdrawals from profit, dividends from the initial fund paid by public corporations to the state budget, income of owners of private corporations, dividends of shareholders; NBP payments to the state budget. In addition, due to the payment of dividends, the so-called super dividend test is carried out. For this purpose, comparison of the corporations' income with the dividend paid to the general government sector is made. If the amount of dividend paid is equal or less than the entrepreneur's income, it is registered as property income with an impact on the general government sector. By contrast, any amount that exceeds the entrepreneur's income is recorded as a withdrawal of capital and does not affect the general government. Such a test is also carried out for the payment of profit from the NBP.
 - withdrawals from income of quasi-corporations, the amounts that units withdraw for use for their own purposes from the profits earned by the corporations,
- reinvested earnings on foreign direct investment,
- other investment income, i.e. income of insurance policy holders (here also included profits from investing OFE contributions),
- rents, including revenues from the sale of frequencies.

The balancing item of the primary distribution of income of all institutional sectors equals **gross national income**.

2.4.2 Secondary distribution of income transactions

The components of the secondary distribution of income account are current taxes on income, wealth, net social benefits other than social transfers in kind and other current transfers.

Current **taxes on income, wealth** consist of:

- taxes on income,
- agricultural tax and forest tax,
- income from the spa fee collected from the spa commune,
- fee for having dogs,
- tax on real estate and means of transport not related to the business activity,
- stamp duty, passport, communication, local fees, etc.

Net social contributions include:

- employers' actual social contributions,
- employers' imputed social contributions,
- households' actual, social contributions,
- households' social contributions supplements,
- social insurance scheme service charges.

The contributions (mandatory and voluntary) mentioned above are paid by households and include contributions to the pension and disability fund, sickness and accident insurance, the Labor Fund and health insurance contributions. These contributions, with the exception of the part constituting deduction for Open Pension Funds (OPF), Occupational Pensions (OP) and Individual Retirement Account (IRA), are income of the general government sector.

Statutory contributions to OPF and voluntary contributions to OP and IRA are recorded as income of the financial corporations sector.

Social benefits other than social transfers in kind include social security benefits in cash and other social insurance benefits.

The **social security benefits in cash** consist of:

- pension contributions and pension receipts paid out from the Social Insurance Fund,
- pension contributions and pension receipts paid out from The Agricultural Social Insurance Fund,
- social benefits, rehabilitation benefits,
- one-off post-accident damages for social insurance.

The **other social insurance benefits** consist of:

- family benefits from May 1, 2004, which include family allowance and supplements to the family allowance,
- attendance benefit and attendance allowance (up to 30 IV 2004 – family, child-raising and attendance allowance),
- benefits from the Labor Fund (unemployment benefits, training allowances, scholarships for graduates undergoing training or internship with an employer, and until 31 VII 2004 – pre-retirement allowances and benefits, which from 1 VIII 2004 are financed from the state budget),
- scholarships for pupils, students and graduates of higher education institutions (without employee and funded scholarships paid from the means of workplace),
- awards for students and graduates of higher education institutions,
- since October 1, 2008 – benefits from the Alimony Fund (until October 30, 2008 – alimony advance, until April 30, 2004 – payments from the Alimony Fund),
- one-off childbirth grant paid from February 9, 2006,
- other social benefits implemented on the basis of the Social Assistance Act.

The **other current transfers** include:

- net non-life insurance premiums (except for the social security system),
- paid non-life insurance claims (except for the social security system),
- current international cooperation covering from 2004 the value of funds from the European Union used by the final beneficiary qualified as current transfers,
- donations and donations and membership fees paid to non-profit institutions serving households (NPISH),
- current transfers (in cash and in kind) between resident and non-resident households,
- UK correction from 2005,
- administrative fees i.e. fines and penalties imposed on institutional units,
- other transfers not included elsewhere.

Within **the VAT- and GNI- based EU own resources** are recorded as the VAT-based third EU own resource and the EU membership contribution calculated on the basis of gross national income (so-called GNI- based fourth part of EU own resources).

Gross disposable income is the balancing item of the secondary distribution of income account.

2.5 Use of disposable income account transaction

2.5.1 Final consumption expenditure

Final consumption expenditure is the value of products (goods and services) used to meet people needs.

The item includes:

a) **Private consumption expenditure** of which:

- households' final consumption expenditure (consumer demand) constituting expenditures incurred by households on:
 - purchases of goods and services valued at prices paid by consumers (including expenditure on the purchases of products in hidden economy),
 - value of VAT fraud,
 - own-account consumption of agricultural products produced by people for themselves – valued at procurement prices of unprocessed products,

moreover, it includes:

- the value of imputed rents occupied by households (owners and others), estimated by the user cost method,
- the value of actual rents for the dwellings in rental buildings (public building societies and dwellings rented for profit); valuation of these services concerns among other costs of maintenance and repair including the depreciation and appropriate profit on rental,
- social insurance scheme services charges,
- the value of benefits from the private use of company cars,
- the value of used cars imported from the EU,
- expenditure on goods and services related to illegal activities.

Households' final consumption expenditure does not include the following items: expenditures on land, houses and flats, costs of business trips, expenditures on charity purposes, customs duties, court fees, charges for visas, contributions to political and social organisation, fines, penalties, inheritance and donation taxes etc.

- Final consumption expenditure of non-profit institutions serving households is at the level of gross output lessened by payments made by population and increased by social transfer in kind. According to the methodology of ESA2010 the value of non-market services and goods produced by NPISHs sector is supplied free of charge to the households as a social transfer in kind.

In the value of households' final consumption expenditure, in practice, a category of actual individual consumption, is often calculated. It consists of households' final consumption expenditures and individual final consumption expenditures (in the form of social transfers in kind) in sectors: general government sector and non-profit institutions serving households sector. It does not cause the change of the value of total final consumption expenditure.

- b) **Final consumption expenditure in the general government sector** is equal to the total output less market output and payments made by households for non-market output plus social transfers in kind provided to individual households via market producers.

Final consumption expenditure in the general government sector consists of:

- individual consumption expenditure, the value of goods and services provided to households without fees. It includes following services: education, culture and protection of national heritage, health care and social protection, physical culture, sport, tourism.
- collective consumption expenditure i.e. consumption of goods and services, which do not have specific individual recipients. This category includes mainly costs incurred for public administration, justice system, national defence, public safety, research and development, etc.

2.5.2 The adjustment for the change in pension entitlements

The adjustment for change in pension entitlements refers to changes in insurance reserves to which households have specified claims. Such corrective position is necessary in order to reconcile household savings with changes in net equity of these households in the reserves of pension funds registered in financial accounts in the national accounts system. Adjustment is recorded according to the flows which compose it.

In the presented accounts, the adjustment equals to the full value of social security contributions, in relation to pension payments, paid into the social insurance capital schemes reduced by the full value of pensions paid in the form of benefits and the value of payments for insurance services plus the full value of supplements paid from property income attributed to insurance policy holders.

Saving is the balancing item of use of income account. Savings is the part of disposable income that is not spent on consumption. They are designated for accumulation (creation and reconstruction of assets such as gross fixed capital formation, changes in inventories and valuables), capital transfers and/or borrowing reduction.

2.6 Capital account transactions

2.6.1 Gross capital formation includes:

- **Gross fixed capital formation (investment demand)**, i.e. investments that increase the value of fixed assets without investments being the first equipment investment and interest on loans and investment loans for the period of the investment.

The capital account also includes:

- investments incurred on weapon systems (e.g. tanks, armoured vehicles, warships, submarines) and small tools that are used in the production process for more than one year regardless of their price,
- expenditure on intellectual property products for use over a period of more than one year, which include in particular expenditure on research and development and expenditure on computer software (purchased and manufactured for own needs).

- **Changes in inventories** includes the value of:

- inventories, materials and raw materials, semi-finished foreign products, fuels (if they are not part of the equipment), some of the machines and equipment (unless they constitute the value of a fixed asset), office supplies and prints,
- finished products, i.e. finished products and services of own production, scientific and research works, design and geodetic-cartographic works, finished works, livestock, as well as crop and animal production,
- work in progress, including works and services in progress, and semi-finished products of own production,
- commercial goods from foreign production purchased by a given economic unit for the purpose of resale in the unprocessed state,
- state reserves (data from the Agency of Material Reserves).

Changes in inventories of current assets are calculated as the difference between the value at the end and the beginning of the reporting period in average annual prices. Estimates of the increase in inventories of current assets are carried out according to types of inventories and by institutional sectors.

- **Acquisitions less disposals of non-produced assets**, i.e. value of precious stones and metals, antiques and works of art, jewelry from gemstones and precious metals, collector items, which are acquired as a capital investment.

2.6.2 Capital transfers

These are capital transfers in cash (in the form of monetary amounts obtained by the transfer unit by disposing of other assets, excluding inventories, or in the form of cash amounts for the acquisition of certain assets, except inventories, by the transfer recipient) in accordance with the purpose

indicated by the transferor and capital transfers in kind (in the form of transfer of ownership of assets other than inventories and cash or in the form of redemption of the obligation of the recipient of the transfer to the transferor).

Capital transfers include:

- capital taxes,
- investment grants,
- other capital transfer.

Capital transfers have various forms, e.g.:

- inheritance and on gifts taxes between persons levied,
- taxes on the increase in the value of agricultural land due to a change in the nature of their use (e.g. for residential buildings),
- payments made by general government or rest of the world to cover losses related to, among others with natural disasters,
- compensation for damage to property or personal injury not covered by insurance policies,
- transfers from general government to public units to cover part or all the costs of investment outlays or high deficits arising within two or more years,
- amortizations by a foreign state of government debt.

Capital transfers in the presented accounts includes investment grants for enterprises, compensation paid in cases of natural disasters, cancellation of liabilities in relation to the rest of the world, as well as inheritance and on gifts taxes. Since 2004, it also includes the value of funds from the European Union used by the final beneficiary, classified as capital transfers.

This item also includes the settlement of social security contributions, which will be probably never collected. These transfers are directed from the general government sector to other institutional sectors of the national economy.

The balancing total of the capital account is **net lending/net borrowing** which are the sum of net lending or net borrowing by institutional sectors. They represent net revenue that the total economy makes available to or receives from abroad (if positive) or from abroad (if negative).

IV. Źródła danych i ich wykorzystanie

Głównymi źródłami danych, wykorzystywanymi do sporządzania rachunków narodowych są sprawozdania GUS oraz źródła administracyjne dotyczące:

- działalności gospodarczej jednostek osób prawnych i fizycznych,
- działalności instytucji finansowych i ubezpieczeniowych,
- działalności budżetu państwa, budżetów jednostek samorządowych terytorialnego, państwowych funduszy celowych, agencji wykonawczych, instytucji gospodarki budżetowej oraz samorządowych zakładów budżetowych,
- działalności szkół wyższych,
- działalności instytucji kultury,
- działalności inwestycyjnej jednostek osób prawnych i fizycznych,
- działalności rolniczej jednostek osób prawnych i fizycznych,
- obrotów z zagranicą.

Dane dla **sektora przedsiębiorstw niefinansowych** pochodzą głównie z rocznych ankiet przedsiębiorstw o symbolach SP, z różnego typu sprawozdań finansowych przedsiębiorstw o przychodach, kosztach i wyniku finansowym na formularzach o symbolu F-01, F-02 (do 2015 r.).

W szacunkach produkcji globalnej wykorzystano informacje o:

- przychodzie ze sprzedaży wyrobów i usług,
- marży handlowej,
- wartości wyrobów i usług przekazanych na własne cele finalne jednostki,
- zmianie stanów zapasów wyrobów gotowych,
- zmianie stanów zapasów produkcji niezakończonej.

W szacunkach wielkości ekonomicznych tworzących koszty przedsiębiorstw wykorzystano informacje o kosztach działalności ogółem, w tym:

- amortyzacji,
- zużyciu materiałów,
- zużyciu energii,
- usługach obcych,
- wynagrodzeniach brutto,
- ubezpieczeniach społecznych,
- podatkach i opłatach,
- odpisach na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych,
- podróżach służbowych,
- pozostałych kosztach, w tym ubezpieczeniach majątkowych.

Elementy kosztów ujęto w następujące transakcje:

- zużycie pośrednie, sumując zużycie materiałów, energii, usługi obce, podróże służbowe, pozostałe zużycie pośrednie, saldo składek i odszkodowań z tytułu ubezpieczeń majątkowych,
- wynagrodzenia brutto,
- składki na ubezpieczenia społeczne (powiększone o składki na Fundusz Pracy),
- pozostałe podatki od producentów,
- ubezpieczenia majątkowe netto.

Ponadto ze sprawozdań przedsiębiorstw wykorzystano informacje o: podatkach, dotacjach przedmiotowych i innych zwiększeniach, odsetkach od kredytów i pożyczek otrzymanych i zapłaconych, wypłatach z zysku, zmianach stanu zapasów, nagrodach i premiach wypłacanych z zysku.

Transakcje dotyczące akumulacji ustalono w oparciu o roczne ankiety przedsiębiorstw o symbolach SP, SP-3, sprawozdania F-03 oraz doszacowania własne (doszacowania konceptualne oraz doszacowania do kompetencji danych).

Dane dla sektora **instytucji finansowych** pochodzą ze sprawozdań F-02 (do 2015 r.) i SP (od 2016 r.) – dla jednostek dużych i średnich z sekcji K wg PKD 2007; ze sprawozdań SP-3 w zakresie jednostek małych

z sekcji K wg PKD 2007 (m.in. kantorów); ze sprawozdań TFI w zakresie wyników finansowych towarzystw funduszy inwestycyjnych; ze sprawozdań SFU-OZ od zagranicznych towarzystw ubezpieczeniowych/reasekuracyjnych działających w Polsce na podstawie prawa zakładania spółek; ze sprawozdań SOF-1 i SOF-4 w zakresie instytucji niekomercyjnych zaliczanych do sektora finansowego; ze sprawozdań o symbolu I pochodzą dane o inwestycjach.

Dane o działalności: instytucji ubezpieczeniowych, w tym krajowych oddziałów zakładów ubezpieczeń działających za granicą, powszechnych i pracowniczych funduszy emerytalnych, funduszy emerytalnych (otwartych/pracowniczych/dobrowolnych), domów maklerskich, funduszy inwestycyjnych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych opierają się na badaniach przeprowadzonych przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Dane dla instytucji monetarnych (banków) pochodzą z informatycznego systemu NBP. Banki przekazują do NBP dane w zakresie określonym w załącznikach do Uchwały nr 53/2011 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie trybu i szczegółowych zasad przekazywania przez banki do Narodowego Banku Polskiego danych niezbędnych do ustalania polityki pieniężnej i okresowych ocen sytuacji pieniężnej państwa oraz oceny sytuacji finansowej banków i ryzyka sektora bankowego (Dz. Urz. NBP, Nr 14, poz. 15).

Operacje bankowe pogrupowane są według następujących kategorii podmiotów gospodarczych:

- podmioty finansowe (monetarne instytucje finansowe, pozostałe instytucje pośrednictwa finansowego, instytucje pomocnicze, instytucje ubezpieczeniowe i fundusze emerytalne, międzynarodowe organizacje finansowe),
- podmioty niefinansowe (przedsiębiorstwa, spółki, spółdzielnie, przedsiębiorcy indywidualni, osoby prywatne, rolnicy indywidualni, instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych),
- instytucje rządowe i samorządowe (instytucje rządowe szczebla centralnego, instytucje samorządowe, fundusze ubezpieczeń społecznych).

Informacje z zakresu przychodów i kosztów dotyczących banków posłużyły do obliczenia:

- produkcji globalnej, będącej sumą przychodów z prowizji z działalności operacyjnych banków i usług bankowych mierzonych pośrednio (FISIM), tj. różnicy pomiędzy faktycznymi odsetkami do zapłacenia lub do otrzymania, a tzw. stopą odniesienia,
- transakcji wchodzących w skład kosztów banków, a więc: zużycia pośredniego, wynagrodzeń brutto, ubezpieczeń społecznych i innych kosztów pracowniczych, różnych podatków związanych z produkcją.

Informacje o przychodach i kosztach dotyczących instytucji ubezpieczeniowych posłużyły do obliczenia:

- produkcji globalnej będącej różnicą rzeczywistej składki zarobionej oraz odszkodowań i świadczeń, powiększoną o uzupełnienia do składek oraz uwzględniającą zmianę stanu pozostałych rezerw techniczno-ubebezpieczeniowych,
- transakcji wynikających z kosztów instytucji ubezpieczeniowych, a więc: zużycia pośredniego, wynagrodzeń brutto, ubezpieczeń społecznych i innych kosztów pracowniczych, różnych podatków związanych z produkcją.

Dane dla jednostek zaklasyfikowanych do sektora **instytucji rządowych i samorządowych** pochodzą głównie ze sprawozdań Ministerstwa Finansów o symbolu Rb obejmujących dochody i wydatki tych jednostek. Objęte nimi są wszystkie formy organizacyjno-prawne jednostek działających w budżecie państwa i w budżetach jednostek samorządu terytorialnego.

W budżecie stosowany jest określony system grupowania dochodów i wydatków budżetowych. Dochody i wydatki budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego klasyfikowane są według działów, rozdziałów i paragrafów. Paragraf odpowiada źródłom dochodów i rodzajom wydatków budżetowych. Rozdział odpowiada jednostkom organizacyjnym lub rodzajom działalności grupującym dochody i wydatki w układzie podstawowym (paragrafowym). Dział obejmuje kilka lub kilkanaście rozdziałów. Dochody i wydatki budżetu państwa klasyfikowane są dodatkowo według części. Ujmuje się w nich dochody i wydatki poszczególnych organów władzy państwowej, naczelnych i centralnych organów administracji państwowej a także organów wymiaru sprawiedliwości oraz innych jednostek wyodrębnionych w budżecie.

Dane o gospodarce finansowej publicznych szkół wyższych oraz instytucji kultury pozyskiwane są ze sprawozdań statystycznych o symbolu odpowiednio F-01/s i F-02/dk.

Informacje o samodzielnych publicznych zakładach opieki zdrowotnej oraz instytutów badawczych prowadzących działalność leczniczą pochodzą ze sprawozdań MZ-03 z Ministerstwa Zdrowia a także z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwa Obrony Narodowej.

Sprawozdania Krajowego Funduszu Drogowego oraz pozostałych funduszy zarządzanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego wchodzących w skład sektora instytucji rządowych i samorządowych otrzymywane są z BGK.

Dane dotyczące gospodarki finansowej agencji rządowych, Polskiej Akademii Nauk, Narodowego Funduszu Zdrowia, KRUS i ZUS oraz innych podmiotów zaliczanych do sektora instytucji rządowych i samorządowych pozyskiwane są bezpośrednio ze sprawozdań finansowych tych jednostek lub ze Sprawozdania z wykonania budżetu państwa.

Dane dla przedsiębiorstw publicznych oraz szpitali publicznych działających w formie spółek kapitałowych pochodzą ze sprawozdań SP lub F01/I-01.

Dla pozostałych jednostek nie ujętych w sprawozdawczości budżetowej bądź statystycznej wykorzystywane są dane pochodzące z rachunku zysków i strat.

Transakcję dotyczącą nakładów brutto na środki trwale ustalono w oparciu o dane ze sprawozdań o symbolach Rb, SP, SP-3, F-03, SG-01 cz.4.

Jednostki wchodzące w skład sektora instytucji rządowych i samorządowych świadczą usługi rynkowe oraz usługi nierynkowe, których wartość liczona jest na poziomie kosztów bieżącej działalności poniesionych w danym roku. Elementy kosztów pogrupowano w następujące transakcje: zużycie pośrednie, wynagrodzenia brutto, składki na ubezpieczenie społeczne, inne koszty związane z zatrudnieniem oraz amortyzacja środków trwałych.

Rozmiary spożycia indywidualnego i ogólnospołecznego w tym sektorze oszacowano na poziomie wartości usług nierynkowych, tj. usług oświaty, kultury, ochrony zdrowia, wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwa, obrony narodowej itp. powiększonych o wartość transferów socjalnych w naturze przekazywanych ludności za pośrednictwem producentów rynkowych.

Informacje dla sektora **gospodarstw domowych** pochodzą głównie ze sprawozdań o symbolach SP-3, R i H.

Kategorie ekonomiczne dla grupy gospodarstw domowych prowadzących działalność gospodarczą pozarolniczą oszacowano według metody przyjętej w rachunkach sektora przedsiębiorstw niefinansowych. Grupa ta obejmuje jednostki osób fizycznych, zatrudniające do 9 pracowników. Podstawą szacunków były wyniki badania reprezentacyjnego na formularzu o symbolu SP-3.

Podstawą do opracowania transakcji dla indywidualnych gospodarstw rolnych były:

- sprawozdania o symbolu R,
- źródłowe badania reprezentacyjne zbiorów i plonów w połączeniu z finalnymi ocenami i ekspertyzami rzeczoznawców GUS ds. produkcji rolniczej,
- uogólnione wyniki reprezentacyjnych badań produkcji zwierzęcej,
- badania budżetów gospodarstw domowych GUS,
- dane z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej,
- informacje z Agencji Rynku Rolnego oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa o wypłatach środków finansowych dla rolnictwa z funduszy Unii Europejskiej.

W oparciu o uzyskane informacje sporządzono rozliczenie bilansowe dla poszczególnych produktów rolnych w podziale na kierunki rozdysponowania produkcji od strony producenta, które to rozliczenie posłużyło do oszacowania transakcji dla indywidualnych gospodarstw rolnych.

Dane o podatkach od producentów oraz podatkach od dochodów i majątku pozyskano z informacji o dochodach budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Wysokość świadczeń z ubezpieczeń społecznych i innych transferów socjalnych określa się na podstawie danych ZUS, KRUS oraz informacji z Ministerstwa Finansów o świadczeniach wypłacanych z budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Transakcje dotyczące akumulacji ustalono, w oparciu o sprawozdanie o symbolu SP-3 oraz doszacowania własne (doszacowania konceptualne oraz doszacowania do kompetencji danych).

Rachunki sektora **instytucji niekomercyjnych** działających na rzecz gospodarstw domowych zestawiane są w oparciu o dane pozyskiwane ze sprawozdań typu SOF:

- SOF-1 Sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych,
- SOF-2 Sprawozdanie z działalności związków zawodowych,
- SOF-3 Sprawozdanie z działalności partii politycznych,
- SOF-4 Sprawozdanie z działalności samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców oraz w zakresie usług religijnych dokonywane są szacunki w oparciu o raport „Finanse Kościoła Katolickiego w Polsce”, publikowany przez Katolicką Agencję Informacyjną, a także dane pochodzące z badania GUS dotyczące obrządków Kościoła Katolickiego.

Dla sektora **zagranica** głównym źródłem danych był Bilans Płatniczy, dokumenty EXTRASTAT, dokumenty INTRASTAT oraz badanie ruchu granicznego.

Sektory instytucjonalne					
Przedsiębiorstwa niefinansowe	Instytucje finansowe	Instytucje rządowe i samorządowe	Gospodarstwa domowe	Instytucje niekomercyjne działające na rzecz gosp. domowych	Zagranica
CBSG/01 F-01/o F-01/s F-01/I-01 F-02 F-03 G-05 KNF-02 KZZ PNT-01 SP SP-3 Z-06 Z-12	F-01/I-01 F-02 F-03 PNT-01 SFU-OZ SOF-1 SOF-4 SP SP-3 TFI Z-06 Z-12 Sprawozdawczość finansowa NBP (NBP) Sprawozdawczość finansowa banków (NBP) Sprawozdawczość finansowa spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (KNF) Sprawozdawczość finansowa zakładów ubezpieczeń/reasekuracji (KNF) Sprawozdawczość finansowa polskich oddziałów zakładów ubezpieczeń za granicą (KNF) Sprawozdawczość finansowa funduszy inwestycyjnych (KNF) Sprawozdawczość finansowa domów maklerskich (KNF) Sprawozdawczość finansowa towarzystw emerytalnych – powszechnych, pracowniczych (KNF) Sprawozdawczość finansowa funduszy emerytalnych – otwartych, pracowniczych, dobrowolnych (KNF) Sprawozdawczość finansowa Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego (UFG) Sprawozdawczość finansowa Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (PBUK)	Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa, dane księgowe Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Narodowego Funduszu Zdrowia, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Polskiej Akademii Nauk, Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego wojewódzkich ośrodków ruchu drogowego, dane z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wojewódzkich jednostkach doradztwa rolniczego, dane z Banku Gospodarstwa Krajowego o Krajowym Funduszu Drogowym, Funduszu Kolejowym, Funduszu Strefowym, Funduszu Termomodernizacji i Remontów, Funduszu Pożyczek i Kredytów Studenckich, Funduszu Dopłat, Funduszu Żegluga Śródlądowej, dane z Krajowego Funduszu Kapitałowego, dane z Ministerstwa Rozwoju o Funduszu Kredytu Technologicznego, dane o opłacie przejściowej oraz wypłatach od Zarządcy Rozliczeń, dane o melioracjach podstawowych, dane o drogach i mostach publicznych, raport Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, F-01/s, F-01/I-01 F-02, F-02/dk, F-03, Mz-03, Oś- 4w/n, Oś-4g, Oś-4p, PNT-01, PNT-01a, PNT-01/s, Rb-27, Rb-27S, Rb-27UE, Rb-28UE, Rb-28, Rb-28S, Rb-30S, Rb-33, Rb-34S, Rb-34PI, Rb-35, Rb-40, Rf-02, SG-01 cz.4, SP, Z-06, Z-12, rachunki zysków i strat pozostałych jednostek	BAEL BBGD CBSG/01 C-02 F-01/I-01 H-01a H-01g H-01s KNF-02 M-01 M-03 PNT-01 R-05 R-06 R-08 R-09 R-09U R-09W R-10 R-10S R-KSRA R-ZW-B R-KSRB R-ZW-S SP-3	F-03 KNF-02 PNT-01 PNT-01/s SOF-1 SOF-2 SOF-3 SOF-4	Bilans Płatniczy, INTRASTAT, EKSTRSTAT, badanie ruchu granicznego, badanie podróży zagranicznych, systemy informacyjne: MR, ARiMR, MRiRW DNU-K DNU-R

IV. Sources and use of data

The main data sources used to compile national accounts are statistical reports and administrative sources concerning:

- business activities of legal and natural persons,
- activities of financial and insurance institutions,
- activities of the state budget, budgets of local self-government entities, state earmarked funds, executive agencies, institutions of the budgetary economy and self-government budgetary establishments,
- activities of universities,
- activities of cultural institutions,
- investment activities of legal and natural persons,
- agricultural activities of legal and natural persons,
- turnover with the rest of the world.

Data for **the non-financial corporations sector** comes mainly from annual reports of enterprises with SP symbols, from various types of financial reports of enterprises concerning revenues, costs and financial results on F-01/I-01 report (until 2015).

The following information in the estimates of output was used:

- revenue from the sale of products and services,
- trade margin,
- value of goods and services for own final use,
- change in inventories of finished goods,
- change in inventories of work in progress.

In the estimates of economic figures creating the costs of enterprises, the following information on the total operating costs was used, of which:

- consumption of fixed capital,
- costs of used materials,
- costs of used energy,
- costs of used other services,
- wages and salaries,
- employers' social contributions
- taxes and fees,
- write-offs for the company social benefits fund,
- business trips,
- other costs, of which non-life insurance.

The elements of cost are included in the following transactions:

- intermediate consumption, summing up costs of used materials, costs of used energy, costs of used other services, business trips, other intermediate consumption, balance of premiums and non-life insurance compensation,
- wages and salaries,
- employers' social contributions (increased by contributions to the Labor Fund)
- other taxes on production,
- net non-life insurance.

Moreover the following information based on reports of enterprise was used: taxes, subject subsidies and other increases, interest on credits and loans received and paid, distributions from profit, changes in inventories, prizes and premiums paid out of profit.

Transactions concerning accumulation were established based on annual reports of enterprises with the SP, SP-3 symbols, F-03 reports and own estimates (conceptual and data completeness estimates).

Data for **the financial corporations sector** come from the F-02 (until 2015) and SP (from 2016) statistical reports - for large and medium-sized units from section K according to NACE Rev. 2; from SP-3 reports

regarding small units from section K according to NACE Rev. 2 (including currency exchangers); from TFI reports on financial results of investment fund companies; from SFU-OZ reports from foreign insurance/reinsurance companies operating in Poland under the law of establishing companies; from SOF-1 and SOF-4 reports for non-commercial institutions classified to the financial sector; the data on investments come from I reports.

Data on the activities of insurance companies, including Polish branches of insurance companies abroad, pension societies, employees pension funds management companies, pension funds (open/employees/voluntary), brokerage houses, investment funds as well as cooperative savings and credit unions is based on research conducted by the Polish Financial Supervision Authority.

Data for monetary institutions (banks) come from the NBP IT system. Banks provide data to the NBP in the scope specified in the Annexes to Resolution No. 53/2011 of the Management Board of Narodowy Bank Polski dated September 22, 2011 on the mode and detailed rules for banks to submit data necessary for monetary policy and periodic assessment of the financial condition of the state as well as of the financial condition of banks and banking sector risk (Journal of the NBP, No. 14, item 15).

Banking operations are grouped according to the following categories of business entities:

- financial entities (monetary financial institutions, other financial intermediaries, auxiliary institutions, insurance institutions and pension funds, international financial organizations),
- non-financial entities (enterprises, companies, cooperatives, individual entrepreneurs, private individuals, individual farmers, non-profit institutions acting for households),
- government and local government institutions (central government institutions, local government institutions, social insurance funds).

Information on income and expenses related to banks was used to calculate:

- output, being the sum of commission income from operating activities of banks and financial intermediation services indirectly measured (FISIM), i.e. the difference between the actual interest payable or receivable, and the so-called reference rate,
- transactions included in the costs of banks, and namely: intermediate consumption, gross wages, social insurance and other employee costs, various taxes related to production.

Information on revenues and costs of insurance companies was used to calculate:

- output being the difference between the actual earned premium and claims and benefits, plus supplements to premiums and taking into account the change in other technical provisions,
- transactions resulting from the costs of insurance institutions, i.e.: intermediate consumption, gross wages and salaries, social insurance and other employee costs, various taxes related to production.

Data for entities classified into **the general government sector** comes mainly from Ministry of Finance's reports with the symbol Rb, which contain revenues and expenditure of these units. They include all organizational and legal forms of units operated in the state budget and in the local budget.

There is used a specific system of grouping revenues and expenditures in the budget. Revenues and expenditures are classified according to titles, chapters and paragraphs. Paragraph corresponds to sources of revenues and types of budget expenditures. The chapter corresponds to organizational units or types of activity, grouping revenue and expenditure in the basic (paragraph) layout. The title includes several or over a dozen chapters. Revenues and expenses of the state budget are additionally classified according to parts. They include revenues and expenditure of individual state authorities, supreme and central state administration units as well as judicial authorities and other units separated in the state budget.

Data on finances of public universities and public institutions of culture are obtained from statistical reports with symbols, respectively F-01/s and F-02/dk.

Data for public health care institutions and research institutes conducting health care activities are obtained from MZ-03 reports from the Ministry of Health. Data from the Ministry of the Interior and Administration and the Ministry of National Defense are also used.

Reports of the National Road Fund and other funds managed by Bank Gospodarstwa Krajowego, which are part of the general government sector, are obtained from BGK.

Data on finances of government agencies, Polish Academy of Sciences, National Health Fund, Agricultural Social Insurance Fund, Social Insurance Institution and other entities included in the general government sector are obtained directly from the financial statements of these entities or from the Report on the implementation of the state budget.

Data for public corporations and public hospitals with status of capital companies come from reports SP or F-01/I-01.

For other entities, which are included neither in budgetary nor statistical reports, data are obtained from financial statement.

The gross fixed capital formation based on data from the reports with symbols Rb, SP, SP-3, F-03, SG-01 part 4.

Units included in the general government sector provide market services and non-market services, of which value is calculated as a sum of operating costs incurred in a given year. Cost elements are grouped into the following transactions: intermediate consumption, gross wages and salaries, social contributions, other costs related with employment and consumption of fixed capital.

Individual and collective final consumption expenditure in this sector are estimated at the level of non-market services, i.e. education, culture, health care, justice system, public safety, national defense etc., increased by the value of social transfers in kind provided to individual households via market producers.

Information for **the households sector** mainly comes from surveys with symbols SP-3, R and H.

Economic categories for households conducting economic activity outside agriculture is estimated according to methodology accepted in accounts of nonfinancial corporations sector. This group includes units of natural persons hiring up to 9 persons. The basis for the estimation was the outcome of a representative statistical survey SP-3.

The basis for transactions of private farms in agriculture are:

- surveys with symbol R,
- representative source surveys on harvests and yields combined with final recommendations and expertise of CSO experts on agricultural output,
- generalized results of representative surveys on animal output,
- CSO household budget survey,
- data from Institute of Agricultural and Food Economics,
- information from Agriculture Market Agency and The Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture regarding payments of financial resources for agriculture from European Union funds.

Based on obtained information the balancing settlement was done for each agricultural product divided on direction of disposals of production from manufacturer side, which was used to estimate transactions for private farms in agriculture.

Data about taxes on production and taxes on income and wealth came from state budget and local government units budgets.

The value of social security benefits and other social benefits is calculated on the basis of data from Social Security, Agricultural Social Insurance Fund and information from Ministry of Finance about benefits paid from state budget and local government units budgets.

Transaction concerning gross capital formation is based on SP-3 survey (and own estimates (additional conceptual and data completeness estimates).

The non-profit institutions serving households sector account is compiled on the base of SOF statistical forms, i.e.:

- SOF-1 Report on activities of foundations, associations and similar organisations,
- SOF-2 Report on trade unions,

- SOF-3 Report on activities of political parties,
- SOF-4 Report on activities of business, professional and employers’ organizations as well as the estimation within the scope of religious organizations is based on the report “Finance of the Catholic Church in Poland” published by the Catholic Information Agency as well as is based on the survey conducted by CSO concerning Catholic Church rites.

For **the rest of the world sector** the main source of data was the Balance of Payments, EXTRASTAT and INTRASTAT documents and border traffic survey.

Institutional sectors					
Non-financial corporations	Financial corporations	General government	Households	Non-profit institutions serving households	Rest of the world
CBSG/01 F-01/s F-01/I-01 F-01/o F-02 F-03 G-05 KNF-02 KZZ PNT-01 SP SP-3 Z-06 Z-12	F-01/I-01 F-02 SP F-03 PNT-01 SFU-OZ SOF-1 SOF-4 SP SP-3 TFI Z-06 Z-12 Financial reporting of the NBP (NBP) Financial reporting of banks (NBP) Financial reporting of cooperative savings and credit unions (KNF) Financial reporting of insurance / reinsurance companies (KNF) Financial reporting of Polish branches of insurance companies abroad (KNF) Financial reporting of investment funds (KNF) Financial reporting of brokerage houses (KNF) Financial reporting of pension funds - general and employee (KNF) Financial reporting of pension funds - open, employee, voluntary (KNF) Financial reporting of the Insurance Guarantee Fund (UFG) Financial reporting of the Polish Motor Insurers’ Bureau (PBUK) Financial reporting of the National Association of Cooperative Savings and Credit Unions	Report of the realization of the State budget, accounting data from Agricultural Social Insurance Fund, National Health Fund, Social Insurance Institution, Polish Academy of Science, National School of Public Administration, National School Of Judiciary And Public Prosecution, Bank Guarantee Fund, Touristic Guarantee Fund, voivodship road traffic centers, data from Ministry of Agriculture and Rural Development on agricultural advisory units, data from Bank Gospodarstwa Krajowego on National Road Fund, Railway Fund, Zone Fund, Thermo and Maintenance Fund, Student Loans and Credits Fund, Subsidy Fund, Fund for Inland Waterway Transport, Borrowers Support Fund, data from National Capital Fund, data from Technological Credit Fund from Ministry of Development, data on temporary payments and payments from made by Zarządca Rozliczeń, data on data on basic meliorations, on roads and public bridges, report of The National Broadcasting Council’s Office, F-01/s, F-01/I-01 F-02, F-02/dk, F-03, Mz-03, Oś- 4w/n, Oś-4g, Oś-4p, PNT-01, PNT-01a, PNT-01/s, Rb-27, Rb-27S, Rb-27UE, Rb-28UE, Rb-28, Rb-28S, Rb-30S, Rb-33, Rb-34S, Rb-34PI, Rb-35, Rb-40, Rf-02, SG-01 cz.4, SP, Z-06, Z-12	BAEL BBGD CBSG/01 C-02 F-01/I-01 H-01a H-01g H-01s KNF-02 M-01 M-03 PNT-01 R-05 R-06 R-08 R-09 R-09U R-09W R-10 R-10S R-KSRA R-ZW-B R-KSRB R-ZW-S SP-3	F-03 KNF-02 PNT-01 PNT-01/s SOF-1 SOF-2 SOF-3 SOF-4	Balance of Payments INTRASTAT EKSTRSTAT Non-residents’ travels to Poland. Movement of vehicles and people across the Polish – European Union countries border, Information systems: MR, ARiMR, MRiRW DNU-K DNU-R

Aneks 1

Zakres podmiotowy sektorów instytucjonalnych rachunkach narodowych

Rachunki narodowe opracowano według następujących sektorów instytucjonalnych:

- sektor przedsiębiorstw niefinansowych,
- sektor instytucji finansowych,
- sektor instytucji rządowych i samorządowych,
- sektor gospodarstw domowych,
- sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych,
- sektor zagranica.

1. Sektor przedsiębiorstw niefinansowych

Do sektora przedsiębiorstw niefinansowych zaliczono:

- a) Jednostki osób prawnych (niezależnie od liczby pracujących) prowadzące działalność gospodarczą, m.in. przedsiębiorstwa państwowe, przedsiębiorstwa komunalne, spółki (akcyjne i z.o.o.), spółdzielnie, przedsiębiorstwa zagraniczne drobnej wytwórczości.
- b) Jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej (niezależnie od liczby pracujących):
 - państwowe jednostki organizacyjne, spółki jawne, komandytowe i cywilne,
 - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, z wyłączeniem indywidualnych gospodarstw rolnych.

Jednostki instytucjonalne zaliczane do sektora przedsiębiorstw niefinansowych grupowane są w następujące podsektory instytucjonalne:

- przedsiębiorstwa niefinansowe publiczne,
- przedsiębiorstwa niefinansowe prywatne krajowe,
- przedsiębiorstwa niefinansowe pod kontrolą zagraniczną.

2. Sektor instytucji finansowych

Do **sektora instytucji finansowych** zaliczono jednostki instytucjonalne zaangażowane w pośrednictwo finansowe lub pomocniczą działalność finansową działalność ściśle związaną z pośrednictwem finansowym. Są one klasyfikowane według podstawowego rodzaju działalności zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności 2007 do sekcji K (działy 64, 65, 66).

W sektorze instytucji finansowych wyróżnia się podsektory jednostek instytucjonalnych pogrupowane wg poniższego schematu:

- **monetarne instytucje finansowe**, z tego:
 - podsektor Bank Centralny - Narodowy Bank Polski,
 - podsektor Pozostałe monetarne instytucje finansowe (instytucje przyjmujące depozyty, z wyjątkiem banku centralnego oraz Fundusze rynku pieniężnego);
- **instytucje finansowe z wyjątkiem monetarnych instytucji finansowych oraz instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalno-rentowych**, z tego:
 - podsektor fundusze inwestycyjne niebędące funduszami rynku pieniężnego,
 - podsektor pozostałe instytucje pośrednictwa finansowego, z wyjątkiem instytucji, ubezpieczeniowych i funduszy emerytalno-rentowych,
 - podsektor pomocnicze instytucje finansowe,
 - podsektor instytucje finansowe typu captive i udzielające pożyczek;

- **instytucje ubezpieczeniowe i fundusze emerytalno-rentowe**, z tego:
 - podsektor instytucje ubezpieczeniowe,
 - podsektor fundusze emerytalno-rentowe.

Każdy z wymienionych podsektorów, poza podsektorem banku centralnego, dzielony jest na:

- instytucje finansowe publiczne,
- instytucje finansowe prywatne krajowe,
- instytucje finansowe pod kontrolą zagraniczną.

3. Sektor instytucji rządowych i samorządowych

Do **sektora instytucji rządowych i samorządowych** zaliczono podmioty gospodarki narodowej:

- działające na zasadach określonych w ustawie o „finansach publicznych” (jednostki budżetowe, fundusze celowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze i instytucje gospodarki budżetowej),
- jednostki, których system finansowy został określony odrębnymi ustawami, a których podstawowym źródłem finansowania są dotacje z budżetu państwa (np. publiczne szkoły wyższe, agencje rządowe, Polska Akademia Nauk),
- fundusze zarządzane przez Bank Gospodarstwa Krajowego,
- samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej,
- szpitale publiczne działające w formie spółek kapitałowych,
- instytuty badawcze, które prowadzą działalność leczniczą,
- państwowe i samorządowe instytucje kultury,
- fundusze mające osobowość prawną, które są powiązane z budżetem państwa lub budżetami jednostek samorządu terytorialnego,
- instytucje obsługujące fundusze ubezpieczeń społecznych (ZUS, KRUS), Fundusz Pracy oraz Narodowy Fundusz Zdrowia,
- Bankowy Fundusz Gwarancyjny,
- jednostki niekomercyjne kontrolowane przez sektor instytucji rządowych i samorządowych, w tym fundacje Skarbu Państwa,
- inne podmioty realizujące zadania z zakresu polityki państwa oraz przedsiębiorstwa publiczne, które zgodnie z metodologią ESA 2010 zostały zaliczone do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

W polskich rachunkach narodowych rozróżnia się następujące podsektory sektora instytucji rządowych i samorządowych:

- instytucje rządowe na szczeblu centralnym,
- instytucje samorządowe na szczeblu lokalnym,
- fundusze zabezpieczenia społecznego.

4. Sektor gospodarstw domowych

Sektor gospodarstw domowych obejmuje osoby fizyczne pracujące na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie oraz osoby fizyczne pracujące poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie z liczbą pracujących do 9 osób i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową, a także osoby fizyczne uzyskujące dochód z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł.

Sektor gospodarstw domowych obejmuje:

- osoby lub grupy osób, uzyskujące dochód z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł, których podstawową funkcją jest konsumpcja,
- osoby fizyczne pracujące na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie,
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą z liczbą pracujących do 9 osób i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową,
- osoby przebywające na stałe w instytucjach, posiadające niewielką autonomię działania czy podejmowania decyzji w kwestiach ekonomicznych lub nieposiadające jej wcale (np. członkowie wspólnot religijnych żyjący w zakonach i klasztorach, pacjenci przebywający przez długi okres czasu w szpitalach, więźniowie odbywający długotrwałe kary więzienia, osoby w podeszłym wieku mieszkające na stałe w domach opieki),

- instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych, nieposiadające osobowości prawnej lub takie, które posiadają osobowość prawną, ale których znaczenie jest niewielkie,
- osoby lub grupy osób które produkują wyroby i niefinansowe usługi wyłącznie na własne cele finalne (właściciele mieszkań produkujący usługi mieszkaniowe na własne cele finalne oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników do prac domowych).

W polskich rachunkach narodowych rozróżniane są następujące podsektory sektora gospodarstw domowych:

- pracodawcy i pracujący na własny rachunek
 - w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie,
 - poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
- osoby fizyczne
 - pracujące najemnie,
 - otrzymujące emeryturę i rentę,
 - utrzymujące się z niezarobkowych źródeł dochodów,
 - pozostałe.

5. Sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych

Sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych obejmuje instytucje niekomercyjne posiadające osobowość prawną, działające na rzecz gospodarstw domowych i będące prywatnymi producentami nierynkowych wyrobów i usług. Do sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych zaliczono: organizacje społeczne, partie polityczne, organizacje związków zawodowych, towarzystwa i stowarzyszenia, fundacje oraz jednostki organizacji wyznaniowych (Kościół Katolicki i inne kościoły oraz związki wyznaniowe), kluby społeczne, kulturalne i sportowe.

W sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych nie wyróżnia się podsektorów.

6. Sektor zagranica

Do **sektora zagranica** zaliczono podmioty gospodarcze, bez charakterystycznych funkcji i przychodów, będące własnością jednostek zagranicznych i współpracujące z jednostkami krajowymi. Zagranica pełni zatem rolę podobną do sektora instytucjonalnego, z tym że jednostki będące nierezydentami włączone są do systemu tylko wtedy, gdy zaangażowane są w transakcje z jednostkami instytucjonalnymi będącymi rezydentami.

Zgodnie z systemem ESA 2010, do sektora zagranica nie są zaliczane tzw. umowne jednostki będące rezydentami, tj:

- a. te części jednostek będących nierezydentami, które posiadają centrum głównych interesów ekonomicznych na terytorium ekonomicznym danego kraju;
- b. jednostki będące nierezydentami, które są właścicielami gruntów lub budynków na terytorium ekonomicznym danego kraju, ale jedynie w zakresie transakcji odnoszących się do tych gruntów lub budynków.

Podstawowy podział sektora zagranica wyróżnia następujące podsektory:

- państwa członkowskie oraz instytucje i organy Unii Europejskiej;
- państwa niebędące członkami Unii Europejskiej oraz organizacje międzynarodowe niebędące rezydentami Unii Europejskiej.

Aneks 2

Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej

Przedmiotem porównań międzynarodowych jest produkt krajowy brutto określony od strony rozdysponowania jako suma końcowego wykorzystania wyrobów i usług przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami (spożycia i akumulacji brutto), powiększonego o eksport i pomniejszonego o import od towarów i usług. Dla celów porównań międzynarodowych prowadzonych w ramach wspólnego programu Eurostatu i OECD (Eurostat-OECD PPP Programme) PKB oraz jego poszczególne agregaty są wyrażone w jednolitej umownej walucie, której jednostką jest Standard Siły Nabywczej (Purchasing Power Standard), w skrócie PPS.

Do przeliczeń PKB na wspólną umowną walutę PPS stosuje się parytety siły nabywczej walut (Purchasing Power Parities – PPP). Przeliczenia PKB na wspólną umowną walutę PPS umożliwiają nie tylko ocenę realnych różnic w poziomie PKB oraz porównanie siły nabywczej walut i poziomu cen między poszczególnymi krajami, ale również ocenę różnic w wewnętrznej strukturze cen każdego z krajów.

1. Definicje

Parytety siły nabywczej (PPP) – są to przeliczniki walutowe odzwierciedlające realną siłę nabywczą waluty krajowej na rynku danego kraju w relacji do jednostki średniej umownej waluty porównywanych krajów (1 PPS). Wskaźnik parytetu siły nabywczej (PPP) dla danego kraju jest definiowany jako liczba jednostek waluty tego kraju, niezbędna do zakupienia w tym kraju takiej samej ilości towarów i usług, jaką można zakupić w pozostałych krajach za jedną jednostkę wspólnej umownej waluty (1 PPS).

PKB obliczony wg parytetu siły nabywczej (w PPS) – określany jako „realny PKB”, ponieważ przeliczenie wartości PKB z waluty krajowej na wspólną umowną walutę (PPS) eliminuje różnice cen pomiędzy krajami, co umożliwia bezpośrednie porównanie wolumenów PKB badanych krajów.

Wskaźniki parytetu siły nabywczej (PPP) – umożliwiają przeliczenie składowych kategorii PKB (spożycie, akumulacja) na wspólną umowną walutę (PPS), nie zapewniają jednak addytywności wyników. Oznacza to, że suma składowych PKB wyrażonych w PPS nie musi być zgodna z wartością PKB ogółem w PPS. Z tego też powodu wyniki porównań PKB ogółem oraz jego kategorii składowych, wyrażonych we wspólnej umownej walucie (PPS), należy analizować oddzielnie na każdym poziomie agregacji.

2. Podstawa prawna

Parytety siły nabywczej są obliczane zgodnie z Rozporządzeniem Nr 1445/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. ustanawiającym wspólne zasady dostarczania podstawowych informacji w sprawie parytetów siły nabywczej oraz ich wyliczenia i rozpowszechniania. Wszystkie kraje Unii Europejskiej (UE) są obowiązane do corocznego udziału w międzynarodowych porównaniach Eurostat-OECD PPP Programme oraz dostarczania danych niezbędnych dla obliczeń PPP.

Od 1 września 2014 r. dane wykorzystywane w badaniach PPP są opracowywane zgodnie z aktualnie obowiązującym Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010).

3. Zasady metodologiczne

Zasady prowadzenia międzynarodowych porównań Eurostat-OECD PPP Programme są szczegółowo opisane w podręczniku „Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities”, Eurostat

Methodologies and Working papers, 2012 edition⁶. Ponadto, dodatkowe informacje na temat metodologii badań PPP znajdują się w publikacjach i artykułach zamieszczonych na stronach Eurostatu.

Parytety siły nabywczej dla rynkowych wyrobów i usług są obliczane przez Eurostat według zharmonizowanej metodologii badań PPP oraz zgodnie z zasadami zestawiania rachunków narodowych w krajach członkowskich UE.

Podstawą wyliczeń wskaźników PPP są notowania cen (wybranych reprezentantów na rynku krajowym), prowadzone jednocześnie we wszystkich uczestniczących krajach, dla jednakowej próby produktów. W badaniu dąży się przy tym do zachowania warunków porównywalności (cechy fizyczne, parametry techniczne, użyteczność, jakość) oraz reprezentatywności badanych towarów (dostępność na rynku oraz znaczący udział w strukturze wydatków PKB). W przypadku usług nierynkowych stosuje się metody kosztowe, tj. oparte na kosztach jednostkowych (quasi-ceny).

Badania cen są prowadzone dla następujących kategorii/grup wydatków PKB:

- spożycie indywidualne w sektorze gospodarstw domowych (dla 224 podstawowych grup wydatków),
- nakłady brutto na środki trwałe (wyroby, maszyny i urządzenia inwestycyjne, obiekty budowlane i prace inżynierskie).

Eurostat, we współpracy z krajami uczestniczącymi w badaniu, opracowuje szczegółowe wytyczne i instrukcje dla każdego badania cen, a następnie prowadzi wnikliwą weryfikację wyników badania.

Do przeliczeń obrotów handlu zagranicznego stosuje się oficjalne kursy walut. Wyniki PPP obliczone napoziomie grupy produktów agregowane są do poziomu PKB ogółem. Do agregacji, jako wagi, wykorzystywane są struktury wydatków odpowiednich dla danej grupy produktów. Zagregowane PPP stosowane są do obliczeń PKB i jego agregatów w ujęciu realnym oraz przestrzennych indeksów wolumenu.

4. Wyniki PPP – tablice i podsumowanie

Za koordynację dostarczania podstawowych informacji, wyliczenie i publikację wyników odpowiada Eurostat. Publikowane są następujące dane:

- wskaźniki PPP na poziomie: produktu krajowego brutto, spożycia gospodarstw domowych oraz spożycia indywidualnego skorygowanego – w jednostkach waluty krajowej za 1 PPS,
- produkt krajowy brutto, spożycie gospodarstw domowych oraz spożycie indywidualne skorygowane – w PPS, ogółem i na 1 mieszkańca,
- wskaźniki poziomu cen w relacji do średniej 28 krajów Unii Europejskiej.

Wyniki PPP są udostępniane dwa razy w roku: w czerwcu i grudniu, przy czym dla roku t-3 są to wyniki ostateczne, a za lata t-1 i t-2 wyniki wstępne.

Począwszy od 2020 r., w związku z opuszczeniem Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię z dniem 31 stycznia 2020 r., Eurostat udostępnia wyniki porównań międzynarodowych zarówno w odniesieniu do Unii Europejskiej obejmującej 28 krajów, jak również obliczonych z uwzględnieniem nowego składu UE. Dotyczy to nie tylko nowych danych - w celach porównawczych Eurostat przeliczył również wyniki z lat poprzedzających Brexit, przyjmując jako bazę porównawczą dane dla 27 państw członkowskich z pominięciem Wielkiej Brytanii. Ponieważ niniejsza publikacja dotyczy lat 2015–2018, wyniki międzynarodowych porównań PKB zostały omówione w odniesieniu do aktualnego dla tego okresu, pełnego składu UE. Dodatkowo, w odpowiedzi na politykę publikacyjną Eurostatu, po raz pierwszy zaprezentowane zostały dane nt. produktu krajowego brutto krajów Unii Europejskiej w 2018 r. obliczonego według parytetu siły nabywczej przy założeniu, że Wielka Brytania nie jest członkiem UE. Porównanie dwóch zestawów wyników dla 2018 r. zostało zamieszczone na końcu aneksu.

⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5923225/KS-RA-12-023-EN.PDF>

Tablica 14. Wskaźniki parytetu siły nabywczej (PPP) w zakresie PKB w krajach UE

Wyszczególnienie		2015	2016	2017	2018	2018
		UE-28				
Kraj	Waluta	Liczba jednostek waluty krajowej za 1 PPS				
Unia Europejska (UE-28)	PPS	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0193
Unia Europejska (UE-27)	PPS	0,9562	0,9718	0,9813	0,9811	1,0000
Austria	EUR	1,0624	1,0872	1,1063	1,1065	1,1278
Belgia	EUR	1,0640	1,0930	1,1099	1,1101	1,1315
Bułgaria	BGN	0,9027	0,9329	0,9681	0,9934	1,0126
Chorwacja	HRK	4,6714	4,7328	4,7780	4,8044	4,8971
Cypr	EUR	0,8820	0,8709	0,8830	0,8791	0,8961
Czechy	CZK	17,2073	17,5993	17,7741	17,8839	18,2288
Dania	DKK	9,7160	9,9076	9,8392	9,7718	9,9602
Estonia	EUR	0,7150	0,7387	0,7663	0,7813	0,7963
Finlandia	EUR	1,2073	1,2327	1,2400	1,2373	1,2612
Francja	EUR	1,0756	1,0916	1,1006	1,0910	1,1120
Grecja	EUR	0,8101	0,8237	0,8272	0,8177	0,8335
Hiszpania	EUR	0,8841	0,8993	0,9048	0,9152	0,9329
Irlandia	EUR	1,0769	1,1115	1,1360	1,1369	1,1588
Litwa	EUR	0,5930	0,6136	0,6345	0,6504	0,6629
Luksemburg	EUR	1,1721	1,1921	1,2126	1,2199	1,2435
Łotwa	EUR	0,6618	0,6781	0,6955	0,7096	0,7233
Malta	EUR	0,7976	0,8159	0,8300	0,8424	0,8587
Niderlandy	EUR	1,0773	1,1132	1,1179	1,1255	1,1472
Niemcy	EUR	1,0349	1,0532	1,0634	1,0684	1,0890
Polska	PLN	2,3476	2,4249	2,4948	2,5299	2,5787
Portugalia	EUR	0,7780	0,7996	0,8257	0,8344	0,8505
Rumunia	RON	2,2116	2,2347	2,3039	2,4074	2,4538
Słowacja	EUR	0,6538	0,7042	0,7220	0,7284	0,7425
Słowenia	EUR	0,7917	0,8076	0,8151	0,8212	0,8370
Szwecja	SEK	11,7762	12,3463	12,5211	12,7338	12,9793
Węgry	HUF	176,2940	184,7680	192,9440	199,3250	203,1680
Wielka Brytania	GBP	0,9211	0,9636	0,9795	0,9910	1,0102
Włochy	EUR	0,9825	0,9803	0,9859	0,9847	1,0037

Źródło: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, czerwiec 2020.

Zaprezentowane wskaźniki parytetu siły nabywczej (PPP) obliczone na poziomie PKB ogółem, oznaczają liczbę jednostek waluty krajowej niezbędnej do zakupu w danym kraju takiej samej ilości produktów, jaką można zakupić na rynkach innych krajów za 1 PPS. Ponieważ wskaźniki parytetu (PPP) oblicza się na podstawie rynkowych cen bieżących, siła nabywcza jednostki wspólnej umownej waluty (PPS) nie jest stała. Parytety siły nabywczej ulegają zmianom w zależności od poziomu cen na rynkach krajowych oraz od struktury wydatków PKB w poszczególnych krajach. Dlatego też możliwość wykorzystania wyników badań PPP jest ograniczona do porównań przestrzennych i tylko w niewielkim stopniu mogą być one wykorzystane w porównaniach czasowych.

Tablica 15. Produkt krajowy brutto w krajach UE według parytetu siły nabywczej

Wyszczególnienie ⁷	2015	2016	2017	2018	2018
	UE-28				UE-27
	w mln PPS				
Unia Europejska (UE-28)	14 855 284	14 985 323	15 409 938	15 908 136	15 607 156
Unia Europejska (UE-27)	12 774 150	12 914 531	13 294 993	13 744 443	13 484 399
Niemcy	2 927 915	2 975 789	3 051 403	3 130 254	3 071 030
Wielka Brytania	2 081 135	2 070 793	2 114 945	2 163 693	2 122 757
Francja	2 044 005	2 046 667	2 085 286	2 156 899	2 116 091
Włochy	1 684 924	1 729 793	1 761 501	1 793 673	1 759 737
Hiszpania	1 218 864	1 238 541	1 284 095	1 313 515	1 288 663
Polska	766 851	767 502	797 390	838 172	822 314
Niderlandy	640 522	636 336	660 297	687 746	674 734
Belgia	391 642	393 643	401 818	413 960	406 128
Rumunia	322 205	342 383	372 360	395 621	388 136
Szwecja	361 787	357 599	369 384	379 173	371 999
Austria	324 046	328 631	334 732	348 588	341 993
Czechy	267 083	270 919	283 967	297 673	292 041
Irlandia	244 072	244 424	261 556	285 023	279 631
Portugalia	231 003	233 217	237 325	244 853	240 220
Dania	209 588	212 748	221 065	229 842	225 493
Grecja	218 823	214 273	217 858	225 881	221 607
Węgry	197 313	194 278	201 277	214 032	209 982
Finlandia	175 090	176 453	182 130	188 808	185 235
Słowacja	122 001	115 083	117 071	123 016	120 689
Bułgaria	98 966	101 928	105 682	110 421	108 332
Chorwacja	72 718	74 199	76 690	79 711	78 203
Litwa	62 939	63 390	66 616	69 600	68 283
Słowenia	49 073	49 983	52 740	55 717	54 663
Luksemburg	44 422	46 024	46 853	49 227	48 295
Łotwa	36 911	36 977	38 532	40 947	40 172
Estonia	29 067	29 368	31 027	33 325	32 694
Cypr	20 213	21 671	22 695	24 045	23 590
Malta	12 107	12 710	13 641	14 723	14 445

Źródło: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, czerwiec 2020.

Zgodnie z wynikami opublikowanymi przez Eurostat w czerwcu 2020 r., w 2018 r. Niemcy dysponowały największym realnym PKB wśród wszystkich 28 krajów UE wynoszącym ponad 3 130 mld PPS. Realny PKB Wielkiej Brytanii i Francji ukształtował się na podobnym poziomie, odpowiednio 2 164 mld PPS i 2 157 mld PPS. Wśród krajów UE, których realny PKB wyniósł powyżej 1 mld PPS znalazły się Włochy – 1 794 mld i Hiszpania – 1 314 mld PPS. Polska, podobnie jak w latach ubiegłych, zajmowała szóste miejsce w UE na poziomie 838 mld PPS. Kolejne miejsca w rankingu objęły Niderlandy z realnym PKB wynoszącym 688 mld PPS oraz Belgia – 414 mld PPS. Trzy kraje: Rumunia, Szwecja i Austria dysponowały realnym PKB w wysokości ponad 300 mld PPS. Czechy, Irlandia, Portugalia, Dania, Grecja i Węgry miały realny PKB powyżej 200 mld PPS. Finlandia, Słowacja i Bułgaria osiągnęły poziom realnego PKB wyższy niż 100 mld PPS, a Chorwacja, Litwa i Słowenia – wyższy niż 50 mld PPS. Pozostałe kraje: Luksemburg, Łotwa, Estonia, Cypr i Malta osiągnęły poziom poniżej 50 mld PPS.

⁷ Kolejność krajów wyznaczono zgodnie z rankingiem PKB wyrażonego w PPS w 2018 r.

W 2018 r. pięć największych pod względem PKB krajów Europy (Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy i Hiszpania) dysponowało łącznie niemal 2/3 realnego PKB całej UE. Udział Polski wyniósł ponad 5%, a Niderlandów ponad 4% PKB całej UE. Cztery kolejne kraje (Belgia, Rumunia, Szwecja i Austria) stanowiły łącznie blisko 10% realnego PKB całej Unii Europejskiej. Realny PKB pozostałych 17 krajów stanowił łącznie około 15%.

Tablica 16. Udział krajów w PKB Unii Europejskiej według parytetu siły nabywczej

Wyszczególnienie ^a	2015	2016	2017	2018	2018
	UE-28				UE-27
	w %				
Unia Europejska (UE-28)	100,00	100,00	100,00	100,00	–
Unia Europejska (UE-27)	85,99	86,18	86,28	86,40	100,00
Niemcy	19,70	19,84	19,82	19,68	22,77
Wielka Brytania	14,01	13,82	13,72	13,60	–
Francja	13,76	13,66	13,53	13,56	15,69
Włochy	11,34	11,54	11,43	11,28	13,05
Hiszpania	8,20	8,27	8,33	8,26	9,56
Polska	5,16	5,12	5,17	5,27	6,10
Niderlandy	4,31	4,25	4,28	4,32	5,00
Belgia	2,64	2,63	2,61	2,60	3,01
Rumunia	2,17	2,28	2,42	2,49	2,88
Szwecja	2,44	2,39	2,40	2,38	2,76
Austria	2,18	2,19	2,17	2,19	2,54
Czechy	1,80	1,81	1,84	1,87	2,17
Irlandia	1,64	1,63	1,70	1,79	2,07
Portugalia	1,56	1,56	1,54	1,54	1,78
Dania	1,41	1,42	1,43	1,44	1,67
Grecja	1,47	1,43	1,41	1,42	1,64
Węgry	1,33	1,30	1,31	1,35	1,56
Finlandia	1,18	1,18	1,18	1,19	1,37
Słowacja	0,82	0,77	0,76	0,77	0,90
Bułgaria	0,67	0,68	0,69	0,69	0,80
Chorwacja	0,49	0,50	0,50	0,50	0,58
Litwa	0,42	0,42	0,43	0,44	0,51
Słowenia	0,33	0,33	0,34	0,35	0,41
Luksemburg	0,30	0,31	0,30	0,31	0,36
Łotwa	0,25	0,25	0,25	0,26	0,30
Estonia	0,20	0,20	0,20	0,21	0,24
Cypr	0,14	0,14	0,15	0,15	0,17
Malta	0,08	0,08	0,09	0,09	0,11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, czerwiec 2020 r.

Kluczowym wskaźnikiem służącym porównaniu rozwoju gospodarczego krajów Unii Europejskiej jest poziom realnego PKB na 1 mieszkańca (Tablica 17).

^a Kolejność krajów wyznaczono zgodnie z rankingiem PKB wyrażonego w PPS w 2018 r.

Tablica 17. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w krajach UE według parytetu siły nabywczej

Wyszczególnienie ⁹	2015	2016	2017	2018	2018
	UE-28				UE-27
	w PPS				
Unia Europejska (UE-28)	29 100	29 300	30 100	31 000	30 400
Unia Europejska (UE-27)	28 700	29 000	29 800	30 700	30 200
Luksemburg	78 000	78 800	78 500	80 900	79 300
Irlandia	52 000	51 500	54 500	58 600	57 500
Niderlandy	37 800	37 400	38 500	39 900	39 200
Dania	36 900	37 100	38 300	39 700	38 900
Austria	37 600	37 600	38 100	39 400	38 700
Niemcy	35 800	36 100	36 900	37 800	37 000
Szwecja	36 900	36 000	36 700	37 300	36 600
Belgia	34 700	34 700	35 300	36 200	35 500
Finlandia	31 900	32 100	33 100	34 200	33 600
Wielka Brytania	32 000	31 500	32 000	32 600	32 000
Francja	30 700	30 600	31 100	32 100	31 500
Malta	27 200	27 900	29 100	30 300	29 800
Włochy	27 700	28 500	29 100	29 700	29 100
Hiszpania	26 300	26 700	27 600	28 100	27 600
Czechy	25 300	25 600	26 800	28 000	27 500
Cypr	23 800	25 400	26 400	27 600	27 100
Słowenia	23 800	24 200	25 500	26 900	26 400
Estonia	22 100	22 300	23 600	25 300	24 800
Litwa	21 700	22 100	23 600	24 800	24 400
Portugalia	22 300	22 600	23 000	23 800	23 400
Słowacja	22 500	21 200	21 500	22 600	22 200
Węgry	20 000	19 800	20 600	21 900	21 500
Polska	19 900	20 000	20 800	21 800	21 400
Łotwa	18 700	18 900	19 800	21 300	20 900
Grecja	20 200	19 900	20 300	21 000	20 600
Rumunia	16 300	17 400	19 000	20 300	19 900
Chorwacja	17 300	17 800	18 600	19 500	19 100
Bułgaria	13 800	14 300	14 900	15 700	15 400

Źródło: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, czerwiec 2020.

W 2018 r. średni realny PKB na 1 mieszkańca UE wyniósł 31 000 PPS. Jedenaście krajów UE osiągnęło poziom realnego PKB na 1 mieszkańca wyższy, a siedemnaście krajów niższy od średniej dla całej UE. Krajem o najwyższym realnym PKB na 1 mieszkańca był Luksemburg, a najniższym – Bułgaria.

W 2018 r. realny PKB na 1 mieszkańca w Luksemburgu przekroczył ponad 2,5-krotnie średni poziom realnego PKB w UE. Wynik ten nie odzwierciedla jednak rzeczywistej sytuacji ekonomicznej Luksemburga ze względu na liczbę osób pracujących na terenie tego kraju, znacznie przekraczającą liczbę osób faktycznie w nim zamieszkujących. W pozostałych krajach z realnym PKB na 1 mieszkańca wyższym od średniego w UE, wskaźnik wolumentu, w 2018 r. nie przekroczył 130%, za wyjątkiem Irlandii (189%). W Niderlandach,

⁹ Kolejność krajów wyznaczono zgodnie z rankingiem PKB na 1 mieszkańca wyrażonego w PPS w 2018 r..

Danii, Austrii, Niemczech i Szwecji poziom realnego PKB na 1 mieszkańca był wyższy od średniego o 20% i więcej. Do pozostałych krajów, których poziom realnego PKB na 1 mieszkańca był wyższy niż średnia UE, należy zaliczyć Belgię, Finlandię, Wielką Brytanię oraz Francję. Większe zróżnicowanie można zaobserwować w krajach dysponujących realnym PKB na 1 mieszkańca niższym niż średnia UE. Siedem krajów (Malta, Włochy, Hiszpania, Czechy, Cypr, Słowenia, Estonia) dysponowały realnym PKB na 1 mieszkańca stanowiącym ponad 80% średniej unijnej. W dziewięciu krajach (Litwie, Portugalii, Słowacji, Węgrzech, Polsce, Łotwie, Grecji, Rumunii i Chorwacji) poziom realnego PKB na 1 mieszkańca znajdował się w przedziale 60–80% średniego poziomu w Unii Europejskiej. Najniższy poziom realnego PKB na 1 mieszkańca odnotowano w Bułgarii, tj. 49% niższy od średniego poziomu w UE.

Tablica 18. Indeksy wolumenu produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w krajach UE według parytetu siły nabywczej

Wyszczególnienie ¹⁰	2015	2016	2017	2018	2018
	UE-28				UE-27
	UE=100				
Unia Europejska (UE-28)	100	100	100	100	101
Unia Europejska (UE-27)	99	99	99	99	100
Luksemburg	268	269	261	261	263
Irlandia	178	176	181	189	191
Niderlandy	130	128	128	129	130
Dania	127	127	127	128	129
Austria	129	128	127	127	128
Niemcy	123	123	123	122	123
Szwecja	127	123	122	120	121
Belgia	119	119	117	117	118
Finlandia	110	110	110	111	111
Wielka Brytania	110	108	106	105	106
Francja	105	105	103	104	104
Malta	93	95	97	98	99
Włochy	95	97	97	96	97
Hiszpania	90	91	92	91	91
Czechy	87	87	89	90	91
Cypr	82	87	88	89	90
Słowenia	82	83	85	87	87
Estonia	76	76	78	82	82
Litwa	74	75	78	80	81
Portugalia	77	77	77	77	77
Słowacja	77	72	72	73	73
Węgry	69	68	68	71	71
Polska	68	68	69	70	71
Łotwa	64	64	66	69	69
Grecja	69	68	67	68	68
Rumunia	56	59	63	66	66
Chorwacja	59	61	62	63	63
Bułgaria	47	49	50	51	51

Źródło: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, czerwiec 2020.

¹⁰ Kolejność krajów wyznaczono zgodnie z rankingiem PKB na 1 mieszkańca wyrażonego w PPS w 2018 r.

Porównanie obu zestawów danych UE-27 i UE-28 dla 2018 r. wskazuje, że wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej jedynie w niewielkim stopniu wpływa na wyniki międzynarodowych porównań PKB. Oczywiście, wyłączenie PKB Wielkiej Brytanii, stanowiącego blisko 14% produktu krajowego brutto UE zrzeszającej 28 państw, w znacznym stopniu wpłynęło na wielkość PKB Unii Europejskiej i spowodowało procentowy wzrost udziału pozostałych państw członkowskich w unijnym PKB (w przypadku Polski dla 2018 r. – z 5,27% do 6,10%). Obniżenie realnego PKB Unii Europejskiej oraz zmniejszenie bazy porównawczej do 27 krajów wpłynęło na wysokość parytetów siły nabywczej dla produktu krajowego brutto. Analizując dane dla 2018 r. zauważalny jest wzrost wartości PPP o około 1,93% dla każdego kraju. Z kolei większy parytet siły nabywczej spowodował zmniejszenie realnego PKB przedstawionego w PPS. W 2018 r. dla każdego kraju biorącego udział w porównaniach oznacza to zmniejszenie realnego PKB o około 1,89% w stosunku do PKB obliczonego według parytetu siły nabywczej dla 28 państw członkowskich. Niższe wartości osiągnęły również wskaźniki PKB na 1 mieszkańca wyrażone w PPS (dla Polski odpowiednio 21 800 PPS w przypadku obliczeń dla UE-28 i 21 400 PPS przy bazie UE-27). Należy jednak zachować szczególną ostrożność przy interpretacji przedstawionych wyników. Wyłączenie Wielkiej Brytanii z obliczeń w żaden sposób nie powoduje spadku produktu krajowego brutto poszczególnych krajów wyrażonego w walucie krajowej. Różnice w wielkości PKB wyrażonego w wirtualnej walucie PPS wynikają wyłącznie z przyczyn czysto matematycznych spowodowanych zmianą kursu PPS względem krajowych walut. Analiza wyników dla 2018 r. w odniesieniu do indeksu wolumenu PKB na 1 mieszkańca wskazuje, że przejście z bazy porównawczej UE-28 na UE-27 miało ograniczony wpływ na wyniki porównań międzynarodowych. Przyjęcie za podstawę obliczeniową danych dla UE-27 spowodowało dla większości krajów wzrost indeksu wolumenu PKB na 1 mieszkańca o 1 punkt. Indeksy dwóch krajów znajdujących się na czele rankingu tj. Luksemburga i Irlandii wzrosły o 2 punkty, natomiast dla 12 krajów pozostały bez zmian.

Aneks 3

Szara gospodarka i działalność nielegalna w rachunkach narodowych

1. Zakres szacunków rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej

Cechą nadrzędną systemu rachunków narodowych, obowiązującego w krajach Unii Europejskiej, jest zapewnienie kompletności szacunków produktu krajowego brutto i dochodu narodowego brutto. Oznacza to, że w rachunkach narodowych, obok produkcji bezpośrednio obserwowalnej na podstawie danych z badań statystycznych i danych administracyjnych, uwzględniana jest również produkcja nieobserwowana, w tym szara gospodarka i działalność nielegalna.

Szara gospodarka obejmuje działania produkcyjne w sensie ekonomicznym, całkowicie legalne (pod względem spełniania norm i regulacji prawnych), ale ukrywane przed władzami publicznymi z następujących przyczyn:

- aby uniknąć płacenia podatku dochodowego, podatku od wartości dodanej (VAT) i pozostałych podatków,
- aby uniknąć płacenia składek na ubezpieczenie społeczne,
- aby uniknąć stosowania wymogów prawa takich jak: płaca minimalna, maksymalny czas pracy, warunki bezpieczeństwa pracy,
- aby uniknąć procedur administracyjnych takich jak wypełnianie kwestionariuszy statystycznych i innych formularzy.

Istotą szarej gospodarki jest zatem, m.in.: ukrywanie części dochodu w celu uniknięcia opodatkowania, zatrudnianie pracowników „na czarno”, rejestrowanie się pracujących na własny rachunek jako bezrobotni.

Działalność nielegalna obejmuje:

- produkcję wyrobów i usług, których sprzedaż, rozprowadzanie lub posiadanie jest zabronione przez prawo,
- działalność produkcyjną, która jest zwykle legalna, lecz staje się nielegalna, gdy jest wykonywana przez producentów nie mających do tego prawa, np. praktyka medyczna bez licencji.

Dane dla lat 2015–2018 prezentowane w niniejszej publikacji uwzględniają szacunki rozmiarów szarej gospodarki dla:

- zarejestrowanych podmiotów gospodarczych z liczbą pracujących do 9 osób bez względu na formę prawną oraz podmiotów sektora prywatnego bez spółdzielni z liczbą pracujących od 10 do 49 osób.

Szacunki dokonano dla:

- zaniżonej produkcji i dochodów w informacjach przekazywanych do statystyki,
- uchylania się od płacenia podatku od towarów i usług (tzw. VAT fraud),
- osób fizycznych z tytułu wykonywania pracy nierejestrowanej, głównie w działalności usługowej, w tym działalności polegającej na świadczeniu usług seksualnych.

W ramach działalności nielegalnej ujęto szacunki dotyczące:

- działalności osób czerpiących korzyści majątkowe z tytułu świadczenia usług prostytucji przez inne osoby (działalność sutenerska),
- produkcji i handlu narkotykami,
- przemytu papierosów.

Należy zauważyć, że nie zawsze istnieje wyraźna granica pomiędzy szarą gospodarką a działalnością nielegalną. W polskich rachunkach narodowych, ze względu na specyfikę krajową, zaistniała potrzeba rozdzielenia dokonanych dla prostytucji oszacowań na część należącą do szarej strefy (do której zaliczyć należy dochody bezpośrednio uzyskiwane przez osoby świadczące usługi seksualne) i do działalności nielegalnej (zabronione przez prawo sutenerstwo).

2. Metody przyjęte do szacunków rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej

2.1 W szacunkach rozmiarów szarej gospodarki wykorzystano:

- metodę bezpośrednią,
- badanie pracy nierejestrowanej poprzez badania rynku pracy (badanie aktywności ekonomicznej ludności oraz badanie modułowe pracy nierejestrowanej),
- szacunki działalności związanej ze świadczeniem usług seksualnych.

Metoda bezpośrednia posłużyła do oszacowania produkcji ukrytej w zarejestrowanych podmiotach gospodarczych. Badaniami objęto podmioty gospodarcze z liczbą pracujących do 9 osób bez względu na szczególną formę organizacyjną oraz podmioty sektora prywatnego (bez spółdzielni) z liczbą pracujących od 10 do 49 osób. Metoda bezpośrednia szacunku polega na oszacowaniu normatywów przeciętnej wydajności pracy i przeciętnego wynagrodzenia na jednego pracującego. Normatywy te następnie wykorzystano do wyszacowania przeciętnych przychodów na jednego pracującego, które z kolei stanowiły podstawę do oszacowania produkcji globalnej, zużycia pośredniego i wartości dodanej brutto.

Oszacowania normatywów dokonano w podziale na:

- sekcje według Polskiej Klasyfikacji Działalności,
- rodzaje miejscowości (gminy, miasta-gminy, miasta),
- liczbę pracujących (1– 2 osoby, 3– 4 osoby, 5 osób, powyżej 5 osób).

Badania rynku pracy wykorzystano do oszacowania rozmiarów szarej gospodarki w zakresie działalności osób fizycznych wykonujących pracę nierejestrowaną, głównie działalność usługową.

W badaniu tym zostały wykorzystane:

- oficjalne statystyki dotyczące wynagrodzeń, liczby pracujących i zarejestrowanych bezrobotnych,
- wyniki reprezentacyjnego badania i aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) prowadzonego przez Departamenty GUS: Badań Demograficznych oraz Rynku Pracy,
- badanie modułowe pracy nierejestrowanej za rok 2014, 2017 oraz 2018.

W oparciu o wyniki powyższych badań oszacowano liczbę pracujących w szarej gospodarce ogółem oraz w podziale na sekcje PKD 2007.

Do oszacowania produkcji oraz kosztów jej wytworzenia przez osoby fizyczne wykonujące pracę nierejestrowaną wykorzystano, obliczone na podstawie danych wynikowych z badania SP-3 (dotyczącego zarejestrowanych jednostek małych zatrudniających do 9 osób), przeciętne wynagrodzenia oraz odpowiednio wyliczone wskaźniki relacji. Produkcję globalną obliczono jako iloczyn oszacowanej liczby pracujących, przeciętnych wynagrodzeń oraz wskaźnika relacji wynagrodzeń do produkcji globalnej dla małych podmiotów zarejestrowanych. Koszty wytworzenia tej produkcji (zużycie pośrednie), obliczono z wykorzystaniem wskaźnika relacji zużycia pośredniego do produkcji globalnej w małych podmiotach zarejestrowanych.

Szacunki działalności związanej ze świadczeniem usług seksualnych

Dochody z tytułu działalności związanej ze świadczeniem usług seksualnych obliczono dla trzech ustalonych kategorii tych usług – działalności agencji, usług świadczonych przez osoby pracujące w prywatnych lokalach (własnych lub wynajętych) oraz usług seksualnych świadczonych przy drogach.

Wartość tych przychodów równa jest iloczynowi liczby osób świadczących usługi seksualne, liczbie kontaktów w ciągu roku oraz średniej cenie usług. W szacunku uwzględniono także udział nierezydentek, który

charakterystyczny jest dla usług seksualnych świadczonych przy drogach. Wartość usług świadczonych przez cudzoziemki, a także wartość kosztów, jakie ponoszą w związku z przekazywaniem części swojego zysku sutenerom, wpływają także na poziom salda handlu zagranicznego.

2.2. Szacunki działalności nielegalnej

Do szacunków działalności nielegalnej wykorzystano dane ze źródeł administracyjnych i pozastatystycznych, w tym wyniki badań specjalistycznych instytucji i ośrodków naukowo-badawczych oraz raporty policyjne.

Szacunki działalności nielegalnej dotyczą następujących obszarów:

– **działalność sutenerska**

Działalność sutenerska jest zabroniona przez polskie prawo i polega na czerpaniu zysków z ze świadczeniem usług seksualnych przez inne osoby.

– **produkcja i handel narkotykami**

W działalności związanej z produkcją i handlem narkotykami uwzględniono te grupy narkotyków, które mają największe znaczenie na polskim rynku. Są to: marihuana i haszysz, amfetamina, kokaina i crack, heroina, ekstazy, LSD i halucynogeny oraz polska heroina. Szacunki wartości przychodów z tytułu działalności związanej z produkcją i handlem narkotykami dokonywane są od strony podaży i od strony popytu.

– **przemysł papierosów**

Zjawiska, które poddano dokładnej analizie dotyczą przemytu papierosów ze wschodu na rynek krajowy i ich nielegalnej sprzedaży w handlu, głównie bazarowym, a także zjawiska wywozu do krajów Europy Zachodniej legalnie wyprodukowanych w Polsce papierosów i tam wprowadzenie ich na rynek bez obowiązujących znaków akcyzy. Ponadto została uwzględniona nielegalna produkcja papierosów na skalę przemysłową – podrabianie znanych marek. Część dochodów związaną z legalnie wyprodukowanymi papierosami zaliczono do szarej gospodarki, natomiast część wynikającą z nielegalnej produkcji oraz przemytu na rynek polski, do gospodarki nielegalnej.

3. Wpływ szacunków szarej gospodarki i działalności nielegalnej na poziom PKB

W latach 2015–2018 udział gospodarki nieobserwowanej w tworzeniu produktu krajowego brutto (łącznie z szarą gospodarką i działalnością nielegalną) kształtował się w latach 2015–2016 na poziomie powyżej 13%, natomiast w 2018 r. spadł do poziomu 12,0%. Udział szarej gospodarki w latach 2015–2018 wyniósł odpowiednio 13,2%, 12,9%, 12,1% i 11,7%, natomiast udział działalności nielegalnej w latach 2015–2018 wynosił: 0,3%. Największy udział w szarej gospodarce miały jednostki prowadzące działalność handlową, budowlaną oraz obsługę rynku nieruchomości. Natomiast największy udział w tworzeniu dochodów osiągniętych z tytułu działalności nielegalnej ma nadal działalność związana z produkcją i handlem narkotykami.

Wytworzona, w wyniku działalności w szarej gospodarce i działalności nielegalnej, wartość dodana brutto przeznaczona była głównie na spożycie w sektorze gospodarstw domowych (produkcja nieobserwowana uwzględniająca szarą strefę i działalność nielegalną) oraz na powiększenie nakładów brutto na środki trwałe (produkcja nieobserwowana w zakresie szarej strefy).

Tablica 19. Szacunki rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej w tworzeniu PKB

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
	w mln zł			
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO (łącznie z produkcją nieobserwowaną)	1 800 243	1 861 148	1 989 351	2 120 480
	w odsetkach			
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO (łącznie z produkcją nieobserwowaną)	100,0	100,0	100,0	100,0
Ogółem gospodarka nieobserwowana	13,5	13,2	12,4	12,0
Szara gospodarka	13,2	12,9	12,1	11,7
W jednostkach zarejestrowanych	11,0	10,8	10,2	10,0
Z tytułu wykonywania pracy nierejestrowanej	2,2	2,1	1,9	1,7
Działalność nielegalna	0,3	0,3	0,3	0,3
Sutenerstwo	0,04	0,04	0,04	0,04
Narkotyki	0,25	0,25	0,19	0,18
Przemyt papierosów	0,06	0,04	0,04	0,03
Przemysł	1,4	1,4	1,4	0,7
Budownictwo	2,5	2,3	1,7	1,7
Handel i naprawa pojazdów samochodowych zakwaterowanie i gastronomia	5,0	5,2	4,8	4,7
Transport i gospodarka magazynowa	1,0	1,0	1,1	1,2
Obsługa rynku nieruchomości	1,7	1,5	1,7	2,0
Pozostałe sekcje	1,6	1,5	1,4	1,4

Tablica 20. Szacunki rozmiarów szarej gospodarki i działalności nielegalnej w PKB od strony rozdysponowania (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
	w mln zł			
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO (łącznie z produkcją nieobserwowaną)	1 800 243	1 861 148	1 989 351	2 120 480
	w %			
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO (łącznie z produkcją nieobserwowaną)	100,0	100,0	100,0	100,0
Spożycie w sektorze gospodarstw domowych	57,7	57,7	57,6	57,2
Produkcja nieobserwowana	2,0	1,9	2,0	1,7
Nakłady brutto na środki trwałe	20,1	18,0	17,5	18,2
Szara gospodarka	3,3	3,1	2,6	2,0

Annex 1

Subjective scope of institutional sectors in the national accounts

National accounts have been developed by to the following institutional sectors:

- non-financial corporations,
- financial corporations,
- general government,
- households,
- non-profit institutions serving households,
- rest of the world.

1. Non-financial corporations sector

Non-financial corporations sector includes:

- a) Legal entities (regardless of number of persons employed) which they are established, inter alia, state enterprises, undertakings, companies (public limited and limited liability), cooperatives, foreign enterprises.
- b) Organisational units without legal personality (regardless of number of persons employed):
 - national organisational units, partnerships, limited partnerships and civil companies,
 - natural persons who are engaged in economic activity, in which number of persons employed exceed 9, excluding individual farms.

Institutional units belonging to the non-financial corporations sector are grouped into the following institutional sub-sectors:

- subsector public corporations,
- subsector national private corporations,
- subsector foreign corporations

2. Financial corporations sector

The financial corporations sector includes institutional units involved in financial intermediation or auxiliary financial activities closely related to financial intermediation. They are classified according to the basic type of activity in accordance with the Polish Classification of Activities 2007 to section K (divisions 64, 65, 66).

The subsectors of institutional units in the financial corporation sector are grouped according to the following scheme:

- **monetary financial institutions**, of which:
 - subsector central bank – Narodowy Bank Polski,
 - subsector other monetary financial institutions (deposit-taking corporations except the central bank and money market funds);
- **financial corporations except monetary financial institutions and insurance corporations and pension funds**, of which:
 - subsector investment funds that are not money market funds,
 - subsector other financial intermediaries, except insurance corporations and pension funds,
 - subsector financial auxiliaries,
 - subsector captive financial institutions and money lenders;
- **insurance corporations and pension funds**, of which:
 - subsector insurance corporations,
 - subsector pension funds.

Each of the subsectors mentioned above, apart from the central bank sub-sector, is divided into:

- public financial corporations,
- national private financial corporations,
- foreign controlled financial corporations.

3. General government sector

In **the general government sector** there are classified following entities:

- units operating on the terms set out in the Public Finance Act (budgetary units, special purpose funds, local budgetary establishments, executive agencies, budget institutions),
- entities, for which financial system has been defined by other legal acts and which main source of financing are transfers from the state budget (public universities, government agencies, Polish Academy of Science),
- funds managed by Bank Gospodarstwa Krajowego,
- public health care institutions,
- public hospitals with status of capital companies,
- research institutes conducting health care activities,
- central and local institutions of culture,
- funds with legal personality which are connected with the state budget or local government,
- units servicing social security funds (Social Insurance Institution, Agricultural Social Insurance Fund), Labour Fund and National Health Fund),
- Bank Guarantee Fund,
- Non-profit institutions controlled by the general government sector, including The State Treasury foundations,
- Other units realizing public tasks and public companies, which are classified into general government sector, according to ESA2010 methodology.

In the Polish National Accounts, the following sub-sectors of general government are distinguished:

- subsector central government,
- subsector local government,
- subsector social security funds.

4. Households sector

The households sector includes natural persons working, at own account, on private farms in agriculture and natural persons working, at own account, outside private farms in agriculture employing up to 9 persons and keeping simplified accounting books as well as natural persons obtaining income from employment and other sources.

The households sector includes:

- individuals or groups of individuals, with income from employment and other sources, whose principal function is consumption,
- natural persons working at own account on private farms in agriculture,
- natural persons working at own account employing up to 9 persons and keeping simplified accounting books,
- persons living permanently in institutions who have little or no autonomy of action or decision in economic matters (e.g. members of religious orders living in monasteries, long-term patients in hospitals, prisoners serving long sentences, elderly persons living permanently in retirement homes),
- non-profit institutions serving households, which do not have independent legal status, or those which do but which are of only minor importance,
- individuals or groups of individuals whose principal function is consumption and that produce goods and non-financial services for exclusively own final use (services of owner-occupied dwellings and domestic services produced by paid employees).

The following sub-sectors of the household sector are distinguished in Polish National Accounts:

- employers and own-account workers
 - in private farms in agriculture,
 - outside private farms in agriculture.
- natural persons
 - employees,
 - recipients of retirement and other pensions,
 - recipients of non-earned income sources other than retirement of other pensions,
 - others.

5. Non-profit institutions serving households sector

The non-profit institutions serving households sector consists of non-profit institutions which are: separate legal entities, serve households and are private non-market producers. The NPISHs sector includes the following main organisations' types that provide non-market goods and services to households: charities, political parties, trade unions, professional or research societies, foundations and units of religious organisations (Catholic Church and other churches and religious associations), and social, cultural and sports clubs.

There are no sub-sectors of non-profit institutions serving households.

6. Rest of the world sector

The rest of the world includes economic entities, without characteristic functions and revenues, owned by foreign entities and cooperating with domestic entities. The role of the rest of the world is therefore similar to that of the institutional sector, but non-resident units are included in the system only if they are involved in transactions with resident institutional units.

In accordance with the ESA 2010 system, so-called 'contractual resident units' are not included to the rest of the world sector, ie:

- a. those parts of non-resident units which have a centre of main economic interest in the economic territory of the country,
- b. non-resident units which own land or buildings in the economic territory of the country, but only in scope of transactions relating to land or buildings.

The basic breakdown of the rest of the world sector distinguishes the following sub-sectors:

- Member States and institutions and European Union authorities,
- non-members of the EU and non-resident international organizations of the EU.

Annex 2

Gross domestic product at purchasing power parity

The object of international comparisons is gross domestic product assessed from the expenditure side as a sum of final uses of goods and services by resident institutional units (final consumption and gross capital formation), plus exports and minus imports of goods and services. For the purposes of international comparisons conducted under the joint programme of Eurostat and OECD (Eurostat-OECD PPP Programme) GDP and its aggregates are expressed in the uniform artificial currency unit – Purchasing Power Standard, in abbreviated form PPS.

To convert GDP into a common artificial currency (PPS) Purchasing Power Parities (PPP) are used. Conversion of GDP into the common artificial currency unit (PPS) enables not only the assessment of real differences in GDP level and a comparison of purchasing power of currencies and price levels between individual countries, but also an evaluation of disparities in the internal structure of prices of each of the countries.

1. Definitions

Purchasing power parities (PPPs) – are currency conversion rates that reflect real purchasing power of the national currency unit on the domestic market in relation to the common unit of artificial currency of compared countries (1 PPS). The purchasing power parity index (PPP) for the given country is defined as the number of national currency units needed to buy in this country the same volume of goods and services which can be purchased in other surveyed countries for one unit of common artificial currency (1 PPS).

GDP calculated at the purchasing power parity (in PPS) – is defined as “real GDP”, because conversion of GDP value from the national currency into the artificial common currency unit (PPS) eliminates the effect of price level differences across countries what allows direct comparison of GDP volumes of the investigated countries.

Purchasing power parity indices (PPP) – enable the conversion of GDP components (final consumption expenditure, gross capital formation) into the artificial common currency (PPS), however, do not ensure additivity of the results. This means that the sum of GDP components expressed in PPS does not have to be consistent with the value of total GDP in PPS. For this reason, the results of the comparison of total GDP and its components, expressed in common artificial currency (PPS), should be analysed separately at each level of aggregation.

2. Legal basis

Purchasing power parities are calculated under the Regulation (EC) No 1445/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2007 establishing common rules for the provision of basic information on Purchasing Power Parities and for their calculation and dissemination. All European Union (EU) countries are obliged to participate annually in the international comparison Eurostat-OECD PPP Programme and to provide data necessary for the calculations of PPP.

Since 1st September 2014, data used in PPP surveys is elaborated in accordance with the current Regulation (EU) no 549/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on the European system of national and regional accounts in the European Union (ESA 2010).

3. Methodological rules

The rules for conducting international comparisons of Eurostat-OECD PPP Programme are described in detail in the „Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities“ Eurostat Methodologies and Working papers, 2012¹¹. Moreover, additional explanations on the methodology can be found in the publications as well as press releases published on the Eurostat websites.

¹¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5923225/KS-RA-12-023-EN.PDF>

Purchasing power parities for market goods and services are calculated by Eurostat according to the harmonized PPP methodology and in line with rules of compilation of national accounts in the EU Member States.

The basis for the calculation of PPP indicators are price quotations of selected products on the domestic market, which are conducted at once in all participating countries for the same product sample. The aim is to preserve the conditions of comparability (physical characteristics, technical parameters, usefulness, quality) and the representativity of the goods covered in the surveys (availability on the market and a significant share in the structure of GDP expenditures). In the case of non-market services, cost methods are used, i.e. based on unit costs (quasi-prices).

Price surveys are conducted for the following categories/groups of GDP expenditures:

- individual consumption expenditures of households (for 224 basic groups of expenditures),
- gross fixed capital formation (equipment goods, buildings and civil engineering works).

Eurostat in cooperation with participating countries elaborates detailed guidelines and instructions for each price survey and then conducts detailed verification of the results of the survey.

To convert balance of exports and imports official exchange rates are used. PPP results calculated at the level of product groups are aggregated to the total GDP level. For this purpose, expenditure weights proper for a given group of products are used. Aggregated PPP are applied for calculation of real GDP and its elements, as well as spatial volume indices.

4. PPP Results (tables and summary)

The coordination of provision of basic information on PPP and their calculation and dissemination are within the Eurostat's responsibilities. The following data is published:

- PPP indices at the level of: gross domestic product, household final consumption expenditure and actual individual consumption,
- gross domestic product, household final consumption expenditure and actual individual consumption – in PPS, total and per capita,
- price level indices in relation to an average of 28 countries of EU.

PPP results are disseminated twice a year: in June and December. The results relating to year t-3 are final and results regarding years t-1 and t-2 are preliminary.

Starting from 2020, due to the withdrawal of the United Kingdom from the European Union on 31st January 2020, Eurostat publishes the results of international comparisons calculated both for the European Union comprising 28 countries, as well as taking into account the new composition of the EU. This not only applies to new data – for the purpose of comparisons, Eurostat calculated also the results from the years preceding Brexit, taking as a comparative basis data of the 27 member states excluding the United Kingdom. As this publication covers the years 2015–2018, the results of international comparisons of GDP are presented in relation to the full EU composition current for the period. In addition, following the Eurostat's publishing policy, data on gross domestic product of the European Union countries in 2018 at purchasing power parity calculated with the assumption that the United Kingdom is not an EU member, is presented for the first time. A comparison of the two sets of results for 2018 is provided at the end of the annex.

Table 14. Indices of Purchasing Power Parity (PPP) for GDP in EU countries

Specification		2015	2016	2017	2018	2018
		EU-28				EU-27
Country	Currency	National currency units for 1 PPS				
European Union (EU-28)	PPS	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0193
European Union (EU-27)	PPS	0,9562	0,9718	0,9813	0,9811	1,0000
Austria	EUR	1,0624	1,0872	1,1063	1,1065	1,1278
Belgium	EUR	1,0640	1,0930	1,1099	1,1101	1,1315
Bulgaria	BGN	0,9027	0,9329	0,9681	0,9934	1,0126
Croatia	HRK	4,6714	4,7328	4,7780	4,8044	4,8971
Cyprus	EUR	0,8820	0,8709	0,8830	0,8791	0,8961
Czechia	CZK	17,2073	17,5993	17,7741	17,8839	18,2288
Denmark	DKK	9,7160	9,9076	9,8392	9,7718	9,9602
Estonia	EUR	0,7150	0,7387	0,7663	0,7813	0,7963
Finland	EUR	1,2073	1,2327	1,2400	1,2373	1,2612
France	EUR	1,0756	1,0916	1,1006	1,0910	1,1120
Greece	EUR	0,8101	0,8237	0,8272	0,8177	0,8335
Spain	EUR	0,8841	0,8993	0,9048	0,9152	0,9329
Ireland	EUR	1,0769	1,1115	1,1360	1,1369	1,1588
Lithuania	EUR	0,5930	0,6136	0,6345	0,6504	0,6629
Luxembourg	EUR	1,1721	1,1921	1,2126	1,2199	1,2435
Latvia	EUR	0,6618	0,6781	0,6955	0,7096	0,7233
Malta	EUR	0,7976	0,8159	0,8300	0,8424	0,8587
Netherlands	EUR	1,0773	1,1132	1,1179	1,1255	1,1472
Germany	EUR	1,0349	1,0532	1,0634	1,0684	1,0890
Poland	PLN	2,3476	2,4249	2,4948	2,5299	2,5787
Portugal	EUR	0,7780	0,7996	0,8257	0,8344	0,8505
Romania	RON	2,2116	2,2347	2,3039	2,4074	2,4538
Slovakia	EUR	0,6538	0,7042	0,7220	0,7284	0,7425
Slovenia	EUR	0,7917	0,8076	0,8151	0,8212	0,8370
Sweden	SEK	11,7762	12,3463	12,5211	12,7338	12,9793
Hungary	HUF	176,2940	184,7680	192,9440	199,3250	203,1680
United Kingdom	GBP	0,9211	0,9636	0,9795	0,9910	1,0102
Italy	EUR	0,9825	0,9803	0,9859	0,9847	1,0037

Source: „Eurostat’s Database“, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, June 2020.

The Purchasing Power Parities (PPP) indices presented, calculated for the total GDP, represent the number of national currency units necessary to purchase in the given country the same volume of goods and services which can be purchased on the market of other EU countries for 1 PPS. Because the indices of PPP are calculated on the basis of current market prices, purchasing power of the common artificial currency unit (PPS) is not constant. Purchasing power parities fluctuate depending on the level of prices and structure of GDP expenditures in the individual countries. Therefore, possibility of using PPP results is limited to the spatial comparisons and only to a small extent can be used for comparisons over time.

Table 15. Gross domestic product of EU countries at purchasing power parity

Specification ¹²	2015	2016	2017	2018	2018
	EU-28				EU-27
	in million PPS				
European Union (EU-28)	14 855 284	14 985 323	15 409 938	15 908 136	15 607 156
European Union (EU-27)	12 774 150	12 914 531	13 294 993	13 744 443	13 484 399
Germany	2 927 915	2 975 789	3 051 403	3 130 254	3 071 030
United Kingdom	2 081 135	2 070 793	2 114 945	2 163 693	2 122 757
France	2 044 005	2 046 667	2 085 286	2 156 899	2 116 091
Italy	1 684 924	1 729 793	1 761 501	1 793 673	1 759 737
Spain	1 218 864	1 238 541	1 284 095	1 313 515	1 288 663
Poland	766 851	767 502	797 390	838 172	822 314
Netherlands	640 522	636 336	660 297	687 746	674 734
Belgium	391 642	393 643	401 818	413 960	406 128
Romania	322 205	342 383	372 360	395 621	388 136
Sweden	361 787	357 599	369 384	379 173	371 999
Austria	324 046	328 631	334 732	348 588	341 993
Czechia	267 083	270 919	283 967	297 673	292 041
Ireland	244 072	244 424	261 556	285 023	279 631
Portugal	231 003	233 217	237 325	244 853	240 220
Denmark	209 588	212 748	221 065	229 842	225 493
Greece	218 823	214 273	217 858	225 881	221 607
Hungary	197 313	194 278	201 277	214 032	209 982
Finland	175 090	176 453	182 130	188 808	185 235
Slovakia	122 001	115 083	117 071	123 016	120 689
Bulgaria	98 966	101 928	105 682	110 421	108 332
Croatia	72 718	74 199	76 690	79 711	78 203
Lithuania	62 939	63 390	66 616	69 600	68 283
Slovenia	49 073	49 983	52 740	55 717	54 663
Luxembourg	44 422	46 024	46 853	49 227	48 295
Latvia	36 911	36 977	38 532	40 947	40 172
Estonia	29 067	29 368	31 027	33 325	32 694
Cyprus	20 213	21 671	22 695	24 045	23 590
Malta	12 107	12 710	13 641	14 723	14 445

Source: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, June 2020.

According to Eurostat’s data published in June 2020, Germany had the largest real GDP among all 28 EU countries in 2018 – over 3 130 bn PPS. Real GDP of the United Kingdom and France remained at a similar level, respectively 2 164 bn PPS and 2 157 bn PPS. Among EU countries whose real GDP was higher than 1 billion PPS were Italy – 1 794 bn and Spain – 1 314 bn PPS. Poland, as in previous years, held the sixth place in the EU at the level of 838 bn PPS. The next places in the ranking were taken by the Netherlands with real GDP of 688 bn PPS and Belgium – 414 bn PPS. GDP of three countries: Romania, Sweden and Austria counted above 300 bn PPS. The real GDP of Czechia, Ireland, Portugal, Denmark, Greece and Hungary exceeded 200 bn PPS. Finland, Slovakia and Bulgaria reached the level of real GDP higher than 100 bn PPS, whereas, Croatia, Lithuania and Slovenia – higher than 50 bn PPS. Other countries: Luxembourg, Latvia, Estonia, Cyprus and Malta had the level lower than 50 bn PPS.

¹²The order of the countries was determined in line with the ranking of GDP according to PPP in 2018.

In 2018, five the largest countries of Europe in terms of GDP (Germany, the United Kingdom, France, Italy and Spain) jointly had nearly 2/3 of the real GDP of the total EU. The share of Poland was more than 5%, and the Netherlands – over 4% of the GDP of the total EU. The real GDP of next four countries (Belgium, Romania, Sweden and Austria) represented in total almost 10% of the real GDP of the EU. The real GDP of the remaining 17 countries jointly amounted to nearly 15%.

Table 16. Share of countries in GDP of European Union at purchasing power parity

Specification ¹³	2015	2016	2017	2018	2018
	EU-28				EU-27
	in %				
European Union (EU-28)	100,00	100,00	100,00	100,00	–
European Union (EU-27)	85,99	86,18	86,28	86,40	100,00
Germany	19,70	19,84	19,82	19,68	22,77
United Kingdom	14,01	13,82	13,72	13,60	–
France	13,76	13,66	13,53	13,56	15,69
Italy	11,34	11,54	11,43	11,28	13,05
Spain	8,20	8,27	8,33	8,26	9,56
Poland	5,16	5,12	5,17	5,27	6,10
Netherlands	4,31	4,25	4,28	4,32	5,00
Belgium	2,64	2,63	2,61	2,60	3,01
Romania	2,17	2,28	2,42	2,49	2,88
Sweden	2,44	2,39	2,40	2,38	2,76
Austria	2,18	2,19	2,17	2,19	2,54
Czechia	1,80	1,81	1,84	1,87	2,17
Ireland	1,64	1,63	1,70	1,79	2,07
Portugal	1,56	1,56	1,54	1,54	1,78
Denmark	1,41	1,42	1,43	1,44	1,67
Greece	1,47	1,43	1,41	1,42	1,64
Hungary	1,33	1,30	1,31	1,35	1,56
Finland	1,18	1,18	1,18	1,19	1,37
Slovakia	0,82	0,77	0,76	0,77	0,90
Bulgaria	0,67	0,68	0,69	0,69	0,80
Croatia	0,49	0,50	0,50	0,50	0,58
Lithuania	0,42	0,42	0,43	0,44	0,51
Slovenia	0,33	0,33	0,34	0,35	0,41
Luxembourg	0,30	0,31	0,30	0,31	0,36
Latvia	0,25	0,25	0,25	0,26	0,30
Estonia	0,20	0,20	0,20	0,21	0,24
Cyprus	0,14	0,14	0,15	0,15	0,17
Malta	0,08	0,08	0,09	0,09	0,11

Source: Based on: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, June 2020.

The key indicator used for the comparison of economic development of the European Union countries is the level of real GDP per capita (Table 17).

¹³The order of the countries was determined in line with the ranking of GDP according to PPP in 2018.

Table 17. Gross domestic product per capita in EU countries at purchasing power parity

Specification ¹⁴	2015	2016	2017	2018	2018
	EU-28				EU-27
	in PPS				
European Union (EU-28)	29 100	29 300	30 100	31 000	30 400
European Union (EU-27)	28 700	29 000	29 800	30 700	30 200
Luxembourg	78 000	78 800	78 500	80 900	79 300
Ireland	52 000	51 500	54 500	58 600	57 500
Netherlands	37 800	37 400	38 500	39 900	39 200
Denmark	36 900	37 100	38 300	39 700	38 900
Austria	37 600	37 600	38 100	39 400	38 700
Germany	35 800	36 100	36 900	37 800	37 000
Sweden	36 900	36 000	36 700	37 300	36 600
Belgium	34 700	34 700	35 300	36 200	35 500
Finland	31 900	32 100	33 100	34 200	33 600
United Kingdom	32 000	31 500	32 000	32 600	32 000
France	30 700	30 600	31 100	32 100	31 500
Malta	27 200	27 900	29 100	30 300	29 800
Italy	27 700	28 500	29 100	29 700	29 100
Spain	26 300	26 700	27 600	28 100	27 600
Czechia	25 300	25 600	26 800	28 000	27 500
Cyprus	23 800	25 400	26 400	27 600	27 100
Slovenia	23 800	24 200	25 500	26 900	26 400
Estonia	22 100	22 300	23 600	25 300	24 800
Lithuania	21 700	22 100	23 600	24 800	24 400
Portugal	22 300	22 600	23 000	23 800	23 400
Slovakia	22 500	21 200	21 500	22 600	22 200
Hungary	20 000	19 800	20 600	21 900	21 500
Poland	19 900	20 000	20 800	21 800	21 400
Latvia	18 700	18 900	19 800	21 300	20 900
Greece	20 200	19 900	20 300	21 000	20 600
Romania	16 300	17 400	19 000	20 300	19 900
Croatia	17 300	17 800	18 600	19 500	19 100
Bulgaria	13 800	14 300	14 900	15 700	15 400

Source: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, June 2020.

In 2018, the average real GDP per capita in the EU was 31 000 PPS. Eleven countries of EU reached the level of real GDP per capita higher and seventeen countries lower than the average for the total EU. The country with the highest GDP per capita was Luxembourg and the lowest – Bulgaria.

In 2018, real GDP per capita in Luxembourg exceeded more than 2.5 times the average level of real GDP in EU. This result, however, does not show the actual economic situation of Luxembourg due to the number of people working in this country significantly exceeding the number of people actually living there. In other countries with real GDP per capita higher than the EU average, the volume index in 2018

¹⁴The order according to the ranking of GDP per capita in PPS in 2018.

did not go beyond 130%, except for Ireland (189%). In the Netherlands, Denmark, Austria, and Sweden and Sweden ermany the level of real GDP per capita was 20% higher than the average and more. Other countries of real GDP per capita higher than the EU average included Belgium, Finland, the United Kingdom and France. Greater disparity can be observed in countries with real GDP per capita lower than the EU average. The real GDP per capita of seven countries (Malta, Italy, Spain, Czechia, Cyprus, Slovenia and Estonia) reached the level of more than 80% of the European average. In nine countries (Lithuania, Portugal, Slovakia, Hungary, Poland, Latvia, Greece, Romania and Croatia) the level of real GDP per capita was in the range 60–80% of the average level in the European Union. The lowest level of real GDP per capita was observed in Bulgaria i.e. 49% lower than the average in the EU.

Table 18. Volume indices of gross domestic product per capita in EU countries at purchasing power parity

Specification ¹⁵	2015	2016	2017	2018	2018
	EU-28				EU-27
	EU=100				
European Union (EU-28)	100	100	100	100	101
European Union (EU-27)	99	99	99	99	100
Luxembourg	268	269	261	261	263
Ireland	178	176	181	189	191
Netherlands	130	128	128	129	130
Denmark	127	127	127	128	129
Austria	129	128	127	127	128
Germany	123	123	123	122	123
Sweden	127	123	122	120	121
Belgium	119	119	117	117	118
Finland	110	110	110	111	111
United Kingdom	110	108	106	105	106
France	105	105	103	104	104
Malta	93	95	97	98	99
Italy	95	97	97	96	97
Spain	90	91	92	91	91
Czechia	87	87	89	90	91
Cyprus	82	87	88	89	90
Slovenia	82	83	85	87	87
Estonia	76	76	78	82	82
Lithuania	74	75	78	80	81
Portugal	77	77	77	77	77
Slovakia	77	72	72	73	73
Hungary	69	68	68	71	71
Poland	68	68	69	70	71
Latvia	64	64	66	69	69
Greece	69	68	67	68	68
Romania	56	59	63	66	66
Croatia	59	61	62	63	63
Bulgaria	47	49	50	51	51

Source: „Eurostat’s Database”, Internet: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, June 2020.

¹⁵ The order according to the ranking of GDP per capita in PPS in 2018.

A comparison of both sets of data EU-27 and EU-28 for 2018 presents that the UK's withdrawal from the European Union only slightly impacts the results of international GDP comparisons. Obviously, the deduction of the United Kingdom's GDP representing nearly 14% of the EU's gross domestic product of 28 countries, significantly affected the total GDP of EU and caused increase of the percentage share of other member states in the EU GDP (in case of Poland for 2018 – from 5.27% to 6.10%). The decrease of the real GDP of the Union, as well as a reduction of a comparative base to 27 countries, affected the purchasing power parities for gross domestic product. According to analysis of data as of 2018, this resulted an approx. 1.93% increase of the PPP index for each country. Higher purchasing power parity resulted in a decrease of real GDP in PPS. In 2018, this means a GDP lower by about 1.89% for each country comparing to the GDP at purchasing power parity calculated for 28 member states. The GDP per capita expressed in PPS also became lower (for Poland respectively 21 800 PPS in the case of calculations for EU-28 and 21 400 PPS at the EU-27 base). The highest attention should be paid to interpretation of the presented results. The exclusion of the United Kingdom from calculations does not cause a decrease in the GDP of individual countries expressed in the national currency. The differences in the GDP in the virtual currency PPS result solely from purely mathematical reasons caused by the change of exchange rates between PPS and national currencies. An analysis of the GDP per capita volume indices as of 2018 shows that transition from the EU-28 to EU-27 comparative base had limited impact on results of the international comparisons. Adoption of EU-27 data as a comparative base resulted in 1 point increase of the index for most of the countries. Indices of two countries from the top of the ranking, i.e. Luxembourg and Ireland, increased by 2 points, while for 12 countries they remained unchanged.

Annex 3

Hidden and illegal economy in national accounts

1. The scope of the size of the hidden economy and illegal activity

The main feature of the national accounts system, obliged in the European Union countries, is to ensure the completeness of the estimates of GDP and GNI. It means that in the national accounts in addition to directly observable production based on statistical surveys and administrative data, non-observed production is also included, i.e. hidden economy and illegal activities.

The hidden economy includes production activities in an economic sense, completely legal (in terms of meeting standards and regulations), but hidden from public authorities for the following reasons:

- to avoid paying income tax, value added tax (VAT) and other taxes,
- to avoid paying social security contributions,
- to avoid legal requirements such as: minimum wage, maximum working time, safety at work,
- to avoid administrative procedures such as filling out statistical reports and other questionnaires.

A key issue of the hidden economy is, among others: concealing (hiding) part of the income in order to avoid taxation, employing workers at the black market, registering self-employed as unemployed.

Illegal activities include:

- production of goods and services, whose sale, distribution and possession are prohibited by law,
- production activity, which is usually legal, but it becomes illegal, when it is performed by producers who do not have the legal right to carry it out, e.g. medical practice without a license.

Data for 2015–2018 presented in this publication includes estimates for the hidden economy for:

- registered economic entities of private sector employing up to 9 persons (irrespective of the legal form) as well as employing from 10 to 49 persons (excluding cooperatives)

Estimates have been made for:

- concealed (hidden) production and income information transferred for statistical purposes,
- tax evasion of goods and services (so-called VAT fraud)
- natural persons who performed non-registered work, mainly in services (including persons providing prostitution services).

Within the scope of illegal activities, the following estimations have been included:

- activity of persons, who gain financial benefits from prostitution services providing by others (so called pimps services),
- production and sale of drugs,
- smuggling of tobacco products

It should be noted that, there is not always a clear division between hidden economy and illegal activity. In Polish national accounts, due to country specificity there was a need to divide estimations made for prostitution between a part belonging to hidden economy (which includes income earned directly through individuals performing sexual services) and an illegal activity (prohibited by law pimps services).

2. Methods adopted for estimates of the size of the hidden economy and illegal activity

2.1 In the estimates of hidden economy, the following methods were used:

- direct method,
- survey on unregistered employment through labor market research (Labour Force Survey – LFS and special modular survey on unregistered employment),
- estimates of activities related to sexual services.

The direct method was used to estimate the hidden production of registered operators. The research covered business entities with the number of employees up to 9 people regardless of the specific organizational form and private sector entities (without cooperatives) with the number of employees from 10 to 49 people. The direct method consists of estimating the average productivity and the average wages per 1 employed person. These estimations are used to calculate average income per one employed person, which are used for the calculation of output, intermediate consumption and gross value added.

Estimates were done with distinction of:

- sections according to NACE Rev. 2,
- kinds of locality (communes, towns-communes, towns),
- number of persons employed (1–2 persons, 3–4 persons, 5 persons, more than 5 persons).

Studies of the labour market have been used to estimate the size of the activity in hidden economy by natural persons performing unregistered employment, mainly service activities.

The study used:

- official statistics regarding wages, number of workers and registered unemployed,
- results of representative study on unregistered employment (LFS), led by Departments of Statistics Poland: Demographic Surveys and Labour Market,
- modular survey on unregistered employment for year 2014, 2017 and for year 2018.

Supported by the above studies the number of people working in the hidden economy was estimated in total and with distinction on NACE Rev. 2 sections.

To calculate output and costs of creating it by natural persons who perform unregistered employment, average wages has been used and adequate indicators of relations have been calculated, both on the basis of results of SP-3 survey (which concerns registered small enterprises employing up to 9 persons). Output has been calculated as a multiplication of estimated number of employees, average wages and relation indicator of wages for output of small registered enterprises. Costs of this production (intermediate consumption) has been calculated, with the use of relation indicator for intermediate consumption of output in small registered enterprises.

Estimation of activity concerning sexual services

Profit gained from activity related to sexual services has been calculated for three established categories of these services: activities of agencies, individuals working on private premises (owned or rented) and sexualized services provided by the roads.

The value of this profit is equal to the multiplication of number of people providing sexual services, the number of contacts within a year and the average price of services. In the estimation the number of non-residents has been included, as it is mostly characteristic for sexualized services provided by the roads. The value of services provided by foreigners, as well as costs, which they have regarding transferring part of the profits to the pimps, affects also the level of foreign trade balance.

2.2 Estimation of illegal activities

To estimate illegal activities both data from administrative and non-statistical sources have been used, including the results of studies performed by specialized institutions and research and science centers as well as police reports.

The estimates of illegal activity concern following areas:

– **pimps activities**

Pimps activities are prohibited by the Polish law and are connected with deriving a benefit from other persons who practice prostitution,

– **production and trade of drugs**

In activities related to production and sale of illegal drugs, the groups of drugs have been taken into account, which are significant to the Polish market. These are: marihuana and hashish, amphetamine, cocaine and crack cocaine, heroin, ecstasy, LSC, hallucinogens and polish heroin. The estimation of profit from activities regarding production and sale of drugs is made from supply and demand side,

– **smuggling of tobacco products**

Phenomena, which have been carefully analyzed concerns the smuggling of cigarettes from the East on to the domestic market and illegal sale mainly in on-street markets trade, as well as events of transport to countries of Western Europe legally produced in Poland cigarettes and there introducing them to the market without excise duties. Moreover, the illegal production of counterfeit cigarettes on industrial scale has been included. The part of the profit of legally produced cigarettes has been included in the hidden economy, whereas the part of illegal production and smuggling onto the polish market, has been incorporated into illegal economy.

3. The impact of the estimates of hidden economy and illegal activity on the level of GDP

In the years 2015–2018, the share of the non-observed economy in creating GDP (including the hidden economy and illegal activity) in 2015–2016 was on the level above 13%, while in the year 2018 it has fallen down to 12.0%. The share of the hidden economy in the years 2015–2018 was as follows: 13.2%, 12.9%, 12.1% and 11.7%, while the share of illegal activity in the years 2015–2018 was 0.3%. The largest share in the hidden economy had units conducting trade, construction and real estate activities. While, the largest share in the creation of revenues from illegal activities is still related to drug production and trafficking.

Gross value added as a result of the activity in the hidden economy and illegal activity was intended mainly for final consumption expenditure in households sector (non-observed production including hidden economy and illegal activities) for increasing gross fixed capital formation (non-observed production in the scope of hidden economy).

Table 19. The estimates of the size of hidden economy in creating GDP (current prices)

Specification	2015	2016	2017	2018
	in mln PLN			
GROSS DOMESTIC PRODUCT (including the non-observed economy)	1 800 243	1 861 148	1 989 351	2 120 480
	in percent			
GROSS DOMESTIC PRODUCT (including the non-observed economy)	100,0	100,0	100,0	100,0
Non-observed economy in total	13,5	13,2	12,4	12,0
Hidden economy	13,2	12,9	12,1	11,7
In registered economic entities	11,0	10,8	10,2	10,0
Due to non-registered work	2,2	2,1	1,9	1,7
Illegal activity	0,3	0,3	0,3	0,3
Pimps services	0,04	0,04	0,04	0,04
Drugs	0,25	0,25	0,19	0,18
Smuggling of tobacco products	0,06	0,04	0,04	0,03
Industry	1,4	1,4	1,4	0,7
Construction	2,5	2,3	1,7	1,7
Trade, repair of motor vehicles, accommodation and catering	5,0	5,2	4,8	4,7
Transport i gospodarka magazynowa	1,0	1,0	1,1	1,2
Real estate activities	1,7	1,5	1,7	2,0
Other sections	1,6	1,5	1,4	1,4

Table 20. The estimates of the size of hidden economy and illegal activity in GDP from the expenditure approach

Specification	2015	2016	2017	2018
	in mln PLN			
GROSS DOMESTIC PRODUCT (including the non-observed economy)	1 800 243	1 861 148	1 989 351	2 120 480
	in %			
GROSS DOMESTIC PRODUCT (including the non-observed economy)	100,0	100,0	100,0	100,0
Final consumption expenditure in households sector	57,7	57,7	57,6	57,2
Non-observed economy	2,0	1,9	2,0	1,7
Gross fixed capital formation	20,1	18,0	17,5	18,2
Non-observed economy	3,3	3,1	2,6	2,0